

Franckesche Stiftungen zu Halle

**Ivsti Henningii Boehmeri, Icti, Potent. Regi Borvss. A Consil.
Int. Regim. Dvcat. Magdeb. Cancell. Director. Reg. Frideric.
Eivsdemqve Prof. Ivrr. ...**

Böhmer, Justus Henning

Halae Magdebvrgicae, MDCCLXXIII.

VD18 12136018

Liber I.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-202771

PARTIS SPECIALIS

LIBER I.

DE NATVRA ET INDOLE
RERVMPVBLICARVM, ET
IMPERII CIVILIS.

CAP. I.

DE ORIGINE IMPERIORVM
CIVILIVM.

§. I.

Respublicas ad *bonum* quidem referri debere, sed *extraordinarium*, a) h. e. quod liberat homines a quodam malo, quod in hoc corrupto statu alias eis imminet, nemo negabit, qui saltem finem earum & genesin considerat.

§. II.

a) *Extraordinarium* bonum præsупponit statum corruptum, & sic malum inde proveniens tollere satagit, quo sensu febricitanti medicamenta sunt bona, quæ sano minus salutaria sunt. Huc retuli respublicas, quia finis earum est, vt malum ab aliis hominibus imminens eo fortius retundatur, securitas seruetur, & legum naturalium veneratio eo rectius obseruetur. O-

sten-

§. II. Ex quo fluit, in *statu integritatis* respublicas non fuisse constitutas, b) quippe perfectioni huius status in totum repugnantes.

§. III.

stenderunt iam post HOBBSIVM plurimi, statum naturalem esse turbidum, inquietum, minus securum, & raro pacificum; & sic non aptius medium, securitatem conciliandi, fuisse, quam introductionem rerumpublicarum. Præsupponit itaque respublica homines imperfectos, ad turbas pronos, & sic ex necessitate *hypothetica*, scil. propter statum corruptum, imperia sunt introducta, ut essent frenum imperiorum, & tutela proborum. Optime itaque hac de re iudicat IOANNES BARCLAIVS in *Argen. lib. 1. c. 15.* inquit: Si contineri sua sponte intra fines iustitia posset genus humanum, tunc in pari omnium pietate, non superuacua modo, sed iniusta essent imperia, quæ ciues iam sponte æquissimos ad mutilem seruitutem adigerent.

- b) Contrarium plures statuunt, ut VALENTIN. ALBERTI in *compend. iur. nat. P. 2. c. 14. p. 209.* & BOECLER. ad *Grot. lib. 1. c. 3. vbi p. 200.* ita disserit: Si primæiam naturæ sanctitatem retinuisset homo, non minus tamen imperio & imperandi parendique ordine usus esset, quam societate, quum sine tali ordine homine indigna esset. Ordo imperandi & parendi diuinum & pulcherrimum institutum, omni naturæ rationali ita destinatum est, ut societas & multiplicatio sine eo cogitari nequeat. Hoc ordine nec cælestes spiritus carent &c. Verum si recte causas finales & impulsivas rerumpublicarum, & indolem earum percurrimus, aliud dicendum est. Fac, metum esse causam rerumpublicarum, nullus certe metus in statu integritatis superfluit. Fac, indigentiam ansam dedisse, ut ciuitates conderetur; nam & hæc quoque cessauit in statu integritatis. Fac, finem primarium esse, ut homi-

nun

§. III. Neque etiam argumentum vniuersale quoad singulos homines, ex iure naturæ deduci potest, quod homines omnes obligaret sub *absoluta necessitate* ad societatem civilem ineundam, c) quamvis ius naturæ eidem valde faueat, maxime si aliter pax haberi non possit.

§. IV.

num malitia coerceantur, nulla certe malitia in hoc statu fuisset metuenda, & sic nec legibus coercenda. Fac denique, hominem etiam natura fuisse *socialem*; nam de eo non queritur, sed vtrum propterea societas civilis, quæ imperio & subiectione fundatur, inde appetatur? potissimum in quæstione est, quam merito negamus. Iam vero omnis respublica consistit in imperio seu vi coactiua, quæ longe abfuit ab eo statu, vbi nulla fuisset malitia, & sic sponte omnia quilibet, quæ sui sunt officii, fecisset. Neque admitto distinctionem inter imperium coactiuum & directiuum; nam imperium directiuum est *αἰνεσιζυλον*, imo directio in dirigente semper supponit imperfectionem, quæ abfuisset in statu integritatis. Neque obstat, imperium Dei dari in angelos; nam hoc frustra obiicitur, quia de imperio humano quæstio est inter homines: sed Angelorum & Dei differentia est per se insignis.

- e) Huc tamen inclinat BOECLERVS c. l. p. 198. Equidem negari nequit, societates civiles multum conducere ad pacem & concordiam inter homines seruandam; verum de hoc non est quæstio, quin potius illud queritur, an respublicæ sint *unicum* medium ad pacem consequendam, ita vt absque ea non possit vinculum humani generis, saltem inter quosdam, sub-

§. IV. Sed quod nonnulli afferunt, quod etiam homo a natura ad societatem civilem feratur, adeo ut natura sit *causa principalis* ineundæ ciuitatis, d) admitti nequit; cum si recte natura hominis examinetur, illa plura suppeditet argumenta, quibus *contrarium* ostendi potest.

§. V.

subsistere? Etenim iam demonstrauit CONRING in *tr. de ciuili prudent. c. 6. p. 81.* quod aliquando etiam extra civilem societatem feliciter viuere liceat. Virtus & pietas non est adstricta ad civilem societatem, sed ubicunque exerceri potest. Adde, quod sæpe impediri possit veræ pietatis cultus in ciuitate, dum quis tyrannorum insidias metuere debet. Quodsi præcepta fuisset *societas civilis*, sine dubio Patriarchæ male fecissent, quod non statim in ciuitates conuissent, id quod tamen factum non legimus. Seorsim suas res habuere: aliquando sub rebus publicis vixere; aliquando non; quin reges vicinos cum ABRAHAMO & ISAACO pactum & fœdus iniisse mutæ defensionis & securitatis causa legimus.

- d) Agnouit hunc errorem HOBBSIVS *de ciue c. 1. §. 2.* ortumque illum esse docet ex nimis leui naturæ humanæ contemplatione. Idque satis euidentius est; quod enim homo aliquando ad societatem hanc vel illam rapiatur, id non ex eo est, quod aliter fieri non possit, sed *ex accidenti*, scilicet ut concupiscentias suas eo rectius in aliorum consortio explere possit. Vel enim *voluptatis* explendæ, vel *lucris*, vel denique *dominandi* gratia reuera societas expetitur; adeo enim corruptus est homo, ut semper propter se alios quærat, non propter alios primario. Quando ergo homo a natura

Bahmeri I. P. viii.

I

tura

tura rapi ad societatem dicitur, hoc eo sensu admitti potest, quod corrupta natura appetat societatem tanquam medium, per quod vel cupiditatibus satisfacere, vel aliis dominari, vel lucrum ab aliis quærere possit; adeoque conclusio inde prona est, hominem a natura ad societatem ferri, non propter bonum pacis, quod dissidentes volunt, sed propter malum finem. At talis instinctus ad societatem est magis ineptus ad veram societatem, quæ in unione animorum consistit. Iam autem iudice CICERONE lib. 1. ad Q. FRATR. epist. 1. difficile est ea, quæ commodis, utilitate & prope natura diversa sunt, voluntate coniungere. Deinde si vel maxime supponatur, hominem a natura ferri ad societatem, non tamen inde concludi potest, (observante CONRINGIO de prud. civ. c. 6.) eum etiam ad societates civiles rapi, cum societates simplices huic appetitui sufficiant, & quando homo *ἄνθρωπος πολιτικός* vocatur, hoc eo sensu fieri videtur, quod homini insit quædam aptitudo, ut per culturam & disciplinam præparari possit ad societates civiles, vel, ut CONRINGIUS ait, ut quidem civilis societas hominibus conveniat, non per se tamen, sed ex accidente, posteaquam scilicet ab antiqua & naturali sanctimonia mores ita discessere, ut tuto aut bene extra civitatem non possis degere. Examine- mus infantes; quanta cultura & disciplina indigent, ut in spem patriæ educentur: tolle eandem, & ineptissimum societatis civilis subiectum habebis. Non inepte LIVIUS lib. 2. cap. 43. in f. Excellen- tibus ingeniis citius defuerit ars, qua cinem regant, quam qua hostem superent. Nam, ut iudicat IO- VIAN. PONTAN. hist. lib. 1. pœnitet populos præsen- tis semper imperii, gaudent novis rebus, futura in expectatione habent, levitas illis dux est atque au- ctor ad postrema quævis flagitia. Vere admodum SENECA lib. 1. de clement. c. 17: nullum animal est morosius, nullum maiori arte tractandum, quam homo.

c) Ho-

§. V. Quin ipsa ciuitatum plerarumque facies ostendit, subditos sæpe vinculum illud rumpere, turbare *pacem civilem*, e) & quauis contra *salutem publicam* audere, vt vel grauissimæ haud sufficiant pœnæ, ad homines continendos in societatis ciuilibus vinculo.

§. VI.

- e) Homo a natura est animal ad turbas aptum natum; quomodo ergo a natura posset dici aptum natum ad pacem ciuilem colendam, cum ne quidem colat pacem communem inter homines laxiori vinculo constrictos? Manent enim in hoc vinculo æquales, sed in *ciuili* adest vinculum arctius inæquale, multis modis ferociæ humanæ aduersum, vt proinde non mirandum sit, tot turbatores in rebuspublicis reperiri. Insatiabilis cupido, aliis vel dominandi, vel alios decipiendi, & omnia ad se rapiendi non deponitur in societate ciuili, sed tantum arctioribus pœnis constringitur. Supra iam dictum, homines esse specie inter se diuersos: alius appetit hoc, alius illud. Manet in statu ciuili magna hominum quoad *voluntates* contrarietas, propter quam ægre sociantur. Denique licet de quibusdam populis hystoriæ referant, quod ad seruendum prouident & quasi nati sint, id ipsum tamen haud vniuersale est, cum potius plerique a natura imperium aliorum in se ægre ferant, *libertatem* magis appetant, & sic imperium ciuile, vt iugum aliquod libertati naturali aduersum intueantur. Magis certe homo natura fertur ad *libertatem*, quam ad subeundum imperium ciuile. Eleganter hoc illustrauit XENOPHON in *Cyropæd. lib. 1. statim ab initio*, vbi ita infit: Accidit aliquando nobis ad animum, quot populares administrationes ab iis, qui aliter potius, quam in populari reipublica statu degere vellent, euerse,

§. VI. Neque rem conficiunt, qui societatium simplicium necessarium consequens *societatem civilem* fuisse arbitrantur; f) nam id quidem

euerſa, quot item vel ſingulorum vel paucorum principatus a plebeiis ſublati ſint: quotque regnum inuadere conati, partim perquam celeriter imperio ſint deiectioni, partim ut viri ſapientes & felices in admiratione ſint, quantocumque tandem ſpatio temporis principatum retinuiſſent. Quin & pleroſque videbamur animaduertiſſe, qui domi ſuæ familiam, alii maiorem, alii ſane modicam alerent, quum tamen iidem domini etiam per paucos illos magnopere ſibi obſequentes habere non poſſent. Præterea veniebat in mentem nobis, ut bubulcis in boues, ſic equariis in equos, adeoque omnibus, quos paſtores dicimus, illæ in animalia, quibus præſunt, non abs re videri imperium eſſe. At vero videre videbamur, greges hos omnes lubentius paſtoribus ſuis parere, quam homines magiſtratibus. Pergunt enim greges, quocumque paſtores dirigunt, atque ut in locis paſtum quærant, in quæ illi loca eos immittunt, ſic ab iis abſtinent, a quibus arcentur. Quin etiam fructibus, qui ex eis proueniunt, uti paſtores pro lubitu ſiunt: nec unquam accepimus, ullum gregem aduerſus paſtores coiuiſſe, quo vel minus eis pareret, vel eos uti fructu non permitteret. Imo quibusuis aliis infeſtiores ſunt greges, quam iis, qui & imperium in eos habent, & emolumenta ex eis capiunt, quum homines in nullos maiori coeant impetu, quam quos in ſe regnum affectare ſentiunt. Hæc quum apud animum expendemus, ita de his arbitramur, ut homini nato facilius exiſtimaremus eſſe, quibusuis animantibus aliis, quam hominibus imperare.

f) Plerique politici originem ciuitatum ita referunt, prout CICERO lib. 1. de off. c. 17. illam deſcribit his verbis:

dem mente concipiunt, sed necessitatem consequentiæ non probant; neque enim præcise necesse fuit, vt homines, qui tandem in aliquot familias coaluere, inter se *societatem civilem* inirent, cum singulæ familiæ separatas suas rationes habere potuerint.

§. VII.

bis: cum hoc sit natura commune omnium animalium, vt habeant libidinem procreandi, prima societas in ipso coniugio est, proxima in liberis, deinde vna domus, communia omnia. Inde autem est principium vrbis & quasi seminarium reipublicæ, sequuntur fratrum coniunctiones, post consobrinorum sobrinorumque, qui, cum vna domo iam capi non possint, in alias domos, tanquam in colonias, exeunt. Sequuntur connubia & affinitates, ex quibus etiam plures propinqui. Quæ propagatio & soboles origo est rerum publicarum. Sed hæc finguntur, non probantur. Nam hoc supponit, α) liberos matrimonia noua ineuntes semper sedes suas collocasse iuxta parentum habitationem, in quo iis contradicit historia sacra; β) necessarium consequens plurium familiarum esse civile imperium, quod ostendi nequit, cum singulæ familiæ suas rationes separatas habere potuerint, & γ) si vel maxime inde quoddam esset ortum imperium, tamen opus fuisset pacto aliquo præcedente, mediante quo se alterius subiecissent dominio & imperio, adeoque ex pacto, non vero ex consequentiā necessaria esset deducendum imperium; pactum autem tale an interuenerit, in facto consistit, nec præsumitur, & ordinariæ, qua ratione primitus initum fuerit, non ostenditur. Interim inficias non eo, primos patresfamilias in familia sua quoddam imperium exercuisse, ceu PLATO de LL. lib. 3. ait: Ex eo, quod

§. VII. Multo minus vero *indigentia* humana g) adscribi origo regnorum potest: quamvis quidam id statuunt ex eo, quod regna condita dicantur iure gentium, L. 5. D. de I. & I. ius gentium autem maxime ex *indigentia* ortum traxerit, §. 2. I. de I. N. G. & C. cum natura hominis paucis contenta, & extra ciuitates quoque, quantum sufficiat, quæri possit.

§. VIII. Recentiorum sententia, quam HOBESIVS primum exposuisse, & PUFENDORFIVS plenius excoluisse videtur, maiorem præ se fert probabilitatis speciem, dum originem ciuitatum collocant in *mutuo metu*, quo homines inducti in societates ciuiles abierunt, ut præsidia sibi circumponerent contra mala, quæ homini ab homine imminent in *statu naturali*. b)

§. IX.

principium ex patre matreque sumserunt, quos quidem quasi aues secuti gregem unum consciunt, patris voluntate pro lege videntes, & regno omnium iustissimo gubernati: tamen imperium aliquod ciuile inde extruere & structuram reipublicæ formare velle, id quidem est, quod ostendi nequit.

g) Id quidem vulgo dicitur, in ciuitatibus omnium rerum abundantiam obtineri posse, quod nec a vero alienum est, si ciuitatum plerarumque intuemur rationes. Sed id rursus in quaestione est, an propterea inde *prima origo* petenda? & an tanta extra societates ciuiles hominem premat indigentia, ut non habeat unde viuatur, ut necessario propter hanc causam in societates ciuiles abire debuerit? quod merito negatur.

b) HOBESIVS de ciue c. 1. & 5. hanc sententiam plenius

nius

§. IX. Excoluit postea eandem sententiam
ADRIANVS HOVTVYN *tr. de Polit. vniuers.* in eo
ab HOBBSIO discrepans, quod constitutionem
cui-

nus exponit. (1.) Præsupponit, statum naturalem
esse bellum omnium contra omnes: (2.) leges natu-
rales ad hæc mala auerruncanda non suffecisse: (3.)
interim securitatem hominum consistere in concordia
& vnione multorum, vt ita vis imminens repelli &
propulsari possit: (4.) hanc tamen concordiam mul-
torum per se non sufficere, nisi accedat aliqua *vnio*,
vt citius vna quasi omnium fiat voluntas, quod de-
mum (5.) contingat per imperium, si vnus vel con-
cilii voluntati se subiiciat, atque inde (6.) oriri socie-
tates ciuiles. Eandem philosophiam sequitur PVFEN-
DORFFIUS *lib. 7. c. 1. §. 7. seqq.* doctrinam HOBBSII
plenius illustrans: vbi præterea ostendit, quare sola
reuerentia legis naturalis haud sufficere possit ad con-
tinendos homines intra limites iuris naturæ; (1.) quia
hominum malitia tanta est, vt contra conscientiam age-
re præsumant, si modo impune agere possint: (2.) quia
si controuersia incident inter homines, non daretur ali-
qua via eas componendi, & si vel maxime in arbitrum
consentirent, tamen deficeret, qui eos ad obseruantiam
laudi cogeret: (3.) quod quilibet proprio ducatur
iudicio circa actiones proprias, quod cum apud diuer-
sos discrepet, non adsit via elabendi: (4.) quod ple-
rique non ratione, sed libidine viuunt &c. Et hoc
sensu etiam ICI originem *iuri gentium* videntur adscrip-
sisse, quatenus omnes gentes eadem necessitate addu-
cti in huiusmodi cætas consensisse videntur, cum illud
vulgo dicatur *ius gentium*, quod gentes inter se, ne-
cessitate cogente, constituerunt.

ciuitatum a præcepto naturali *de pace colenda* i) arceffat, postquam aliter pax coli & feruari inter homines non potuiffet; cum HOBBSIVS tantum ideo homines ad ciuitates constituendas procliues fuisse afferat, quod viderint, statum naturalem fuisse contra vtilitatem singulorum.

§. X.

i) Primo recte supponit, homines fuisse conditos ab auctore pacis ad pacem colendam, sed simul constitutos in *statu æqualitatis*, adeoque singulos indicasse, quid bonum, quid malum fuerit? inde ipsum ius ad omnia accepisse, sed naturam humanam tanquam prauam & imbecilem non potuisse recto iudicio & iure vri, & in promiscuo rerum vfu naturæ leges æqualitatemque feruare; hinc prorupisse ad ambitionem, gloriam, dominationem; inde ortas esse discordias, iurgia, pugnas, caedes. Sic itaque, rupta pace, confusionem rerum venisse, & belli statum, dum continuus ab iniuriis metus successerit. Hinc tandem concludit, rationem dictasse, vt, quia lex prima *de pace colenda* contemni cæpit, pax restitueretur, & cum hæc extra *imperia* non potuiffet esse rata, hominem cognouisse, *imperia* esse instituenda, vt præter nudam rationem lex iam & potestas ciuilis libertatem moderaretur. Atque hoc sensu *imperia a Deo* esse, tanquam eius dictaminis auctore, vult, & sic omnia demum eo recidunt, homines ex *præcepto legis naturalis* de pace colenda adactos fuisse, vt coalescerent in ciuitates. Huc quoque fere conspirat HUNTERVS *de iure ciuit.* sect. 2. c. 1. atque hoc vterius illustrat ex l. 5. de I. & I. vbi *iure gentium* dicuntur bella introducta, discretæ gentes, regna condita &c. quæ verba hac paraphrasi illu-

§. X. Neque ab hac sententia alieni fuisse videntur antiqui philosophi, *k*) quippe qui iam ante HOBBSIVM genefin ciuitatum ab hoc fonte deduxerunt.

§. XI.

illustrat, scil. primum in orbe rerum humanarum fuisse statum belli, quo gentes nullo imperio coercitæ necessario inter se collidi debuerint. Huius euitandæ gratia homines semet ipsos in gentes seceuisse, imo cum ne fit, satis confusiohi consultum esset, imperia stabilita fuisse, & quidem omnium primo regna.

- k*) Audiamus CICERONEM pro P. Sext. p. m. 668. vbi ita: *Quis vestrum, iudices, ignorat, ita naturam rerum tulisse, ut quodam tempore homines nondum neque naturali neque civili iurè descripto fusi per agros ac dispersi vagarentur, tantumque haberent, quantum manu ac viribus per eadem ac vulnera aut eripere aut retinere potuissent? Qui igitur primi virtute & consilio præstanti extiterunt, ii perspecto genere humane docilitatis atque ingenii, dissipatos vnum in locum congregarunt, eosque ex feritate illa ad iustitiam ac mansuetudinem traduxerunt. Tum res communem utilitatem continentes, quas publicas appellamus, tum conuenticula hominum, quæ postea ciuitates nominatæ sunt, tum domicilia coniuncta, quas vrbes dicimus, inuento diuino & humano iure, mœnibus sepeserunt. Atque inter hanc vitam perpolitam humanitate & immanem illam nihil tam interest, quam ius atque vis &c. IDEM lib. 2. de offic. c. 12. clarius mentem suam exprimit dicendo: Cum tanta vis iustitiæ sit, ut ea etiam latronum opes firmet atque augeat, quantam eius vim inter leges & iudicia & instituta reipublicæ fore putamus? Mibi quidem non apud Medos solum, ut ait Herodorus, sed etiam apud maiores nostros iustitiæ*

§. XI. Verum hæc ita quidem probabiliter dicuntur, sed legitime non probantur. l) Origines rerum ad *res facti* & *historiam* simul spectant, adeoque exinde primario origo ciuitatum fuisset petenda.

§. XII. Quin quod HOBBESTVS tantum ostendat, *utile* singulis hominibus fuisse, vt ob mutuum metum in ciuitates coierint: m) quod autem utile est, non semper præbet primam ori-

fruenda causa videntur olim bene morari reges constituti. Nam cum premeretur inops multitudo ab iis, qui maiores opes habebant, ad vnum aliquem confugiebant, virtute præstantem: qui cum prohiberet iniuria reuiores, æquitate constituenda summos cum infimis pari iure retinebat &c. conf. SENECA epist. 90.

l) Omnia, quæ adducta sunt, argumenta eo tendunt, etiam absque omni historia satis tuto posse originem rerumpublicarum inueniri. Verum illæ coniecturæ non sufficiunt, quamuis sint probabiles. Semper dubiam remanet, virum ea occasione primitus homines vsi fuerint ad societates ciuiles ineundas, an non alia possit demonstrari origo? Aliud enim est asserere, potuisse homines hac occasione in societates ciuiles abire; & aliud: hoc modo & hac occasione reuera abiisse. Quæ in factis consistunt, aliunde sunt demonstranda, nec ex nudis ratiocinationibus dependent, quas tamen plerique, qui origines ciuitatum indagarunt, fere vnice secuti sunt.

m) Miror, tam prolixè PVFENDORFFIVM argumentis Hobbesianis operam dedisse. Vult hic, homines propter interesse priuatum in societatem ciuilem abiisse, quia sine hac se viderunt omnino esse miserrimos. Sed quid,

originem. Neque, quod HOTTVYN vult, ex dictamine rationis homines vitam ciuilem amplexos esse, *n*) satis constat, cum non probabile sit, vt hi, qui in statu naturali tam impie vivere, & pacem omnem, ex eius sententia, repudiauerunt, tam facile & quasi repente iterum consentire potuerint, ad pacis culturam & obseruantiam iuris naturalis.

§. XIII.

quid, si quis opponat HOBBSIO, inde tantum probari, homines bene facere, vt e statu naturali in ciuilem migrent, non verò necessario propterea migrasse, potuisse alio modo necessitatibus consuli, cum, vt Dn. HARTIVS in *elem. prud. cin. p. 1. sect. 1.* ostendit, adhuc dentur gentes inter se quidem sociatæ, sed absque imperio ciuili. Cum itaque homines tam barbare antiquitus vixisse dicantur, quis crediderit, eos mox tam sana admisisse consilia, vt propter securitatem se vnus vellent submittere imperio. Quin si homines tam corrupti fuerint, vt statuunt, vix probabile est, statim eos per pactum aliquod se consociasse, vt imperium vnus agnoscerent, quamuis id non neget, potuisse plures se sociare, sed absque imperio.

n) Argumenta ADRIANI HOTTVYNI sunt magis comparatiua, h. e. ostendunt, salubriores generi humano fuisse ciuitates propter pacem, quam status naturalis durationem & continuationem. Et si per modum hypotheseos concederemus, ius naturæ postulare, vt propter ruptam pacem in statu naturali homines abeant in ciuitates, ad pacem restituendam, non tamen inde fluit, homines statim hoc dictamen admisisse, & inde ex naturali ratione sponte & quasi ex condito in ciuitatem coaluisse, adeoque inde primam ciuitatum originem

§. XIII. Præterea si *mutuus metus* aduersus vim iniustam causa & origo ciuitatum esset, non impii, sed pii primùm in ciuitates coaluissent, qui plus ab impiis metuerè debebant. *n*) Iam vero, teste scriptura sacra, *Cainitæ* improbi primi ciuitatum conditores fuerunt.

§. XIV.

nem esse repetendam. Quin cum tot diuersæ hominum voluntates fiat, cum omnes æquales in statu naturali, & singuli proprio vti fuerint iudicio, quid sibi educeret, cum singuli abrepti dicantur suis affectibus, *libidine, auaritia, ambitione*, id quod omnes huic hypothese addicti fatentur, quis sibi concipere potest tantam consensionem & harmoniam vel inter centum modo, ut sponte & ex proposito ciuitatem condiderint? Aut itaque falsum est, statum naturalem fuisse perpetuum bellum omnium contra omnes, quis enim in statu turbido & bellicoso tot inter se conglutinabit homines? aut origo aliunde petenda.

- n*) Facilius adhuc conspirant improbi, quatenus ad improbitatem suam exercendam aliorum opem necessariam esse vident, quod exemplis tot gentium latrocinantium perspicuum est. Inprimis conspirant contra pios, quibus damnum inferre satagunt, ex odio, quo ipsos quotidie persequuntur. Odium quoque mutuum regnat inter improbos, sed experientia & recens & antiquorum temporum ostendit, sæpe & plerumque odia inter proteruos homines ad tempus deponi, ut coniunctis viribus possint pios, vel quos pro talibus habent, opprimere. Facilius impium impius tolerat, quam pium, cum similis simili gaudeat; sed pii mores ab impiorum moribus sunt diuersissimi, imo eis plane intolerabiles, *Sap. II, 15.* inde odium piorum. Iam itaque pii semper quauis mala metuere debent ab impi-

impi-

§. XIV. Examinanda nunc superest eorum sententia, qui originem imperiorum *violentiæ* adscribunt, o) adeoque vim & libidinem imperandi causam ciuitatum dedisse volunt.

§. XV. Sane si literas euoluimus sacras, hæc sententia satis cohærere videtur. Primo enim hoc certum est, Cainum p) fratricidio adhuc recentem condidisse primam ciuitatem, quem

impiis, vti hoc insectandi studium describit SALOMO *Prou. I, 11. seqq. conf. Sap. II, 19. seqq.* adeoque si metus ob vim iniustam causa instituendarum ciuitatum esset, origo earum apud Patriarchas esset querenda; quod tamen contra veritatem historię est. Patriarchas simplicem coluisse vitam constat: degebant in casis & ruguriolis, rei pecuarię & agriculturę operam dantes, opimum vero præsidium contra reprobos querebant in fiducia in Deum, quę eos longe securiores præstabat, quam si vnice fiduciam posuissent in pacta & confederationes humanas. *Prouerb. III, 23. seqq. Dn. THOMAS. de homin. propriis, §. 17.*

- o) Huius sententię patronus primarius est BODINVS *rr. de republica*, vbi passim hoc inculcat, vid. *Lib. 1. c. 6. p.m. 72. & lib. 2. c. 2. p.m. 296. & c. 3. p. 306. & lib. 4. c. 1. p. 579.* Supponit, vnus dominatu plures fuisse sub iugum redactos, idque probat ex historia sacra. Sed a pluribus propterea refutatur, imprimis a BESOLDIO *Op. polit. l. 1. p. 50. §. 10. ARNISAEO I. de republica c. 9. PIC. CARTO ad pol. Arist. 3. c. 15.* Eandem tamen defendit sententiam CHRISTOPH. FORSTNERVS *ad Tacit. lib. 3. annal. p.m. 285. & ill. Dn. THOMAS. cit. l.*
- p) Si Caini mores conferamus cum fratris Abelis, sane genuinum exemplar tyranni & hominis mansueti deprehendi.

quem nulla alia causa ad hoc compulisse videtur, quam odium erga pios & dominandi libido.

§. XVI. Fit præterea *Gigantum* q) mentio in sacris literis *Gen. VI, 4.* quos *tyrannos, oppressores, grassatores, latrones* fuisse, eruditi observant. Quin itaque hi *oppressores* hos, quos suis latrociniiis oppresserant, sub suum iugum & imperium redegerint, valde probabile est.

§. XVII.

hendimus. Cain dicitur fuisse *agricola*, ex quo vitæ genere forsan eius avaritia ostendi posset. Deinde *ambitio, ira & fastus* eius ingens statim ex fratricidio elucescit. Neque enim ferre poterat fratrem, quem iustiores se videbat, id vero non aliunde, quam ex summa ambitione provenire poterat. Inde perpetuum odium in probos. Ex odio oriuntur duo vitia, (1) *nocendi studium*, quod sese exseruit in fratricidio: (2) *diffidentia*, quam clare testatus est, asserendo, se in futurum vagum esse debere in mundo, & cuiuslibet internecioni obnoxium. Ex hac duplici causa, cui libido imperandi accessit, condidisse civitatem legitur, quæ ut ab initio rudis esset, varia tamen in tam longæva hominum vita cepit incrementa, maxime cum tyrannus hinc suos ad latrocinia excursionsque facien- das instituisset. Nam IOSEPHVS lib. 1. antiqu. cap. 4. dilerte ait: *Ad luxuriam quoque & latrocinium suos familiares inuitans, quorum doctor in scelestis studiis erat.*

q) Mentio in sacris cit. I. iniicitur de certo genere hominum, qui הנפלים vocantur, quam vocem varie explicare solent critici. Interim in eo conveniunt plerique, quod nefarium hoc genus latrocinia passim egerit, vid. OSIAND. in Bibl. fol. 10. PRUCKN. 1. vindic.

§. XVII. Post diluuium MOSES, multiplicato genere humano, NIMRODIS *r*) facit mentionem, asseritque, quod *l*) *potens* esse ceperit,

dic. Bibl. f. 6. CHRISTIAN. SCOTAN. bibl. histor. sacr. de prima mundi ætat. f. 91. seq. Quod admodum probabile est, licet Moses horum mores non plene expresserit, quia constat, eum non omnia quoad omnes circumstantias ab initio referre, sed cuiusque rei potissima saltem & summa attingere capita & origines. Interim generaliter satis horum Nephilæorum mores descripsit *cir. l.* ostendens, (*a*) eos fuisse *fortes*, *potentes*, (*β*) viros *magni hominis*. Vtrumque prædicatum mores eorum egregie exprimit, qui aliis imperare & sibi auctoritatem inter omnes conciliare volunt. Non inepte CLERICVS *comment. in Pentateuch.* hac paraphrasi rem explicat: *Ab iis temporibus latrocinia in terris a Cainitis exercebantur, qualibus latrones, quos Nephilæos Hebræi vocant, infestam fecerunt Arabiam. Horum vita exemplar securi sunt, qui Enositis ex Cainitidibus nati, sibi que insigni fortitudine famam ingentem pepererunt.* In antecedentibus autem illa declarat, quæ ad §. *præced.* iam dicta sunt. Et sane horrendissima eo tempore fuisse vitia, vel subsecuta a Deo pœna ostendit, qua totum genus humanum deleuit; quia enim talia perpetrabant latrocinia & facinora, quibus totum humani generis vinculum rumpebatur, nefandum illud genus humanum e medio tollere voluit, quod spiritum pacis intra se admittere amplius noller, seruato tantum NOACHO iustissimo cum progenie, in quo solo tunc superstes fuisse videtur pietatis veræ cultura.

r) Nomen huius potentissimi deriuat CLERICVS in *Pentateuch.* a voce arabica *maridon*, quod *superbum*, *insolentum*

perit, II.) quod *strenuus venator* fuerit. Vtrumque prædicatum designat *bellicosissimum & violentissimum* eius animum, quem variis latrociniiis edidit.

§. XVIII. Cum hisce fere conspirant, quæ eruditi obseruant de vitæ latrociniiis gentium antiquarum in gentes. s) Qui enim se primum coniungere ad *latrocinia* exercenda, & in vnam ita

lentem & contumacem denotat, additque: eiusmodi indolis oportet fuisse, qui primus imperium parentum spreuerit, quod antiquissimum est imperii genus, & in alios usurpare instituerit. Hinc & potens fuisse dicitur, tum ad vires corporis designandas, quippe quæ, cum ad venationem, tum ad occupandum imperium, necessariae fuisse videntur; tum etiam ad insolentiam & intolerabilem ambitionem exprimendam. Probabile itaque est, illum sibi associasse plurimos, qui artem venandi cum ipso exercerent, & eo ferociores in depredandis aliis fierent. Huc etiam collineat MAENACINVS lib. 2. polit. c. 3. inquit: Nimrodus tanquam venator robustus in sacris introducit, non quod feras & bestias, sed homines venatus fuerit, i. e. adbibita vi bellica eos potestati suæ subiecerit. Ne autem alii populi ita subiugarentur, in ciuitatibus se coniunxerunt, ut mutuis viribus tyrannica inuasioni resisterent.

s) Plura notatu digna collecta sunt in Obseru. Hall. 6. tom. 7. de latrociniiis gentis in gentem. Illustrabo hoc loco BOBINI lib. 3. de Rep. cap. 7. p. 512. inquietis: Fuit primum genus hominum rapinis & latrociniiis deditissimum, & cui nihil prius esset, quam grassari & occidere, aut imbecilliores seruitute premere, ut verissime Plutarchus cum historia sacra congruenter scri-

ita colluuiem conglutinati sunt, facile ab ipso primario duce opprimi potuere, cuius imperium eo libentius passi sunt, quod duce ad hoc scelus exercendum indigerent.

§. XIX.

scribit. Declarat hoc vterius exemplis Græcorum, aliorumque. Initia vrbis Romæ erant latronum colluuiæ. Non populus sibi quæsiuit regem, sed prædo populum. Hinc ex vero censuit Carneades apud LACTANTIUM lib. V. de iustit. c. 16, omnibus populis, qui florent imperio, & Romanis quoque ipsis, si iusti velint esse, h. e. si aliena restituant, ad casus esse redeundum & in egestate & miseriis iacendum. Eadem fuit sententia Coriolani apud DION. HALICARNASS. lib. 8. pr. aientis: Si unusquisque populus partem suam, sibi per vim contra ius & fas ereptam, velit reperere ac recipere, nihil erit tam paruum, tam debile, tam egenum, quam resp. Romana. Ex illo latrociniorum studio plures enatae sunt gentes, cum plures latronum societates conditæ fuerint, ex his tandem ordinatæ respublicæ. Potentiores enim inter deprædatores consultius duxere ad superbiam suam expleandam, si ordine quodam idoneo regeretur populus. Inde quoque tot migrationes populorum, qui, teste historia, nullo alio studio has ut plurimum instituisse leguntur, quam latrociniorum causa. Galli Senones exemplo sint, qui nati ad hominum interitum, urbium stragem videbantur. FLORVS lib. 1. cap. 13. n. 4. Neque enim apud plerosque populos infame habitum fuit latrocinari, ceu de Germanis testatur CAESAR lib. VI. de bello Gall. c. 23. ibi: latrocinia nullam habent infamiam, quæ extra fines cuiusque ciuitatis fiunt, atque ea iuuentutis exercendæ ac desidiæ minuendæ causa fieri prædicant, atque ubi quis ex principibus in concilio se dixit ducem fore, ut qui se-

Bæhmeri I. P. viii. K qui

§. XIX. In compendio TACITVS *lib. 3. Annal.* hoc comprobat his verbis: *Postquam exui equalitas, & pro modestia ac pudore ambitio i) & vis incedebat, prouenere dominationes, multosque apud populos eternum mansere.*

§. XX. Denique si per omnia iueris secula, regnorum præcipuorum ortus & incrementa perlustrans, *vim & latrocinia* potentiae initia fuisse apparebit. *u)*

§. XXI.

qui velint, profiteantur, consurgunt ii, qui & causam & hominem probant, suumque auxilium pollicentur, atque ab multitudine collaudantur, qui ex iis secuti non sunt, in desertorum ac proditorum numero ducuntur, omniumque rerum iis postea fides abrogatur. De Chaldaeis XENOPH. lib. 3. Cyropæd. p. m. 74. lit. e. idem refert, vt alios taceam.

*) Ambitio nihil magis appetit, quam imperandi occasionem. Themistocles ex insana superbia se ad imperandum natum prædicabat. vid. PLUTARCH. in *Themistocl.* Iason suam vicem deplorabat, quod non regnaret. Cæsaris dictum fuit: *Si violandum est ius, imperii gratia violandum: aliis rebus pietatem colas.* Vnde tot prælia & bella, quam ex libidine imperandi nata leguntur? Neque aliunde bellorum ciuiliū in republica Romana causam quærere licet.

u) Ita iudicat FORSTNERVS ad Tacit. cit. l. p. 285. vbi hoc per multa demonstrat exempla, ex quo sequentia illustrationis ergo huc transferre lubet: *Primus in orbe dominantium Nembrotus fortis coram Domino venator vi ignotam ante illa tempora mortalibus dominationem introduxit, vt minime inficere ipsum Polit.*

liticorum patrem vocet Laurentius Pignorius V. Cl. in commentario de seruorum ministeriis. Secuti Ninus & Semiramis armis imperium propagauerunt. Ab Assyriis ad Persas Cyrus auo ereptum imperium haud sane iusto titulo transtulit. Et Alexander magnus petiti bello orbis terrarum quam causam habuit, nisi immensam dominandi libidinem? Quid de ceteris interim hinc inde, quorum aliquod in historia nomen est, regnis aut rebus publicis dicam? De Atheniensibus Thucydides scribit (lib. 1.) libere professos, non se alias actorum suorum defensiones quærere, quam quod sciant semper moris fuisse, inferiorem a superiore premi: & neminem unquam tanti equitatem fecisse, ut eius causa occasionem extendendi imperii e manibus dimiserit. Iterum affirmarunt, Deos se secundum leges colere: in ceteris viuere omnium mortalium ingenio; ut quibus prævalent, imperio premant: eam legem neque se primos tulisse, neque lata primos vsos esse: sed iam ante omnium populorum usu comprobata accepisse. (Thucyd. 5.) Lyfandrum dicere solitum referunt, veritatem quidem mendacio meliorem esse, sed veriusque tamen pretium usu definiiri; ideoque pueros quidem talis, viros autem iureiurando ludere. Et Agesilaus dixisse fertur, iustum esse, quodcunque Sparta prodesset. Hinc illud Euripidis in Androm.

Ἐνοικοὶ Σπάρτης δόλιον βελυτάγμα.

Habitatores Sparta dolosus senarus.

Menno Theffalus ad ea, quæ veller, efficienda, viam maxime compendiarium arbitrabatur peierare, mentiri, fallere. Simpliciter & candorem pro stupore habebat. Periuros, iniustos, sui similes, ut iisdem artibus munitos, verebatur: iustos bonosque contemnebat. (Xenoph. 2. de exped. Cyr.) Theffalorum perfidia prouerbio notata est, ut ex Suida obseruat libro secundo de iuramento cap. 14. Thomas Dempsterus.

K 2

Iam

Iam si de Romanis ferenda sententia est, nihil apertius est, quam si iustitiam illi curassent, etiam ubi illa utilitate carebat, lupercal mansuram illam, quæ tantopere celebrata est, æternam urbem. C. Cæsar apud Dionem Cassium (lib. 38. hist.) testatur, Romanos in eam magnitudinem, qua illa tempestate erat, edificasse urbem suam, fortunas suas tanquam alienas periculis obiectando, alienas tanquam suas usurpando. Et M. Tullius (3. de Republ.) gloriatur, populum Romanum sociis defendendis ad summum potentia cacumen enisum; quibus interdum commodi sui causa magis quam fœderis auxilia ferebant, eaque lente & tarde, ut aut se suaque dederent (quod Campani bello Samnitico coacti fecerunt) aut si potentes essent, cladibus attererentur. Socios prompte recipiebant eos, quorum situs ad res novas & motus opportunus erat; & quosdam non tam ob supplicum preces, quam quod occasio offerebatur laceßendi & inuadendi alios, in quos causæ belli querebantur, quorumque nullæ alias in se iniuriæ extarent. Postquam armis sociorum suam auxere potentiam, tandem ipsos socios, qui tum demum sero nimis seruitutem, in quam lapsi erant, animaduertunt, non ut fœdere iunctos, sed ut dedititios tractare ceperunt. Idem quoque de Romanis Galgacus tulit iudicium, dum eos vocat raptores orbis, quos non oriens, non occidens satiauerit. TACIT. in vit. Agric. c. 30. IOANNES FREINSHEMIVS in not. ad Florum l. 1. in f. idem confirmat, aliens: Vim & iniuriam plerorumque fere dixerim magnorum imperiorum originem esse, videbunt rem ex vero æstimantes, ut ridicule facere videantur, qui ab aliis maiorum suorum acquisita, ab aliis iterum perditâ, longo post intervallo quasi iure repetunt. Nonnulla quidem ex postfacto iustissimo acquisita titulo, quod negari nequit; sed ad primam originem illustrandam hæc multum conferre possunt.

Conf.

§. XXI. Illud quoque ex historia sacra notandum, ipsos Abrahami posteros in via Dei ambulantes imperium nullum affectasse, & peregrinos in aliis terris fuisse. Sed Esau x) impius, Caino & Nimrodo quoad mores similis, mox condidit sibi regnum, *Gen. XXXVI.* & Choræos profligavit. *Deut. II, 12.*

§. XXII.

CONF. HERTIVS p. 1. sect. 3. §. 4. in elem. prud. ciuil. ubi multis exemplis hactenus dicta illustrat.

y) Fuit Esauus conditor Idumæorum. Nam antequam frater Iacobus ex Mesopotamia rediret, Montem Sehir, seu montanum illum tractum occupavit, cui postea *Idumæi* nomen inditum est, expulsis veteribus colonis. Est hic alter strenuus venator, similis Nimrodo moribus, unde dicitur *venator & agrestis. Gen. XXV, 27.* Pulcre observat CLERICVS in *comm. ad cit. l.* hoc tum ad *viuendi consuetudinem*, tum ad *mores* eius referendum esse. Nam, pergit, *venationis studiosus Esauus multum per agros errabat, & ea genere vitæ agrestiores mores, ut sit, contraxit.* Et quemadmodum FLORVS lib. II. c. 17. de Viriato dicit, quod ex venatore latro, ex latrone subito dux atque imperator factus fuerit, sic & Esauus iisdem artibus Idumæam, expulsis veteribus incolis, condidit. At statim additur, Iacobum fuisse *mitem & mansuetum*, quæ prædicata sunt opposita agresti vitæ Esau. Pertinent huc verba PHILONIS lib. de pæn. & præm. inquit: *Duos contigit filios nasci, alterum ferum & indomitum, ira & cupiditate plenum, alterum mitem & humanum, virtutis cultorem.* Illustrari hoc vltius potest ex *Gen. XXVII, 40.* ubi Isaac pater de Esau imperio vaticinium edit, sed addit: *de gladio tuo viues, non te opima tellus aut commer-*

§. XXII. Ex quibus omnibus denique concludo, (I.) imperia ab initio non fuisse constituta ex *bono consilio*, sed ut vel eo tutius facinorosi latrocinia exercere, vel libidini suæ imperandi satisfacere possent. y)

§. XXIII. (II.) Originem imperiorum debere impiis & eiusmodi hominibus, qui magis ab initio nocuerunt generi humano per suas res-
publi-

cia ditabant, sed vi & armis ex finitimis gentibus spolia & prædam coacervabis. Et hanc semper fuisse indolem Idumæorum ostendit elegantissime Belgii fidus IOANNES CLERICVS *ad cir. l.*

y) Si quis urgeat, hoc tantum quorundam regnorum demonstrare originem, non omnium: parata est responsio, (1.) quæstionem esse *de prima origine civitatum*, licet non negaverim, alias respublicas postea potuisse aliter constitui, quamvis, excepta Theocratia Iudaica, forsitan de eo dubitari possit. (2.) Utut non semper *aperta vis* possit doceri, semper tamen circa *origines* quæstio esset examinanda, utrum is, qui sibi imperium in alios asseruit, hoc fecerit ex malo consilio, an vero ut aliis proderet, an denique ut suæ satisfaceret libidini? Et illi ipsi, qui se patriam a tyrannide liberaturos dixere, turbas non *publici boni & religionis causa* moverunt, sed ex mera imperandi libidine, cuius rei optimum præbuit exemplum CROMWELLVS.

z) Offen-

publicas, quam profuere. z) Certe piis adscribi origo imperiorum nequit. a)

§. XXIV. (III.) Ab initio quidem respublicas fuisse *rudes & inordinatas*, neque adeo amplas, suo tamen constituisse imperio; sed successu temporis per nouas prædas accepisse incrementa. b)

§. XXV.

z) Ostendunt illud tres illi in Scripturis S. famosi *venatores & agrestes homines*, CAIN, NIMROD, & ESAU, vnde tot noua regna sua cepere auspicia. Ostendit iam, prima regna magis fuisse constituta, vt eo tutius possent homines in vnam colluuiem conglutinati *latrocinia* exercere; & aliis obesse. Hic mos diutius gentilibus antiquis adhæsit, vnde tot postea bella sunt orta, quæ nil nisi magna gentium inter se fure *latrocinia*, licet semper aliquo iuris prætextu præfulgeant.

a) Non quidem respuere respublicas, cum Patriarchæ fuerunt *aduena & παροικοι* in aliorum regionibus; sed nunquam in alios imperium ambierunt, vti quidem Esauus fecisse legitur.

b) Huius rei passim quoque occurrunt vestigia in S. literis. Apparet hoc ex Gen. X. vbi plures reges dicuntur fuisse *vestigales* Regi Elymaidis, potentissimi in Asia, a quo etiam rursus deuieti. Equidem volunt, regnum Babylonicum a Nimrodo esse conditum & floruisse diutius, eique fuisse plerosque alios populos obnoxios: sed his contradixit clar. CLERICVS ad Pent. in Gen. c. X, 10. Neque enim aliter fieri potuit, quin, postquam respublicæ plurimæ semel essent introductæ, hæ ipsæ postmodum in prædam potentioribus eederent, ex quo tandem potentissima & diffusissima imperia sunt orta. Mala parta eodem fato periere, quæ acquisita erant.

K 4

c) Ali.

§. XXV. (IV.) Semel introductis rebuspublicis paulisper declinasse quasdam, sed paucas, ab antiqua illa & vſitata latrociniorum licentia, poſtquam nimirum reges verum Deum colere cœperunt. Et huc forſan pertinuiſſe videtur Rex Salem c) Abrahami tempore regnans, ſingulari nomine, a *iuſtitia* deſumpto, notabilis, quia hac omnibus aliis præuiſſe legitur regibus. Simile quid videtur deprehendi in Rege Abimelecho, de quo *Gen. XX.*

§. XXVI.

- c) Aliqui hunc ipſum SEMVM fuiſſe ſuſpiciantur, ſed absque fundamento. Vnde eius regni initia ſint petenda, non conſtat. Neque adeo dici poteſt, alia eius fuiſſe initia, quam adiacentium regnorum. Adeoque ſi vel maxime ab initio & huius regnum non adeo *bono conſilio* conditum fuit, poſtquam tamen deriuatum in poſteros, & in ipſum MELCHISEDECHVM eſſet, & hic verum Deum timeret, regnum ſuum optimis illum regnaſſe rationibus, facile iudicari poteſt. Qualis enim rex, tales populi & ſubditi. Fuiſſe hunc Chananæum, ſuſpicatur CLERICVS ad *Gen. XIV, 18.* cum inter medios Chananæos ſitum regnum eius fuerit. Neque adeo improbabile eſt, medios inter Chananæos adhuc ſuperfuiſſe iuſtos quosdam. Et quia inter reliquos populos iuſtitia tam rara erat, ipſi nomen κατ' ἰζοχὴν inditum, quod *rex iuſtitie* dictus fuerit. Imo & ciuitas SALEM pacem denotat, quod rursus indicium præbet, huic præ aliis populis hoc prædicatum tunc competiſſe: cum enim nulli bellum inferret, ipſa etiam a nullis armis petebatur, vt iudicat CLERICVS *cit. l.* Idem de Numa Pompilio refert FLORVS *lib. 1. c. 2.* in fine his verbis: *Vt quod*

§. XXVI. (V.) Fuisse præter regna & alias societates, quæ reipublicæ speciem non habent, sed tamen defensionem quandam mutuam in se continere videntur. Atque huc pertinet Abrahami *d*) fœdus cum Mamre & fratribus eius initum, de quo *Gen. XIV, 13.*

CAP. II.

quod vi & incuria occupauerat imperium (Romulus), religione atque iustitia gubernaret. Facile enim adducor, ut credam, semel introducta regna & imperia maiori iustitiæ cultura fuisse administrata, quam quidem occupata erant, cum etiam illa, quæ a malo inchoata sunt principio, successus meliores habere possint.

- d*) Abrahamum regem non fuisse, constat ex eo, quod semper advena vel peregrinus dicatur. Neque tamen ob magnam copiam servorum se subiecisse alicui regi, sed magis *sui iuris* mansisse videtur. Vbi enim Canaanæam terram incoleret, cum Mamre & fratribus eius fœdus iniit, quod, quibus constiterit legibus, non constat. Probabile est, illud quoque ad defensionem fuisse initum, quod ex eo perspicuum est, quod Mamre cum fratribus dicatur prælio interfuisse, quo fratrem Lothum a captiuitate liberauit. Videmus etiam Abrahamum a regibus Salein & Sodomæ pro tali habitum fuisse, qui nemini subiectus, sed sui iuris esset. Potuisset itaque ad exemplum ceterorum se pro rege gerere, certum locum occupare, & imperium aliquod ibi instituire: sed magis Deo confisus, ut *paterfamilias* servis in domo sua patris præfuit. Simile fœdus postea iniit rex Abimelech cum Isaaco, quem antea a se expulerat, *de non lædendo & offendenda*; viderat enim Abimelech, Isaacum nimis fieri potentem, de quo ple-

CAP. II.
DE NEXV IMPERII CIVILIS.

§. I.

In omni societate e) *nexus* quidam seu *vinculum* occurrit, per quod corpus illud morale continetur, conseruatur, & ad finem propositum deducitur.

§. II.

nus agitur *Gen. XXVI. circa finem.* Primum itaque ob potentiam excedere iussus erat Isaacus, in quo Abimelech egerat contra fœdus cum Abrahamo iam initum. *Gen. XX.* Sed quia forsan metuebat, ne Isaacus hanc iniuriam vindicaret, de nouo fœdus cum eo iniit, & amicitiam pristinam redintegravit.

- e) Societas est complexus plurium personarum unitarum inter se ad certum finem. Spiritus seu anima huius corporis consistit in *unione*, per quam omnium una redditur voluntas, adeo ut coniunctim considerati unam propterea in moralibus representent personam. Quemadmodum itaque in naturalibus, si ex pluribus distantibus inter se rebus unum quid fieri debeat, nexus quidam seu vinculum requiritur, quo res illæ distantes conglutinari & in unum redigi possint, exemplo ædificii exstructi: ita in structura corporis civilis nexus aliquis requiritur, per quem voluntates omnium uniantur, ut debitum assequantur finem. Huc respexit *SENECA epist. 102. aiens: Quidam ex distantibus constant, quorum adhuc membra separata sunt, tanquam exercitus, populus, senatus. Illi enim, per quos ista corpora efficiuntur, iure aut officio coherent, natura diducti & singuli sunt.* Sic itaque satis

tis

§. II. Nexus hic consistit in *vnione plurium voluntatum ad finem communem*, & quoniam vnio sine *obligatione* concipi nequit, cum ipse nexus sit obligatio, hinc mutua in hunc finem intercedere debet obligatio. f)

§. III. Vnio illa fit *consensu* & quidem vel *expresso* vel *tacito*. Hic colligitur ex *vnanimi* cir-

ris clare differt *multitudo* ab hac societate. Illa destituitur tali ordinata vnione, & plerumque singulis in illa sunt suae actiones, adeoque coherere diutius nequit. Hinc CICERO pro P. Sextio p. 681: *Qui instituta maiorum neglexerunt, & imperitiae aus concitatae multitudinis iucundi esse voluerunt, omnes fere reipublicae praemas dependerunt: & in Orat. pro domo sua ab inir., In multitudine viciosissimum, ait, varietatem & inconstantiam & crebram tanquam tempestatum sic sententiarum commutationem.* Sed quod *vniri* agunt, ibi singulis non eadem actio, non idem circa actiones iudicium, sed cum stent pro *vna persona*, vnum quid egisse omnes intelliguntur.

f) Tales *vniones* ad certum finem indigent speciali partium consensu, vt coalescant in talem vnionem, siue iam consensus sit *absolute liber*, siue ex *hypothetica* necessitate productus. Neque enim vllum certius amicitiae vinculum, quam consensus & societas consiliorum & voluntatum, ait CICERO orat. pro Cn. Plancio. Dum vero in talem vnionem consentiunt, vtrunque oritur obligatio, & in hac nexus seu vinculum societatis consistit, cum obligatio ipsa definiatur eleganter per *vinculum iuris*, vi cuius aliquis ex necessitate ad praestandum quid alteri adstringitur.

g) Etiam

circa eundem finem *cooperatione*, g) licet nunquam expresse inter se conuenerint, id quod tunc maxime fieri censendum est, quando ex *necessitate* quadam *hypothetica* plures conglutinantur.

§. IV. Vnio autem illa societatem vel *aequalem* vel *inaequalem* producit. Illa h) fundatur in simplici plurium inter se vnitorum obligatione, qualis deprehenditur in coalitione & systemate plurium ciuitatum, quarum singulae sepa-

g) Etiam *re ipsa* potest societas contrahi, l. 4. de soc. Dn. HERTIVS de societ. fact. constit. & possunt plures incidere *ex accidenti* in societatem, praeter antecedentem deliberationem. In magnis societatibus ordinarie hoc in casu praecedit aliqua *necessitas*, qua posita plures, eadem necessitate pressi, non possunt non in *unionem* illam consentire, & inde ad communem finem cooperari. Sic fieri potuit primis temporibus, vbi latrociniorum libertas late patebat, vt plures segreges familiae contra vim communem se coniunxerint *ipso facto*, vt eo securius possent communi hosti resistere, ita vt, depulso coniunctis viribus hoste, semper in illa vnione perseverauerint, accedente nexu *vicinitatis*. Simile exemplum concipi potest in peregrinis, diuersis ex locis venientibus, & ad litus ignotum appulsis, qui si ab incolis illius terrae vel insulae vel etiam in ipso itinere a latronibus male habeantur, *absque praui deliberatione* conspirare possunt ad commune malum propellendum, cum naturale sit, vt in communi periculo, etiam maxime inter se ignoti, socii fiant.

h) *Aequalis* ita dicitur, quoniam non regitur a superiori, ab omni libera est imperio & subiectione, & tun-

separatas suas habent rationes, ita tamen vnitæ, vt, quæ ad communem defensionem spectant, *coniunctim* sint expediendæ.

§. V. Societates *inequales* fundantur in *imperio* & *subiectione*, quæ licet plures sint, tamen inter eas eminet *civilis*, cum plures ita vniuntur, vt vel vnius voluntati vel vni concilio se obtem-

fundatur in *simplici obligatione* vel *federe*, & communiter iuramento constringi solet. Hic nexus ex præcedente pacto expresso desumi potest, præsertim si plures ciuitates liberæ & ante separatæ ita coalescunt, & expresso federe inter se conneſtuntur. Verum & *ipso facto* seu *tacite* quoque hic nexus concipi potest, dum vinculum, quo plures prouinciæ sub vnius imperio hætenus continebantur, ex variis interuenientibus mutationibus ita laxatur, & communi imperio subducitur, vt singulæ quidem ciuitates ad *autonomiam* perueniant, *vinculum* tamen *systematicum* quoddam supersit. Scilicet vinculum illud prius, quo omnes olim sub vnius imperio erant compositi, mutationibus interuenientibus, & potestate imperantis paulatim remissa, mutatur ex postfacto etiam re ipsa, sed absque omni expressa & noua confederatione, in aliquod *systematicum*, quamuis non ita *ordinatum* & *regulare*, vti si expresso federe plures separatæ ciuitates coalescant, quia semper manet studium retinendi, vt & alia incommoda. Idem vinculum æquale cernitur in *cæribus ecclesiasticis*, vbi inter ipsa membra nullus concurrat *imperii* & *subiectionis* respectus, vt de aliis collegiis in ciuitatibus nihil dicam.

2) Im-

obtemperaturos promittant, i) vt eo efficacius omnium *vna voluntas* operetur.

§. VI.

i) Imperium *vnus* vel concilii alicuius vim insignem addit societati, quia sine hoc negotia societatis effectum fortiri commodè non possunt. Sunt homines ad dissentiendum procliuēs, & præterea ad rupturam vinculi & nexus communis faciles; hinc talis vis coactiua accedere debet, quæ plures in coniunctione detinet, ne facile inde auelli possint. Optime SENECA lib. de clem. c. 4: Ille (imperans) est vinculum, per quod res publica cohaeret, spiritus vitalis, quem tot millia trahunt, nihil ipsa per se futura, nisi onus & præda, si mens illa imperii subtrahatur. Hoc collineat CICERO lib. III. de LL. aicens: Nihil tam aptum est ad ius conditionemque naturæ quam imperium, sine quo nec domus vlla, nec ciuitas, nec gens, nec hominum vniuersum genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus potest. E contrario quoties hic nexus ciuilis, qui unionem fundat & sustinet, turbatur, pessima reipublicæ facies nascitur. De Mithridate, bellum Romanis inferente, FLORVS lib. III. c. 5. n. 5. hæc refert: Spem & fiduciam dabant nostra vitia: quippe cum ciuilibus bellis disiungeremur, inuitabat occasio nudumque imperii latus ostentabant procul Marius, Sylla, Sertorius. Differt hæc societas multis modis ab equali. In illa receditur a statu naturali, quæ inter paciscentes seu socios æquales salua manet. In illa vinculum seu nexus arctius stringit propter imperium & eidem cohaerens ius cogendi; in hoc vero laxius vinculum adest, in sola & simplici obligatione consistens: ibi oritur ordo imperandi & parendi, hic manet equalitas inter socios. Ibi omnia iura summa penes vnum vel concilium aliquod sunt, quoniam imperan-

§. VI. Quemadmodum vero in societate civili *inequali* est *consociatio* aliqua plurium inter se, & deinde *submissio* omnium vnus personæ vel integri alicuius concilii voluntati; ita hæc societas ante supponit consociationem aliquam æqualem. *k)* Non enim potest submissio vnus vel concilii imperio concipi, nisi adfuerit multitudo vel societas aliqua hominum æqualis.

§. VII. Oritur hæc societas æqualis ciuitatem præcedens variis ex causis: (I.) ex *mutua cohabitatione*, dum ex vna stirpe plures nascuntur & vnam coniunctim incolunt terram. Hi
colli-

perantis voluntas est voluntas totius reipublicæ, & hinc, iudice CICERONE lib. 1. de offic. intelligere debet, se gerere personam ciuitatis: est in statu æquali quædam tantum communicantur.

k) Qualemcunque enim concipias imperii modum, siue *violentum* siue *voluntarium*, tamen nec violentus potuit effectum habere, nisi adfuerit cætus quidam hominum communi nexu conglutinator, qui per vim sub imperium redigeretur. Neque enim concipi potest, singulos homines ab vno instar ferarum bestiarum fuisse occupatos, & in vincula coniectos, donec sufficiens numerus adfuerit, quibus imperare victor potuisset. Et huc respicere videntur, qui duplex pactum constituunt, vti PVFENDORFFIUS lib. 2. c. 2. & 3. D. HERTIVS de modo constit. ciuit. sect. 1. §. 2. Hæc itaque societas non est ciuitas, sed imperfecta quædam consociatio, dum manet æqualis, & singuli adhuc nullius imperio subsunt.

l) Sup-

colliguntur inter se *tacito* aliquo *pacto*, l) dum inter se vicini, cognati, & cohabitantes sunt. Atque exinde, ni me omnia fallunt, ciuitates Cainiticæ primæ & Nimrodicæ ortæ.

§. VIII.

Supposui iam antea, posse vnionem etiam ipso facto vel tacite fieri, quæ certe naturalissima videtur fuisse in cohabitantibus, postquam multiplicatum genus humanum fuit. Quamuis enim plures semet disiunxerint, aliasque terras incoluerint, id tamen de omnibus asseri nequit, præsertim si Cainiticam ciuitatem respicimus. Omnes subditi a Caino videntur descendisse, adeoque non putandum est, statim Cainum, ubi a patre secessit, cum familia ciuitatem extruxisse, sed postea demum, ubi admodum multiplicata erat eius soboles. Debuere enim esse, quibus imperaret. Hi itaque primum ipsa cohabitatione inter se conglutinati sunt, cui postea Caini imperium eo modo, quo cap. antec. dictum, accessit. Nam Gen. IV, 16. simpliciter dicitur, quod habitauerit in terra Nood: sequenti commate demum additur, quod postea edificauerit ciuitatem, scilicet prole eius admodum aucta, & in plures iam familias sparsa. Neque obstat, quod iam ante videatur Cain inter suos magnam obtinuisse auctoritatem, antequam ciuitatem conderet, quod negari nequit, quia omnium cohabitantium communis pater erat; verum hætenus quidem imperium ciuile exercuisse non videtur, sed tunc demum, ubi suos ad deprædationes & truculentiam exercendam instituit. Si Nimrodii imperium consideras, eo tempore filii Noë quidem dispersi erant, admodum tamen probabile est, nonnullos in eadem coniunctos mansisse vicinia & cohabitatione, donec in multitudinem exereuerint, ubi itidem singuli

§. VIII. (II.) Corrupto genere humano & in varia scelera vergente, coalita quoque fuisse videtur *multitudo quedam* impiorum ad scelera & deprædationes perpetrandas, *m)* vti cap. antec.

singuli sui iuris erant, *naturali* tamen *cobabitatione* in vnam collecti multitudinem.

m) Postquam homines a vero Deo semel desciverant, vix aliter fieri potuit, quin hanc *ἀσέβειαν βίαν* exercerent, præsertim si posteros ex *Cainitica* prosapia respicimus, qui a patre, latrone, ad hoc vitæ genus optime instructi & assuefacti fuisse videntur. Atque huc spectant quoque *NOMADES*, vti vocantur, qui sunt *multitudo indomita*, de raptu vivens, nullique certæ re di addicta; quales videntur fuisse Hunni, de quibus *AMMIANVS lib. 30: omnes sine sedibus fixis absque lare vel lege aut ritu stabili dispantur, semper fugientium similes cum carpentis, in quibus habitant; & paucis interiectis: hoc expeditum indomitumque hominum genus extrema prædandi cupiditate flagrans immani per rapinas finitimorum grassatum & cades ad usque Achaiam peruenit; & aibi: aguntur nulla servitute regali, sed tumultuario primatum ductu contenti perrumpunt, quicquid inciderit. Ipse ARISTOTELES lib. 1. Polit. cap. 5. inter vitæ genera diversa collocat piraticam seu prædatoriam vitam, hancque naturalem vocat. Immo addit, quod aliquando pastoritia & prædatoria coniungi soleant. Ex quo tamen pessime inferit, artem bellicam natura factam vilem ad acquirendum, imò studium venatorium partem eius esse, quo deceat vti aduersus feras & hominum genus, quando homines, a natura facti ad parendum, imperium subire recusant, quasi tale bellum natura iustum sit. Similia docet *HOBBESIVS, Beibmeri I. P. vniu. L tract.**

antec. vidimus. Neque defunt exempla, ex latronum colluue tandem erectas fuisse ciuitates. *n*)

§. IX.

tr. de ciue c. 5. §. 2. vbi etiam hanc *ἀντιειρήνη* ex iure naturali defendit. Verum profluxit hæc sententia ex primo illo falso, quod humanum genus steterit absque vilo vinculo seu obligatione. Rectius FLORVS lib. III. c. 6. n. 1. asserit Cilices, perditos furiososque latrones, sublati commerciis, rupto fœdere humani generis, maria bello quasi tempestate præclusisse. Hoc sensu quoque CICERO lib. V. in Verrem cap. 29. piratas & latrones vocat *hostem communem gentium nationumque omnium*, quod vinculum generis humani tollant, in quo tota ratio iuris naturæ, quies gentium, pax omnium & singulorum consistit. Nilominus tamen antiquitus hæc vita adeo putabatur iusta, VI PLVTARCHVS in vita Camill. f. 136. referat, Brennum ius hoc antiquissimum vocare, eoque non modo bestias vt, sed (quod horrendum dictu) ipsum Deum.

- *) Ex huiusmodi colluione hominum facile regna vel respublicas potuisse tandem nasci, AVGVSTINVS lib. XIV. de ciuit. Dei c. 4. satis apte obseruat: Hoc malum, inquit, si in tantum perditorum hominum accessibus crescit, vt & loca teneat, sedes constituat, ciuitates occupet, populos subiuguet, euidentius nomen regni assumit. De Viriato refert FLORVS lib. II. c. 17. n. 15. quod ex venatore latro, ex latrone subito, & si fortuna cessisset, Hispania Romulus factus fuisset, h. e. fundator imperii Hispanici, sicuti Romani fuerat Romulus, quo ipso, Viriatum comparando cum Romulo, satis ostendere videtur, ipsam Romulum quoque

§. IX. (III.) Imo qui detestabantur hoc vitæ genus, quamvis forsan pauci fuerint, ab his deprædatoribus tamen vix aliter potuere esse securi, nisi etiam coalescerent in quandam multitudinem, & *mutuam defensionem* sibi promitterent. o)

§. X. Hæc *multitudo* coalita ab initio sine dubio admodum *rudis* p) fuit, & vix est, vt expressum pactum vbique fingi possit, ob tantam animorum dissensionem; sed ipso facto se coniunxisse homines videntur, rationibus status naturalis sic ferentibus, ex quo *pactum* aliquod *tacitum* erui potest, tamen adhuc valde inerme, postquam nemini videbatur adempta recedendi facultas, neque certa & peculiaris confederatio capita familiarum præcise obstringebat.

§. XI.

que ex latrone ducem & fundatorem imperii factum fuisse, vti infra §. 15. lib. x. ostendo.

- o) Hinc collegiorum seu societatum æqualium originem repetit BODINVS *de republ. lib. 2. c. 7. p. 513.* quæ ex hac consociatione, mutæ defensionis causa inita, orta. Videlicet necessum fuit, vt societates ab illis, qui non eadem licentia deprædandi vterentur, inirentur, quo coniunctis viribus tuti esse possent. Huc spectare videtur fœdus Abrahami cum Mamre & fratribus eius, quod *mutæ defensionis* causa initum fuisse videtur, vti ex euentu apparuit. Hæc itaque multitudo suo iure vixit, singuli suas rationes separatas retinere, coniunctim demum agentes, quando omnium periculum imminabat, ad exemplum plurium ciuitatum systematicarum.

- p) Ideo *rudem* hanc multitudinem voco, quoniam cer-

tis legibus ab initio non fuit ordinata, per quas nexus conuallidatur, dirigitur, & efficaciam certam accipit. Consensisse *ipso facto* videntur, dum (1.) cohabitantes se non seiuuere ab aliis vicinis, quod potuissent facere & plurimi etiam reapse fecere: (2.) dum ad eundem finem sese applicuerunt, latrones quidem ad communem latrocinandi licentiam, reliqui ad communem defensionem. Neque in tam rudi multitudine, vbi singuli adhuc separatim agere potuere, aliquod commune imperium, quod reipublicæ proprium est, concipi potuit, saltem ab initio; sed qui noluit amplius communi placito interesse & consentire, recedere potuit, id quod naturale est in omni collegio, vt quilibet vel consentire vel recedere debeat; neque adeo *vis coactiua* in reliquis fuit, aliquem cogendi, vt conspiraret. Vnde quoque ante Nimrodi imperium non legimus, singulis fuisse impedimenta ab aliis vi imperii posita, ne nouas sedes quærere possent. Quin & Nomades inter se omnimoda libertate egisse videntur. Nec defunt populi, qui absque imperio ciuili inter se viuunt, vti ex IOSEPHO ACOSTA refert Autor *tr. du gouvernement ciuile*, c. VII. §. 8. vbi ait: *Il y a des grandes & fort apparentes conjectures, que ce gens la (parlant des gens du Perou) n'ont eü durant long temps ni Rois, ni communautez, mais qu'ils ont vescu, & sont allez en troupes, ainsi que sont aujourd' huy ceux, qui habitent la Floride & comme pratiquent encore les Cheriquanas & les gens de Brasil & plusieurs autres nations, qui n'ont pas certaines Rois, mais qui suivant que l'occasion de la paix ou de la guerre se presente, choisissent leur capitaines, selon leur volonte.* Ceterum ab initio ex paucorum familia talis multitudo constitit, quæ paullatim vel per nouas generationes vel ipontaneas adiunctiones incrementa cepit, quod in latronum colluue facilius fieri potuit, quo magis homines primæuo in statu ad vitam *auspicant* tracti fueri.

q) Con-

§. XI. Quo minus autem piorum consortium *q*) recessit a viis diuinis, eo sanctius quoque hunc *nexum simplicem* inter se coluere, *r*) eoque minus inter eosdem aliud præterea vinculum videtur necessarium fuisse.

§. XII.

q) Consortium etiam aliquod piorum fuisse, apparet ex sacris litteris, maxime vbi *pastoriam vitam* egerunt. Abrahamum in sua familia ultra 300 dicitur habuisse seruos, in familia sua natos, ex quibus plerique pastores fuisse videntur, quos ad Dei verum cultum instituerat. Notanter *Gen. XXVI, 14.* legitur, quod Isaac creuerit, & multum familiæ seu famulitii habuerit, adeo vt etiam Philistæorum inuidiam propterea incurreret, vt, quacunque in re poterant, commodis eius offerrent, obturando puteos & puluere opplen- do, & contra leges fœderis Isaacum secedere finibus iubendō. Verum quia tandem in *amplissimam* excreuerat familiam, metu adducti pacem fœdere sanctis- simo cum eo iniere, cuius potissimum caput erat, *ne ullum malum eis inferret*, quod sane indicium est, familiam Isaac fuisse amplissimam, quamuis absque *rei publicæ* figura. Imo vtut forsan Philistæi Isaacum opprimere in herba, vt ira loquar, potuissent, ab hac violentia tamen abducti videntur fuisse, quod agnosce- rent, peculiariter ei Dominum adesse, vt ipsi faten- tur, adeoque se superiores fore contra Deum sperare non poterant.

r) Familiam Abrahami optimo & firmissimo nexu co- hæsisse, non adeo mirandum, quoniam *timore Do- mini* regebatur, vt adeo non necessum esset, per modum *regis* vel *imperantis* eidem præesse, quod

§. XII. Enim vero quemadmodum impii vinculum naturale, quod est inter omnes homines, varie diuulsere, ita facile iudicari potest, nexum illum, quo multitudo quædam congregata erat, valde fuisse infirmum, imo haud adeo aptum, vt per illum diutius potuerit in suo statu conseruari. s)

§. XIII.

quod nullibi legitur. Pietas autem familiæ ex eo elucescit, quod Abrahamus seruum suum senioresem seu procuratorem miserit, vt filio suo vxorem quæreret, in quo actu euidentissima *pietatis* signa serui procuratoris apparent. *Gen. XXIV.* Equidem expeditum est, in hac familia Abrahami & Isaaci fuisse societatem *inæqualem*; inde tamen societas *ciuilis* statim colligi nequit. Familia amplissima fuit, in qua eo minus *remediis coactiuis* opus fuisse videtur, quod *timore Dei* regeretur. Imo antea *Gen. XIII.* Abrahamum cum Lotho in consortio fuisse legimus; ast nullas ibi imperii respectus, nulla inter eosdem prerogatiua: singuli proprias coluere familias. Et cum non possent amplius cohabitare, propter ingentem magnitudinem familiæ, rixis inter vtriusque pastores ortis, tandem sese seiuungere coacti sunt, vbi certe obseruatione intumiori dignum, quod tanta animorum consensione sese seiuunxerint, *pacis causa*. Quodsi tale inter impios consortium fuisset, alter alterum opprimere tentasset; sed vinculum inter Abrahamum & Lothum sanctius erat, quam vt inde posset aliquid mali euenire.

- s) Postquam *impii* congregati, & coniunctim aliis vim inferre non censuere nefas, quid mirum, si inter se ipsos quoque latrocinia, depredationes, aliaque facino-

§. XIII. Vtut itaque nihil consultius fuisset, quam vt *vinculum* aliud *arctius* accederet, quo præter *simplicem obligationem* indomiti per coactionem quandam continerentur in officio; ex statu tamen eiusdem temporis facile coniiicere licet, homines ita congregatos non *pactis* aliquo *expresso* inter se conuenisse, et de imperio summo alicui vel concilio concedendo, quia status ille libertatis turbidus, in quo singuli erant, tale pactum ordinatum non admittit.

§. XIV.

cinora exercuerint? Neque exempla defunt, gentes in semet ipsas latrocinia exercuisse. Vid. *rom. 7. obseru. Hallens. 6. §. 6.* Eleganter *Prou. I, 11. seqq.* describitur *impiorum status*, quod quidem contra pios se coniungant, sed vt *vers. 18. 19.* additur, deinde sibi ipsis infidias struant. At nec cohabitantes aut vicini, qui ex vna gente collecti erant, firmiori nexu conglutinati erant, partim quia nullius communi imperio regerantur, partim quia singuli, quæ sua sunt, quærebant, non quæ ad commune consortium spectabant. Non itaque verosimile est, talem societatem, in quam plerique inciderant, diutius substituisse.

- *) Talem processum plerumque Politici sibi formant: (1.) quod homines inter se conueniant, se velle e *libertatis statu* exire, quo ipso se coniungere videntur, & hoc est primum pactum. (2.) Addunt, alteram deliberationem institui de *modo exeundi*, scil. per *imperia*, cum alius tutior modus reperiri non possit. (3.) Tertiam formant de *forma*, cum non omnibus eadem placeat. (4.) Hanc electam sequi aiunt *submissionem*, &

L 4

(5.) acce-

(5.) acceptionem eius, cui summum imperium deferant, qualem processum in cerebro suo sibi imaginatus est ADRIANVS ROVTVYN in *polit. contr.* §. 17. Quæ omnia in hunc finem adducuntur, quasi homines in statu maxime pacifico hæc inter se agere potuissent. Eundem quoque processum format RVFENDORFFVS *lib. VII. cap. 2.* Ex quibus concludunt, per translationem imperii in vnius vel collegii personam singulos promittere, se velle, quod imperans vult, adeoque se obedientiam eidem præstituros. Eandem ideam construendarum ciuitatum ob oculos habuisse videtur DION. HALICARNASS. *lib. II.* dum refert, deliberationes Romuli cum populo institutas super forma reipublicæ eligenda. Ait enim, Romulum concionem conuocasse, formasque receptas rerumpublicarum proposuisse, & tandem dixisse: *Equidem quamcunque reipublicæ formam constitueritis, ad eam recipiendam paratus sum, nec me indignum puro, qui aliis imperem, nec alteri recuso parere.* Tum populus, seorsim communicato inter se consilio, primo monarchicum seu regium statum approbasse, deinceps hunc honorem Romulo derulisse, eaque delatione is acquiescisse dicitur. Vtrum tam placide & deliberato consilio hæc ita acta fuerint, subdubito, si ferociam Romuli & populi intueor. Quicquid sit, valde vereor, ne communis philosophia circa structuram ciuitatum eo ordine, quo proponitur, vnquam obseruata fuerit. Nam (1.) status turbidus, in quo homines primi erant, tales deliberationes pacificas haud admisisse videtur, qualem statum primum *cap. 1.* perlustrauimus. (2.) Cum tot potentes & oppressores antiquitus existisse dicantur, non est verosimile, homines potuisse adduci, ut sponte se vnius imperio subderent, cum singulis resistendi innata erat cupiditas, singulique libidine imperandi raperentur. (3.) Ne vestigium quidem vllum de eiusmodi placidis pactis exstat, sed omnia olim per vim acta esse apparet. (4.) Pii potius habiles fuissent, ut inter se ita pacifice egissent, & imperium ali-

aliquod crexissent, quod tamen non legitur. Et si vel maxime (5.) populus quidam in *imperium* huius vel illius consenserit, id tamen factum vel inde est, quod vel ei amplius resistere non potuerit, vel quod iam esset subactus per grauiorem alterius potentiam. Hæ tamen rationes, vtut statui humani generis conformes videantur, non potuerunt autorem tractatus *du Gouvernement civil* a sua dimouere sententia, qua in *omni origine societatis civilis* supponit *consensum* eorumque *expressum & liberum*. Nam inter alia *cap. VII. §. 8.* etiam contendit, ne quidem ex *patria potestate* potuisse imperium civile nasci, absque consensu *libero & expresso*. *Toutes leurs sociétés politiques*, ait, *ont commencé par une union volontaire & par un accord mutuel de personnes, qui ont agi librement dans le choix, qu'ils ont fait de leurs gouverneurs & de la forme du gouvernement*. Verum cum auctor statui populari admodum indulsit, non mirum est, quod inclinationi suæ conformes dederit conclusiones, quæ tamen cum nimis leui naturæ humanæ consideratione coniunctæ esse videntur, quam iam fufius exeuifi. Equidem ait §. 10, quod historiæ doceant, *que les gouvernemens du monde, qui ont commencé en paix, ont esté fondez de la manière que nous auons dit*. Verum, vti iam *cap. antec.* ostendi, pleraque imperia extra *statum pacis* orta sunt, & quæ in pace orta videntur, plerumque tamen inuitis & reluctantiis subditis nata sunt, saltem vt non sponte & ex libera voluntate in imperium consenserint, si plerorumque imperiorum & mutationum civilium initia intuemur. Conenserunt quidem, sed vel tacite vel coacte, & non eo modo, quem doctissimus autor, quem *LOCKIUM* esse volunt, ad maiorem populo libertatem conciliandam, animo suo repræsentauit. Meretur interim elegantissimus Liber, qui sedulo legatur: vtut enim, quo eo fortius ab *HOBBSIO* dissentiret, itidem in alterum extremum propendere videatur, sicuti ipse *HOBBSIUS* in alterum

§. XIV. Itaque, vti ex *cap. antec.* constat, probabile est, *vinculum arctius*, per *imperium* scilicet, hisce societatibus accessisse; partim per violentam quandam intrusionem vnius personæ, cui, postquam quosdam in suam sententiam traxit, reliqui resistere non potuere; partim quod sensim & pedetentim alicuius imperium confirmatum sit, cuius in tali congregatione *summa* semper *autoritas* fuerat. *u)*

§. XX.

extremum prolapsus est, vt fortius monarchomachis contradiceret; ita tamen *studium popolare* temperauit, vt facilius possit tolerari. Loquor autem de prima *genesi ciuitatum*: postquam enim semel ciuitas ab antiquo est constituta, facilius contingere potest, vt tales desuper deliberationes instituuntur, vti apparet in *republica Iudaica*, quæ reges sibi a Deo deposebat; quin etiam post regifugium tales deliberationes susceptas fuisse in populo Romano, docet DION. HALICARN. lib. IV.

u) Hi duo modi *imperiiorum* introduçtorum magis conueniunt statui primæuo turbido. Iam dictum est, multitudinem certorum hominum ab initio fuisse plerumque rapinis adsuetam, neque adeo credibile est, hosce homines pacis gratia coiuisse, multo minus imperium ita placide inter se condidisse, vti plerique credunt. Equidem quosdam se iunxisse *defensionis causa*, dictum est, adeoque sine optimo ducti videntur: non tamen inde statim sequitur, vt iidem liberrimo consensu alicui summum imperium detulerint, quin potius cum libertas naturalis tam innata omnibus fuerit, potius credibile fuisset, *Democratiam* quandam inter eos fuisse erectam, quippe quæ non adeo recedit a statu naturali. Attamen id constanter historici negant, & reges ab initio tenu-

§. XV. Prior modus perspicuus est ex historia de *origine imperiorum*. Cum enim colluies latronum vix fingi possit absque duce quodam, nihil facilius contingere potuit, quam ut hic per *violentiam*, tum cohortem, cuius dux erat, x) tum alios, in quos latrocinia exercuerat, sub suam tandem redigeret potestatem perpetuam, vti ex Nimrodo aliisque apparet.

§. XVI.

tenuisse imperia asserunt, in quorum potestatem populus liberati assuetus se non facile dedisse praesumitur. Unde pactum aliquod expressum antecedens imperium vix fingi potest.

- x) Licet multitudo quaedam indomita ad tempus consentire potuerit in imperium ducis, latrociniorum exercendorum causa, inde tamen imperio perpetuo & civili eiusdem se sponte subiecisse dici nequit, sed potius illud ipsum ex postfacto sensum & pedetentim accessit. Hoc modo Tacfarinas apud TACITVM lib. II. *annal.* imperium quoddam condidit. Is natione Numida, in castris Romanis auxiliariis stipendia meritis, mox defector, vagos primum, & latrociniiis sueros, ad praedam & raptus congregare; dein more militiae per vexilla & turmas componere; postremo non incondita turbae, sed Musulanorum dux haberi. Imo si dicendum quod res est, existimarem initia Romanae reipublicae ex eodem fonte esse repetenda. Omnem superat probabilitatem, Romulum civitatem condidisse, incolae tamen defuisse, & urbe condita demum ex omnibus quasi elementis corpus unum congregasse, ut refert FLO-
RVS lib. I. c. i. n. 9. Quin potius constat ex traditis DION.
HALICARNASS. lib. i. aliorumque, constituisse populum a Romulo collectum & turba quadam scelerata,
adeo

§. XVI. Posterior modus illorum congregationibus societatibusque conueniens est, qui *defensionis causa* ab initio conuere, absque vlla tamen imperii ratione. Sed quia in eiusmodi societatibus facile contingere solet, vt plebs auctoritatem alicuius viri primarii sequatur, y) nasci inde paullatim *imperium* solet, praesertim cum *autoritas* potissimum eos commendet, qui ambitione ducuntur, quæ speciem alicuius singularis virtutis præ se fert.

§. XVII.

adeo vt credere fas sit, primitus Romulum ducem latronum fuisse, vt supra quoque §. 8. *lit. n.* dictum est.

y) Id vel maxime in *Democra- tiis* apparet, quæ graue periculum subeunt, ne mutantur in Monarchiam, si vnus viri autoritas maxime apud plebem valeat. Quidni id etiam contingere posset in eiusmodi societatibus, vbi nulla adhuc viget imperii ratio? Nam vnus autoritate sua sæpe plus pollet, quam plurium rationes in contrarium. Omnes præiudicio autoritatis ducimur. *Prima dominandi spes in arduo: vbi ingressus fueris, ad- sunt studia & ministri. TACIT. lib. IV. annal. c. 7.* Fac itaque, in tali societate, quales ab initio fuisse probabile est, exstitisse viros summæ autoritatis, quales Nephilæi fuisse in sacris leguntur, obsequii alicuius gloria illis deesse non potuit. Nam ex autoritate cultus, & spontanea obsequii exhibitio: ex hac approbatio omnium negotiorum ab eo susceptorum sequitur, praesertim si omnia placide agat. Si qui sunt, qui reclamant, a cetera plebe, autoritate decepta, absterrentur, hinc adest primus gradus ad thronum, ex quo tandem populus huius imperium in omnibus agnoscere inci-

§. XVII. Sic itaque nexus hic novus constituitur, non tamen semper *ex condicto*, sed consensus populi si quis adest, magis ex *patientia*, & *taciturnitate longi temporis* educitur. z)

§. XVIII.

incipit, & cum ab initio hominum *ætas longæva* erat, certe intra 100. annos alicuius autoritas ita crescere poterat, ut postea populus imperio eius adfueris sponte tandem eidem obedierit, præsertim si eius imperium ab initio fuerit lene, licet postea magis magisque in duritiem exereuerit. AVGVSTVS primum autoritatem liberalitate & comitate erga plebem aliisque artibus sibi conciliauit, & ita tandem rempublicam penitus occupavit. Qua semel occupata, de imperio deponendo in speciem egit, reuera tamen tantum in hunc finem, ut imperium sibi consensu volentium & sponte cupientium confirmaret, ne viderentur coacti sub vnius imperium concessisse, DIO CASSIVS lib. 53.

- z) Id præclare observavit HUBER *de iure ciuit. lib. II. S. 2. cap. 5. n. 19.* ubi fatetur: *translationem illam imperii non semper adeo liquide clareque multitudinis consensu fieri, sed patientiam sæpius & taciturnitatem longi temporis pro consensu haberi.* Inde est, quod hisce in casibus imperantes illimitata nec ullis pactis restricta vrantur potestate, qui hoc modo ad imperium euecti sunt. Quando itaque dictum est, imperiorum originem arcessendam esse ex quorundam *violenzia vel libidine imperandi*, id eo tantum pertinet, quod populus non libere & sponte & quidem ab initio in translationem consenserit, non vero quasi plane nullo modo ex postfacto consensum suum in imperium dederit, ubi non amplius dissentire expediebat. Hoc enim extra dubium positum est, populum, quamdiu adhuc

§. XVIII. Ex hoc consensu populi oritur *submissio propriae* cuiusque *voluntatis* voluntati imperantis, a) quousque submittere eandem potuere, salvo semper *humanitatis & conscientiae* propriae vinculo.

§. XIX.

huc resistit & sola violentia continetur, non posse imperium vires habere morales, sed manet status belli. Neque enim *lex naturæ*, ut inter pecudes, sic inter homines potestatem & imperium valentioribus dedit, ut ait PLINIVS, in paneg. c. 38. in f. sed imperium deum ex superueniente consensu nascitur. Vnde hodie in bellis hoc iuris esse solet, ut devictæ ciuitates statim homagium præstare teneantur, quo ipso consensum suum in subiunctionem declarant, sicuti quoque victor eo ipso, quo homagium recipit, se declarat, quod devictos non amplius in hostium, sed subditorum numero in posterum habere velit.

a) Inde obedientia arcessenda, in qua reuera submissio hæc cernitur. Ante hanc civilem statum singuli æquales erant, singulis datum erat arbitrium propriarum actionum, ad hunc effectum, ne alter iure alterius actiones diiudicare, & ut suas actiones ad ipsius arbitrium institueret, prætereundum posset. At ubi ex hoc statu recedunt, singuli eo ipso renunciant huic iuri, se submittentem voluntati alterius, in quo inprimis illud continetur, ne vlla amplius resistentia uti, sed in commune ad salutem totius corporis civilis cooperari velint. Est enim *respublica* quodammodo corpori humano similis. Vtrumque enim est compositum, & constat ex multis partibus, quarum singula nec eandem vim habent, nec usus pares exhibent. Si igitur humani corporis partes singula proprium sensum & propriam

vocem

§. XIX. Contra in *imperante* oritur α) *ius* dirigendi actiones eorum, qui se eidem submiserunt,

vocem separatim accipiant, deinde orta inter eas seditione reliquæ omnes partes conspirent contra unum ventrem, & pedes dicant, sibi totum corporis onus incumbere, manus vero, se artes exercere & victum comparare & cum hostibus pugnare &c. Si igitur hæc ipsis placeant, & nulla corporis pars amplius faciat suum officium, fieri ne potest ullo modo, ut corpus diutius duret, ac non intra paucos dies fame, pessimo mortis genere, consumatur? Nullus certe est, qui possit aliter dicere. Eodem sane modo & de civitate sentiatis. Nam & hæc quoque constat ex multis & dissimilibus gentibus, quarum unaquæque proprium reipublicæ usum præbet, ut membra corpori, &c. DION. HALICARNASS. lib. VII. ubi pluribus hæc egregie illustrantur. Sic itaque ad auertendam eiusmodi animorum dissensionem arctius vinculum requiritur, ut una quasi sit omnium voluntas, quæ antea erat varia, discors, & sic ad vitam civilem fere inepta. Refert FLORVS lib. IV. cap. 3. n. 5. & 6. AVGVSTVM percussum undique & perturbatum ordinasse imperii corpus, quod ita haud dubie nunquam coire & consentire potuisset, nisi unius præsidis nutu, quasi anima & mente regeretur. Quemadmodum TACITVS lib. 1. Hist. cap. 1. idem confirmat, aiens: omnem potestatem ad unum conferri pacis interfuisset. Optime SENECA lib. I. de clement. cap. 3. in f. Hæc immensa multitudo, ait, unius animæ circumdata, illius spiritu regitur, illius ratione flectitur, pressura se ac fractura viribus suis, nisi consilio sustineretur.

β) Ius

runt, & simul (3) *obligatio*, b) cum recipiens populum in suam potestatem omnia illa promississe videatur, ad quæ ex legibus naturæ de pace & securitate præstanda obligatur.

§. XX. Quamvis itaque in ipsa subiectione adsit aliquod *pactum*, saltem *tacitum*, inter imperantem & parentes, non tamen *obligatio* inde orta eiusdem roboris est, sed imperantis *im-*
perfe-

b) Ius illud ad *obligationem* quandam esse adstrictum, inde probatur, quia e statu *resistentiæ mutue* in statum *pacis* transeunt, neque aliter *imperium* & *obedientia* subsistere potest, nisi *pax* & *securitas* promittatur. Nam sicuti vinculum *humani generis* tollitur rupta pace, ita multo magis tolleretur vinculum *ciuile*, nisi hæc tacite subditis promissa censeretur. Imo cum iam ex lege naturæ ad hoc quilibet extra omnem *statum ciuilem* obligetur, reuera nouum quid in hac obligatione principum non videtur contineri. Neque aliter potuere subditi in subiectionem consentire, quam hac salua. Quod itaque nec mutari nec tolli potuit, imo quod natura societatis ciuilis postulat, id omnino videntur imperantes promississe. Breuiter: instituta *republica* aut manet status belli, aut desinit. Prius asserere velle, absurdissimum foret, quia in statu belli nulla *unio ciuilis* concipi potest: posterius ubi asserimus, necessario *statum pacis* supponere debemus, quo posito *leges pacis* per se iam vigent. Dum itaque (si vel maxime ex principiis HOBBSII iudicium ferendum esset) imperans subditos in *statum pacis* recipit, hostilitatemque deponit, non potest non quoque securitatem, fidem & pacem iure naturæ debitam illis *ipso facto* promittere. Equidem deficit

perfecta, coactionis externæ nescia, sed subditorum *perfectior*. c)

§. XXI. Minime itaque concedendum HOBESIO, imperantem nullis se *pactis*, adeoque nec *tacitis*, obstrinxisse populo: d) nam eodem modo

ficit *promissio expressa*, ipsa tamen *receptio* implicite talem promissionem in se complectitur.

c) Hæc diuersitas est omnino notanda contra Monarchomachos, qui dum populo concedunt arbitrium in actus imperantium, eique ius resistendi largiuntur, reuera *obligationem principum perfectam* h. e. cum *vi coactiua* coniunctam, esse volunt. Verum populus dum se submittit alterius arbitrio, omne ius *resistendi* & *co-gendi*, quod ei in statu naturali competebat, a se abdicat, eidemque renunciat, quia (1.) non posset conferuari vnio reipublicæ & imperium eiusdem, si populo ius indulgeretur resistendi principi; quin quod (2.) ita rursus status naturalis seu bellum concitaretur, cui semel renunciarunt. Denique si princeps (3.) *externa obligatione* teneretur subditis, populus catenus haberet imperium in principem, vel saltem eidem par esset, quod rursus cum statu civili & nexu hoc arctissimo pugnaret. Neque eo ipso tollitur vinculum inter *principes* & *subditos*, licet *inaequale* sit; nam obligatio hic quidem adest, sed *ex accidente* vim suam amittit propter subditorum renunciationem. Hinc constat, posse imperantem iniuste agere in suos subditos, licet pœnis temporalibus eo nomine haud subiectus sit, id quod ideo fieri censendum est, quia a iure resistendi recesserunt. Hinc etiam iusti imperantes in causis dubiis ius sibi dici, facile patiuntur.

d) HOBBSIUS cit. loc. vult tantum pactum intercedere
Bœhmeri I. P. vniq. M inter

do contra eum posset negari, non dari pactum aliquod inter singulos, nec eo ipso recedi a statu belli, quem statuit in statu ante introductas respublicas. *vid. tr. de ciue cap. 7. §. 7. & 12.*

§. XXII.

inter singulos cum singulis, quo se obstringunt ad obediendam vel vnus vel alicuius concilii imperio; imperantem autem nunquam vllis se pactis ob receptum imperium populo obstringere, quod recipiat imperium a populo, populus autem statim, atque id factum est, desinat esse *persona*, pereunte autem persona, ait, perit omnis ad personam obligatio. Profluxit potissimum hic error ex falsissimo illo principio, quod scilicet in statu naturali nulla adsit vinculi ratio inter homines, quod supra iam reiectum. Præterea supra quoque ostensum, *vinculum* hoc *naturale* non tolli per alium *statum adscritum*, quia hoc est immutabile. Dicis: Atqui tamen eo ipso non oritur aliquod pactum a parte imperantis. Sed iam ad hoc regressi, non quidem adesse *explicitum*, adesse tamen sine dubio *implicitum* in ipsa *receptione* & discessu a *statu belli*, quem extra hunc statum HOBBSIVS supponit. Dum autem receditur a statu belli, hoc ipsum, vti ubique inculcat, aliter fieri non potest, quam mediante pacto de pace seruanda. *vid. tr. de ciue c. 1. in f. c. 2. & 3. §. 1. &c.* Aut ergo princeps manet perpetuus hostis, quod absurdum: aut fidem de pace seruanda subditis dat, & sic adest vinculum in principe. Neque obstat, quod *persona* esse desinat, nam eatenus saltem dicitur multitudo amittere *personam*, quod iam princeps illam *respectu aliarum gentium* representet. Duo autem inprimis HOBBSIVM decepisse videntur: (1.) quod viderit, expresso pacto

§. XXII. Neque magis sobria est philosophia ADRIANI HOVTVYNI §. 17. asserentis itidem, illis, qui de imperio hactenus pacti fuerint, cum imperante nullum pactum intercedere, quod pacto ius, e) quod antea habuerunt, amittatur, adeoque si sub eo veniret, hoc esset contra conditionem imperantis. Verum ita frustra ab initio asseruit, per imperia pacem restitui, quia sic *perpetuum hostem* principem timebunt, eoque inferiores sunt, quominus principi resistere queunt.

§. XXIII. Neque assensum meretur VLRICVS HYBERVS, qui *unum* vel ideo *pactum* tantum agnoscit, quod ex pacto singulorum cum singulis

pacto plerumque in superiorem imperium non transferri: (2.) quod existimauerit, hoc supposito principio, eo fortius contradici Monarchomachis, contra quos inprimis suas formauit hypotheses, ne scilicet, concedendo principem obligari, eis concedere necesse haberet, populum posse *vi illius obligationis* ei resistere, quæ tamen conclusio non est metuenda, si principis obligationem eo modo consideramus, quo §. antec. factum est, eamque a *vi coactiua* regulariter liberam esse pronunciamus.

e) Falsa omnino est consequentia: populus hic aliquid amittit, scilicet *libertatem*; ergo imperans eidem non obligatur. Parum consultum esset vniuersitati, si deficeret *nexus* cum *imperante*, vi cuius sibi subditi promittere possent securitatem & pacem ab ipso principe, cum tamen HOVTVYN inprimis inde imperiorum originem trahat, quod extra imperia non potuerit pax esse tuta.

M 2

f) Sup.

lis, etiam tacito, statim *Democratiam* oriri putet: f) nam hoc falsum esse, supra iam euictum, cum inter plures etiam possit simpliciter esse æqualis societas absque imperio ciuili.

§. XXIV.

f) Supponit HUBERVS lib. II. sect. 2. de iure ciuit. c. 4. & §. non dari *societates* aliquas *æquales* ante imperia, sed mox degenerare in *Democratiam*, adeoque cum semel in cœru quodam introducta sit imperandi ratio, hanc, quam ante pars maior populi exercebat, vel in optimates, vel in principem transferri, adeoque inde arcessit imperantium *ius & potestatem*. Sed iridem autor laudatus supponit, quasi gentes quædam ex condito inter se conuenerint, & postquam inter se conuenerunt, statim vnum fuisse populum effectum, adeoque *Democratiam* inde ortam, potuisse itaque populum vel ius imperandi sibi retinere, vel in alium transferre. Verum antequam plures in vnum coalescunt *populum*, sine dubio hic quoque quædam rudis consociatio adesse debet. Nam singuli, antequam vnus populus efficerentur, aut fuerunt a singulis plane remoti, aut inter se coniuncti. Si prius, quomodo concipi potest, eos conuenisse? si posterius, adest quædam saltem *tacita coniunctio* absque illa imperandi ratione. Ergo si iam *strictius* coniungantur, non præcise inde *Democratia*, sed alia reipublicæ facies oriri potest, id quod hætenus ex iis, quæ de imperio sunt asserta, patebit. Certe illud ex asserto Huberiano sequeretur, omnes ciuitates primæuas fuisse *Democratias*, quod contra fidem historicam est. Conf. Dn. HERTIVS *differr. de modo const. ciuit. sectio 2. §. f.*

g) Zieg-

§. XXIV. Solidiorem aliquem nexum se inuenisse illi arbitrantur, qui putant, summam potestatem *immediate* a Deo conferri imperantibus, ciues autem tantum designare personam, cui hæc a Deo infundatur. g) Et hoc intuitu imperantes *Dei vicarios* esse tradunt.

§. XXV.

g) ZIEGLER *de iure Maiest. lib. I. cap. 1. §. 46.* id simili aliquo illustrat de populo, qui eligit ministrum ecclesiæ, non tamen propterea eidem potestatem illam sacram confert, sed eam a Deo eadem *immediate* infundendi contendit, quod tamen satis incongruum est. Potestas, quam capit electus, penes totam ecclesiam autem fuit, & ita a Deo nihil hic *immediate* infunditur. Prouocat subinde §. 49. ad patres concilii *Parisiensis*, qui hoc dogma inter *articulos fidei* retulere, & tandem concludit, populum se habere mere *passiue*, & versari in nudis terminis subiectionis. Neque ab hac sententia videtur diuersa BOECLERI philosophia *ad Grot. lib. I. c. 3. p. 189.* imo fere ante PVFENDORFIVM & HOBBSIVM hæc constans omnium opinio fuit, adeo vt Principes imperii constitutione sua imperiali tempore LVDOVICI BAVARI contra pontificem, quam recenset ALBERICVS DE ROSATE in *lib. 3. C. de quadr. præscript.* hanc sententiam approbauerint, ubi inter alia hæc verba occurrunt: *Ideo ad tantum malum euitandum de consilio & consensu electorum & aliorum principum imperii, declaramus, quod imperialis dignitas & potestas est immediate a solo Deo &c.* Quin quod nonnulli Theologi Lutherani singulare interesse reipublicæ in ea opinione quaesierint, quod valde proficua esset reipublicæ, & securitati principum consuleret, vt evincere conatus est MA-

§. XXV. Sed talia qui afferunt, rerum moralium rudem profitentur ignorantiam, aut verba proferunt, quæ sensum non habent. Nam cum a *facto humano* imperia, vt hætenus ostensum, originem trahant, euidens est, non aliunde incunabula eorum quærenda, aut obligationem immediate aliunde, quam ex *pactis*, *b)* deducendam esse.

§. XXVI.

SIVS Theologus Haffniensis *tr. de interesse Principum cap. 4. §. 7.* cum contraria sententia auctoritati summorum imperantium aliquid detrahere videretur. Et vt suam sententiam eo magis stabilirent, varia ex sacris collectanea in medium attulerant, potissimumque illa, quibus Deus dicitur *reges constituere, fundare regna, potestatemque summam a Deo esse.* Locus cardinalis occurrit *Rom. XIII.* vbi dicitur, *non esse potestatem nisi a Deo, vbi vero hæc est, est ordinata a Deo.* Notanter præterea respublica dicitur *ordinatio diuina*, & magistratus *minister Dei.* *Iob. XIX, 11.* Pilato dicitur *data potestas a Deo.* *Conf. Sapient. VI, 4. 5. Pf. LXXXII, 6. 1 Sam. IX, 16. 2 Sam. XII, 7. 8. Prov. VIII, 15. Daniel. V, 14.*

b) Qui Deum *immediatam causam* summæ potestatis adstruunt, tollunt omnia pacta, quibus *societas civilis* continetur, & leges omnes fundamentales plane prosterunt, quo ipso non potest non immensa & nullis limitibus circumscripta potestas adscribi imperantibus, iudice Dn. HERTIO *de mod. const. ciu. sect. 2. §. 3.* Imaginantur sibi maiestatem ad instar olei, quasi illa cœlitus effundatur in personam designatam a populo, vt HORNIVS *de maiest. ciu. §. 14.* vult, sed eo ipso aliquid afferunt, quod, quomodo fiat, se nescire profitentur.

§. XXVI. Quod vero imperia *ordinatio diuina* & a Deo esse dicantur, inde tantum concludimus, Deum eadem *approbasse*, ¹⁾ inno pro statu rerum peruerso voluisse, vt propter impios imperia constituerentur: minime autem inde infertur, *immediate* imperium transferri a Deo in personam electam, & hoc sensu *1 Petr. II, 13.* potestas ciuilis dicitur *ordinatio humana*.

§. XXVII.

rentur. Quin quod ex illa sententia dubium reddi possit, an Deus homini impuro, qui per fraudes & facinora pessima sibi viam ad imperium strauit, maiestatem conferre voluerit? quod ipso ansam populus posset capere, rebelliones fouendi, & obedientiam imperanti denegandi, quasi non esset eidem collata *immediate* a Deo summa potestas. Non potest enim iustior ratio debitandi esse, quam hæc ipsa, qua fit, vt talis opinio reipublicæ magis nocere quam prodesse videatur.

- 1) Negari nequit, Deum *approbasse* humana imperia, quia maxime conducunt ad pacem, tranquillitatem securitatemque inter homines seruandam. Imo & hoc concedi potest, Deum pro statu peruerso *voluisse*, vt imperia inter homines erigerentur, non, quasi *absolue* essent necessaria, cum supra vidimus, piorum cætum extra respublicas beate & pie vixisse, sed quod impii aliter in officio contineri non potuerint. Quamuis enim Deus vinculum aliquod inter homines constituerat, attamen hoc ipsum in cætibz peruersorum & malorum aliter conseruari non poterat, quam per *frenum externum* imperii; voluntas quoque Dei fuisse videtur, vt in cætz ciuiles homines transirent. Et ita intelligo quoque *PAVLUM Rom. XIII, 5.* quod impe-

§. XXVII. Neque hic dissentientes terrorem iniicere nobis possunt, allegando, sententiam

rantes sint timendi ab impiis, non quod pii propterea non sint obnoxii imperantibus, sed quod horum causa imperia inter homines non sint stabilita. Imo & hoc concedi potest, Deum concurrere sua providentia ad electionem vel constitutionem huius vel illius personæ, cum Deus profiteatur se non raro in pœnam hominum corda eorum flectere, ut ineptos eligant reges: vid. *Esai. III, 4.* quo sensu Deus in ira sua regem populo dare dicitur. *Osai XIII, 11. Ecclef. IV, 14.* Ita sæpe Deus Regem constituisse legitur in pœnam Israelitarum, ut de Iehu refertur *1 Reg. XIX, 15.* de Nabuchodonosore, *Dan. IV, 27.* quo etiam omnino reliqua loca sacre scripturæ trahenda sunt. Huc respexerunt gentiles, quando *faro* regi respublicas dixerunt. *Nihil priuatim*, ait *SENECA epist. 91. n. 19, nihil publice stabile est, tam hominum quam urbium fata voluntur.* Vnde diuerso modo societas ciuilis potest cum *PETRO* dici *ordinatio humana*, si specialem eius nexum & originem respicias: cum *PAULO* vero *ordinatio diuina*, quatenus a Deo approbata est. Neque aliud euincitur ex *Rom. XIII.* quia (1.) *PAVLVS* non tantum de potestate *suprema* ibidem loquitur, sed etiam de *subalterna*; de hac vero asserere velle, quod sit immediate a Deo, esset absurdum. (2.) Non dicit *PAVLVS*, quod omnis potestas sit *immediate* a Deo, sed simpliciter, *quod sit a Deo*, quod non negatur. Illud enim variis modis antea demonstratum, quod respublicæ possint recte *diuina ordinatio* dici; ast propterea non excludendum est *factum humanum*, quod hic concurret in constituenda ciuitate. Eodem modo matrimonium quoad institutionem est a Deo, nihilominus tamen coniuges matrimonium contrahentes illius immediata causa sunt.

k) Pri-

tiam hanc *lege publica* esse receptam, *k)* imo *articulum fidei*, aut denique ingens interesse reipublicæ in ea contineri: nam hæc sunt vana terculamenta eorum, qui rationibus destituuntur sufficientibus.

§. XXVIII. Illa tamen observatio ex hactenus dictis non est negligenda, quod nexus inter imperantes & parentes multo firmior & indissolubilior inde reddatur, si consideramus, quod in hac societate civili simul concurrat *ordinatio diuina*, adeoque eo sanctius tum a subditis tum ab imperante colenda sit.

§. XXIX.

k) Primo adducitur decretum publicum Imperii nostri, tempore LUDOVICI BAVARI promulgatum. Sed an eiusmodi sententiæ, quæ ad conceptum intellectus spectant, possint lege publica inculcari, dubito, præsertim cum hæc sententia eis temporibus debeatur, quibus omnia tenebris erant involuta, quin quod hoc modo fortissime papæ contradici putarent, qui constitutionem imperatorum sibi satis impudenter arrogabat. (II.) Iam demonstravit Dn. BVDDEVS *diff. de concord. relig. Christ. statusque civil. c. 4. §. 5.* hanc doctrinam non esse omnibus Lutheranis communem, sed multos ab eadem recessisse. Denique (III.) interesse, quod fingunt, in illa opinione reuera inane est. Siue enim dicas, maiestatem conferri *mediate*, siue *immediate* a Deo, nihil derogatur auctoritati imperantium, cum satis certum sit, etiam hoc sensu *propter conscientiam* imperantibus esse parendum, quia simul in rebus publicis concurrat *ordinatio diuina*, cui vique se, qui imperanti resistit, opponit.

M 5

l) Sic

§. XXIX. Neque his obstant, quæ supra de primis imperiorum primordiis vitiosis dicta sunt, cum illa tantum ostendant, vitium adfuisse in *modo* constituendorum imperiorum, non vero in *re ipsa*, l) quæ satis salutaris est.

§. XXX. Ceterum hæc *primordia vitiosa* vel ideo dissimulanda non erant, ne figmentis vanis hanc doctrinam incrustaremus, sed Machiauellis etiam, m) hac stante rerum facie, satis facere possemus.

§. XXXI. Denique semel introductis imperiis facilius contingere potest, ut vel in eorum mutationibus, vel continuationibus *expressum pactum* interueniat, n) quod præsertim in *regnis electis* conspicuum est.

CAP.

l) Sic sacerdotia sunt *ordinatio diuina*; sed sæpe in *modo* peccatur, dum per artes illicitas quis sacerdotium occupat. Idem dicendum est de *mattimonio*, quod itidem *institutio diuina* recte dicitur, sed quam plurimi illud ambiunt ex impuris affectibus.

m) Machiauellis plerasque hypotheses videntur vel ex hoc fundamento deducere, quod, quum viderint, pleraque imperia vi parta esse, vim etiam & quælibet facinora imperantibus licita esse crediderint, imo cum vitiosam plerumque fuerit initium, illis haud visum fuerit nefas esse, si vitia a principe continerentur, quæ tamen non omnia eo ipso euerimus, dum ostendimus, quod, stante etiam vitioso illo primordio, nihilominus nexus quidam inter subditos & imperantes possit ostendi non vitiosus, sed normæ iuris naturalis adstrictus.

n) Hoc in Iudæis conspicuum est, regem postulantibus a Sa-

CAP. III.
DE VARIO IMPERII CIVILIS STATV.

§. I.

Ex haftenus dictis oritur primus conceptus ciuitatis, quod sit *cætus seu complexus plurium hominum sub imperio pactis vel expressis vel tacitis unitus, tutioris vel tranquillioris vitæ gratia.* o)

§. II.

a Samuele. Hoc itidem in regnis electiis usu venit, vbi per *electionem* conferunt imperium, quæ reuera est *pactum expressum*. In mutationibus itidem hoc non raro euenisse, ex historia Belgica & Heluetica constat. Quin & non raro, vbi *violentia* agitur, expressum pactum superuenit, quale quid contigisse videtur in *lege Regiæ Romanorum*, per quam Augusto omnis suprema potestas est delata, quam reuera iam tenebat. Solent enim libertatis ciuilis oppressores hoc stratagemate vri, & ita omnia disponere, vt magis videantur ex *libera voluntate* imperium accepisse, quam ex *violenta occupatione*, quæ nunquam tutum conciliat imperium.

- o) Definitio ex iis, quæ cap. antec. allata sunt, constat.
- (1.) *Cætus* est: nam supra probatum, antea aliquam *multitudinem* hominum adesse debuisse æquali quodam nexu iunctam, antequam ciuitas conderetur.
 - (2.) *unitus*: ex vnione enim demum societas oritur, quæ facit, vt omnium *vna sit voluntas*, & *vnus persona moralis* vicem sustineat. Hinc vbi plures sunt vniones cætum plurium; non potest vna esse ciuitas, li-
cet

§. II. Prout vnio in tali cœtu comparata est, ita quoque varius inde oritur ciuilis societatis *status*. p) Vnio autem illa diiudicanda est secundum hæc tria, (I.) *finem*, (II.) *formam* seu modum imperandi, (III.) *nexum per pacta* nunc magis restrictum, nunc laxatum.

§. III.

cet vel maxime sub vno capite sint. Sic tria regna Britanniae sunt sub vno capite; sed non vna ciuitas olim ex illis tribus regnis constitui poterat, cum Scotia separatis rationibus administraretur. Vnione autem sub felici imperio Reginae ANNAE accedente, in vnam cum Anglia rempublicam coeuit. Idem de antiquo Germaniae statu dici potest, vbi plures ciuitates Germaniae vnus imperio paruere; sed diuersa fuit singulis regendi ratio. Simile exemplum est in Hispaniae regno & alibi, respectu singularum rerumpublicarum. Rex vnus idemque in vna laxiore, in altera strictiore gaudere potest potestate. (3.) *certa pacta* praesupposui, vt fufius supra demonstratum. (4.) *sub imperio*: ex hoc enim ciuitas constituitur, alioquin manet societas æqualis. (5.) *zufioris vite gratia*. Hic finis societatum ciuiliū saltem *ex mente & præcepto Dei* esse debet, quatenus est *ordinatio diuina*, & imperantes obligantur ad pacem & securitatem subditis præstandam. Vnde monet PAVLVS 1 Tim. II, 2. *obsecrationes esse faciendas pro imperantibus, vt quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate & honestate: hoc enim est bonum.*

- p) In generali quidem conceptu omnes ciuitates inter se conueniunt, præsertim in iis, quæ hæctenus tradita sunt; verum speciales in singulis ciuitatibus occurrunt circumstantiae, efficientes, vt in suo indiuiduo consideratæ ab aliis in plurimis differant, quæ omnia exacte præ-

§. III. Quoad prius caput *circa finem* notandum, quod, etsi forte negari nequeat, prima imperia & societates ciuiles desciscisse a vero fine, & pro securitate *violentiam* introduxisse, *q*) inde tamen norma ciuitatum quoad *finem* peti non possit, *qq*) sed potius ex voluntate Dei lege naturæ declarata.

§. IV.

præcognoscenda, quia sine illo vario statu iudicium rectum alias ferri nequit. Sicuti autem ab *anima* omnes operationes procedunt, sed tamen illi coherere plures affectus, propter quos singuli homines *specie* inter se differre videntur, licet omnes habeant eandem animam, & ita homines diuersas edant operationes inter se: ita in *corpore* quoque *ciuili* comparatum, quod, licet quoque *anima* vna, h. e. *vnione* cohareat, tamen præterea tot sint singularum ciuitatum separatae affectiones, vt diuersas inter se edant operationes, & sic *varius* ciuilis imperii *status* inde nascatur.

- q) Prima certe imperia *violenta* & *tyrannica* non potuere non a vero fine aberrare, (i.) quia *violentia* quidem metum incutit, haud tamen firmat nexum, qui deberet intercedere inter summos imperantes & subditos, & sic *vnio* tota lubrico nititur fundamento, metu scilicet *seruili*, qui parit *diffidentiam*, hæc vero desiderium iugum illud excutiendi. Imperantem enim, ait CICERO Philipp. II, *caritate* & *beneuolentia* ciuium *sepius* oportet esse, non armis: quem in sensum etiam CLAUDIANVS de quarto consul. Honor. vers. 281:

Non sic excubiæ, non circumstantia tela,

Quam tutatur amor.

Plenius hac de re philosophatur PLINIVS secundus in Panegy. cap. 49. vbi inter alia dicit: *frustra se terrore succinxerit, qui sepius caritate non fuerit,*
Armis

Armis enim arma irritantur. (2.) Quia latissimam viam paudent ad vitam scelestissimam, & latrocinii indulgent, vnde nulla salus in republica, sed semper turbæ metuendæ. Et cum (1.) vinculum naturale inter omnes homines constitutum tollere annisi sunt primi homines, quid mirum, si vinculi ciuilis nullam habuerint rationem? cum malo regni principio similes exitus sequi soleant, vt de Tarquini regno notanter ait LIVIUS lib. I. cap. 28. Equidem in omnia alia abit Autor tr. du gouvernement civil c. VII. §. 17. vbi contendit, primam ætatem mundi fuisse auream, ambitionem, auaritiam, amorem sceleratum habendi nondum corrupisse animos hominum, nec falsos conceptus de potestate imperantium iis ingenerasse, imperantes fuisse optimos, ciues hæud viciosos, & ita illos potestate sua ad oppressionem populi hæud abusos, multo minus his ansam datam fuisse de imperantium actionibus male iudicandi aut conquerendi, & ita de illorum potestate restringenda hæud cogitasse. Sæculis demum sequentibus per auaritiam, luxuriam & ambitionem omnia in peius versa fuisse &c. Hæc omnia vero se in hunc finem afferre contendit, vt ex prima origine imperiorum iura rerumpublicarum explicare, & abusus excessusque imperantium detegere possit. Vereor autem, ne autor doctissimus probatione excidat, si de singulis membris fidem facere deberet. Ad Caini ciuitatem plane hæc omnia minime quadrant, quæ tamen prima fuisse legitur, vt supra euictum est. Pios in societates ciuiles ab initio abiisse hæud constat, multo minus norma quædam rerumpublicarum inde peti potest. Illud facilius largimur, postea virrute & pietate imperantium omnia in melius correctæ fuisse, atque inde potius norma rerumpublicarum petenda fuisset.

§. IV. Illud itaque secundum iuris naturæ normam finis ciuitatum esse debet, quod extra eas inter homines corruptos *r*) non potuit

qq) Qui veram ciuitatum indolem ex huiusmodi vitiosis primordiis & normam rerumpublicarum petere tentant, næ similes illis videntur, qui matrimonii finem, indolem normamque diiudicare vellent ex intentione pessimorum hominum, qui vel ob ambitionem, vel auaritiam, vel luxuriam coniugium iniierunt. Sunt quidem ciuitates *factis hominum* conditæ, sed non quid factum sit, sed quid ex *ordinatione diuina* fieri debuerit, respiciendum est. Atque hoc ipsum ex subsecuta correptione morum in nonnullis ciuitatibus satis apparet, prout *cap. I. §. XXI.* dictum est, id quod inter ipsos quandoque Ethnicos contigisse legimus. Seruius Tullius *regnum dolo partum sic egit industrie, ut iure adeptus videretur.* FLORVS *lib. I. c. 6. n. 2.* Numa Pompilius *quod vi & iniuria occupauerat imperium, religione & iustitia gubernauit.* IDEM *lib. I. c. 2. in f.* Quin nonnunquam ex commercio cum aliis gentibus moratoribus eiusmodi mutatio in melius nata est. De Gallis, gente olim admodum efferata, IUSTINVS *lib. XLIII. cap. 4.* hoc testatur, inquit: *Ab his (Massiliensibus) Galli & usum vitæ cultioris, deposita & mansuetacta barbarie, & agrorum cultus, & vrbes mœnibus cingere didicerunt. Tunc & legibus, non armis viuere, rursus & vitem putare, tunc oliuam ferere consueuerunt, adeoque magnus & hominibus & rebus impositus est nitor.*

r) Feci mentionem *hominum corruptorum*, idque propterea, quoniam supra demonstraui, fidem ciuitatum inter *pios* potuisse obtineri *extra ciuitates*, & reuera obtentum esse, & inde conclusionem formari, *genera-*

ruit obtineri, & tamen ad vinculum inter homines stabiliendum facit, s) h. e. vt *quietam & tranquillam* possint ducere *vitam*, secundum PAVLVM 1 *Tim. II, 2.*

§. V.

neraliter & absolute non esse iure naturæ præcepta imperia. Neque propterea volo, piorum cœtum non posse subsistere in republica; nam verum est vulgatum: *politiā non tollere religionem*, sed quod non necesse habuerint ab initio coalescere in ciuitates. Finge, plures familias Deum ex toto corde colentes in locum aliquem inhabitatum secedere, & ita tandem excrecere in insignem multitudinem: certe non obligantur iure naturæ inter se ad respublicas constituendas, quamdiu in vera pietate subsistunt, cum iam, vt supra assertum, *diuiniore nexu* inter se conglutinentur; neque tamen peccare dicendi sunt, si aliquam ciuitatem inter se erigunt, quod quandoque, imo vt plurimum, propter facinorosos necessarium fuit.

- s) Concludo ita: vinculum inter homines iure naturæ necessarium est, quod consistit in *pace & securitate* colenda; hoc vero inter improbos extra ciuitates non potest obtineri: ergo hoc medium vniuersale testari debet de ipso *sine*, qualis esse debeat omnium ciuitatum. *Vnio* enim imprimis consistit in eo, vt *vniti* inter se possint *tranquilli & securi* esse. Vnde nascitur *beata subditorum vita*. Moderatori enim reipublicæ *beata ciuium vita* proposita, vt opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honesta sit, CICERONE iudice, lib. VIII. ad Attic. ep. 11. E contrario inter *dissidentes & turbatores* non est *vnio*, sed *summæ infelicitatis status*. Ergo quaecumque tibi fingas *vnionem*, necessario primarium scopum intendere debet, vt omnium sit *vna voluntas*, extra quam haberi

§. V. Et hoc est, quod vulgo asserere solent, finem ciuitatum esse *beatitudinem ciuilem* 1) seu *externam*. Inde lex prima fundamentalis: *salus populi suprema lex esto*.

§. VI.

beri non potest securitas & tranquillitas vitæ. Pertinet huc Menenii Agrippæ fabula, quam populo diffidenti proposuit, & ad concordiam & vnionem reduxit. Dissedisse quondam inter se humanos, dixit, artus, quod omnibus opere fungentibus solus venter immunis ageret. Deinde moribundos a seiunctione rediisse in gratiam, quando sensissent, quod eius opera redactis in sanguinem cibus irrigarentur. FLOR. lib. 1. cap. 23.

- 2) Beatitudo ciuilis obtinetur ex ipsa vnione & concordia: cetera, quæ ciuitates oriant, magis accidentalia sunt, non necessaria. Illustrabo hoc verbis Romuli apud DION. HALICARNASS. lib. II, vbi contendit, in bellis externis profundas altisque fossas non esse munimenta satis idonea ad certam salutis securæ spem hominibus inclusis afferendam: sed hoc tantum polliceri, oppidanos repentina hostium incurfione oppressos cladem nullam accepturos, neque si intestini tumultus in republica exorti fuerint, priuatas aedes & domicilia cuiquam refugium satis tutum præbere: ad vitam enim quiete & tranquille agendam hæc subsidia & solatia ab hominibus esse inuenta, quæ neque insidias, quæ vicinis tenduntur, ita arceant, ut illi miseri non sint: neque etiam faciant, ut qui insidiis appetuntur, quamuis in tuto sint, tamen confidant. Neque ullam urbem his solis ornamentis felicitatem & amplitudinem diuturnam sibi quæsisse; neque contra ullam vnquam ciuitatem, quod sumtuosis ædificiis priuatis publicisque caruisset, prohibitum fuisse, quo minus ampla & fortunata euaderet. Sed aliud esse

Bæhmeri I. P. vnu.

N

quod

§. VI. Media itaque necessario ad hunc finem facientia officio boni imperantis continentur, vt partim per *remedia coactiua idonea* omnia fini huic contraria, quatenus *coactionem* recipiunt, remoueat, partim animos subditorum abduci curet ab effrenata libidine, & quatenus fieri potest, ad veram pietatem adducat, u) vtrumque tamen eo modo, qui huic instituto conueniens est.

§. VII.

quod vrbes seruet, & magnas ex paruis faciat. In externis bellis ipsam armorum potentiam; hanc autem audacia & exercitatione comparari. At in ciuilibus perturbationibus, ciuium concordiam. Demonstrauit autem, hanc facillime posse in republica florere, si unusquisque & temperanter & iuste viueret, &c.

- u) Circa hanc thesin plerosque dissentire video, sed facile cum his conuenimus, si modo diuersas quaestiones ab inuicem separemus. Alia quaestio est, (I.) an imperia primario sint instituta, vt pietas interna inter homines promoveatur? quod antea negaui. (II.) an imperia ciuilia possint pietatem operari in subditis, quatenus per leges imperatur? quod itidem negatur. (III.) an primarius scopus ciuitatum sit, vt pietas colatur inter homines? quod itidem negatur. (IV.) annon pietas subditorum multum conferat ad finem reipublicae obtinendum? quod qui negauerit, sane omnis pietatis sensum abieciisse dicendus est. Inter causas felicitatis ciuitatum recte refert DION. HALICARNASS. lib. II. temperantiam & iustitiam, ob quas homines se minus mutuo ledentes magis sunt concordēs, & felicitatem non fœdissimis voluptatibus, sed

sed honestate meriuntur. Laudat LIVIVS lib. I. cap. 21. Numam Pompilium, quod ea pietate omnium pectora imbuerit, ut fides & iusiurandum proximo legum ac poenarum metu civitatem regerent. (V.) Denique annon cura principis huc quoque directa esse debeat, ut subditi pie vivant, non quidem coactionibus, sed illis externis mediis adhibitis, quæ pædagogicæ instar sunt ad culturam pietatis? quod itidem nec negant illi, qui curam principi demandant circa sacra, scholas & alios mores subditorum recte formandos, verbi causa, pios magistratus præficiendo, subditi fideles ministros constituendo &c. Si deficit pietas, non quidem status civitatis in totum ruit, interim tamen difficiliter finis obtinetur. *Timor Dei solus est*, ait LACTANTIUS de ira lib. I. cap. 12, qui custodit hominum inter se societatem. E contrario si pietatem removeris, nihil proderunt exercitus, equi, satellites, ensium vis, virorum innumerabiles copiae, quo minus in te imperiumque tuum insurgant, iudice NICEPHORO lib. XIII. cap. 1. Ratio quoque naturalis docet, veram animorum culturam multum facere ad finem reipublicæ obtinendum. THEODOSIUS epist. ad Cyrillum apud EDMUND. RICHERIVM hist. concil. gener. lib. I. cap. 7. §. 2. hoc agnovit optime, dicens: Reipublicæ nostræ constitutio ea, quæ in Deum est, pietate præcipue nititur, multa quoque inter hanc & illam cognatio & familiaritas intercedere solet. Nam & ex se inuicem pendent, & utraque prosperis alterius successibus incrementa sumit. Et paucis interiecit: Cum itaque Deus imperiū habenas nobis traderit, illique, qui imperio nostro parent, pietatis & securitatis quoddam quasi vinculum nos esse voluerit &c. Equidem imperans propterea non est constitutus, ut curam animarum primario gerat, quin potius, ut primario pacem & tranquillitatem externam in societate civili ob oculos habeat. Ad hanc tamen tunc

optime deuenitur, si quoque curam habeat, ut pietas vera subditis instilleretur, quo eo melius securitas in re publica & tranquillitas obtineri possit. Si a Deo discesserimus, princeps multum ad optimos subditorum mores conferre potest. *Rex velit honesta, nemo non eadem vult.* Si imperans pessime viuir, non sibi tantum nocet, sed in totam peccat rempublicam. Bene CICERO lib. III. de LL. cap. 14. vitia non solum principes concipiunt, sed etiam in totam ciuitatem infundunt. Hoc sensu SALOMO dicit, Regis thronum tum demum firmari, si discesserit a malo, Proverb. XXV, 5. XXVIII, 2. Leuit. XXVI, 3. seqq. Ps. LXXXI, 14. 15. quorsum etiam collineat CHRISTIANI IV. Regis Daniæ symbolum: Regna firmat pietas. Apostolus PAVLVS I. ad Timoth. II, 2. vult, preces fieri pro imperantibus, ut vitam tranquillam & quietam agere possimus in omni pietate & honestate, quod bonum esse ait, seu conducibile reipublicæ. SALOMON quoque aliis pluribus locis hoc inculcat, optimus in arte imperandi magister. Proverb. VIII, 11. XVI, 12. XXI, 12. XX, 28. XXVIII, 12. 15. 16. XXIX, 8. 14. 24. XXX, 21. seqq. Sap. VI, 1. 5. seqq. Etenim omnia vitia & turbæ in re publica oriuntur ex inordinatis singulorum affectibus, qui vel ambitionem vel luxuriam vel auaritiam concernunt. Hæc vitia insigniter conuersiones rerumpublicarum promouent, vti bene ostendit Dn. BVDDEVS diss. de concord. relig. christ. vitæque civil. cap. 1. §. 9. seqq. Optime vero corriguntur per sinceram pietatem, secundum præcepta Christi institutam. Nam ambitioni occurritur per humilitatem, Matth. XI, 29. XVIII, 3. XX, 21. 26. XXI, 5. XXIII, 7. 10. seqq. Gal. V, 26. Marc. IX. 3. 4. seqq. Luc. I, 51. seqq. Auaritiæ occurrit præceptum Christi de vitanda intempestiua sollicitudine, Matth. VI, 25. seqq. Luc. XII, 15. seqq. 1 Timoth. VI, 9. 10. 1 Corinth. VI, 20. Voluptates carnis sedulo tota scri-

§. VII. Patitur ergo mirum in modum hæc vnio, quando ciuitas suam tranquillitatem & pacem mediis, ex pessima hominum libidine propullulantibus, conseruare & stabilire nititur, *) quæ tamen vnionen magis tollunt, quam conseruant.

§. VIII.

scriptura, sacra dehortatur, 1 Corinth. VI, 10. Gal. V, 19. Rom. I, 26. 27. XIII, 13. Luc. XI, 37. Apoc. XXI, 8. Et huc sine dubio respexisse videntur Ethnici, quando tunc demum beatas fore respublicas prædicarunt, si imperantes diuina quadam sorte vere philosophentur, vt ait PLATO epist. 7; quod etiam repetit CICERO epistol. I. ad Qv. Fratrem. IVSTIN. in Apol. II. philosophorum mentem ita aperit, inquiens: Dicit enim ex priscis quidam: nisi & principes & ciues philosophentur, fieri non posse, vt beatæ sint respublicæ & ciuitates. Non inepte VALERIUS MAXIMVS lib. II. cap. I: Non dubitauerunt, sacris imperia seruire, ira se rerum humanarum futura regimen existimantia, si diuina potentia bene & constanter essent famulata.

*) Hoc vt plurimum accidit in regnis & imperiis male partis. Bene TACITVS hist. lib. I. cap. 30: Nemo vnquam imperium flagitio quæsitum bonis artibus exercuit; cum plerumque, ut ait SALLVST. de Catil. bell. cap. 2. n. 5, iis artibus imperium retineatur, quibus initio partum est. Tarquinius scelere partam potestatem non melius egit, quam acquiserat; FLOR. lib. I. cap. 7. n. 2. Saturninus apud LIVIVM epit. lib. 69. adiuvante C. Mario tribunus plebis per vim creatus, non minus violenter tribunatum, quam petierat, gessit. Inde SENECA de clement. lib. I. cap. 13. Scelera sceleribus ruenda sunt. Quod aliquando scelere parta imperia religione & iustitia gubernata sint, proat di-

§. VIII. Huc pertinet, (I.) si felicitas reipublicæ quæritur in *latissimo imperio*, & perpetuis bellis hunc in finem suscipiendis. Hoc malum fluit ex *ambitione*, & in vitiosis rerum-publicarum primordiis conspicuum est. x) Cum enim ita semper respublica turbida sit, & ab ea nulla gens secura, nec illa rursus pacem vel extra vel intra se habet, cum cines ad res novas quotidie moliendas ita instituantur.

§. IX.

Etiam §. III. lit. qq. ad illa, quæ rarius accidunt, referri debent.

*) Non mirandum est, plerasque respublicas hodie pronas esse ad hunc finem, cum ipsa initia reipublicæ ex libidine imperandi arcessenda. Cum autem hæc libido non quiescat, sed in infinitum agat, hinc imperans suam felicitatem metitur ex *latissimo imperio* & semper ducitur cupiditate alios subiugandi. Sæpe audias: *Roma interim crescit ex Albæ ruinis*, ut ait LIVIUS lib. I. cap. 30. Sed talia incrementa veram reipublicæ salutem destruant. Huius indolis plerumque esse solent Reges bellicosissimi, quos *martiales* vocant, uti referant GUSTAVVM ADOLPHVM, regem Sueciæ, asserere solitum fuisse, *Regem semper bellis intentum esse debere*, numquam vero in pace quiescere, quo subditi semper occupationibus agitentur, regna amplientur, & imperans timeatur. Sed ipse GUSTAVVS plura occupare studuit, quam quæ tueri potuit, vid. FVFFENDORFF. lib. III. rerum a Carolo Gust. gest. pag. 133. Facilius quippe est quadam vincere, quam tueri, ut aiunt legati Darii apud CURTIVM lib. IV. cap. 2. & stultum videtur aggredi, quos etiamsi vin-
 eas, reinere non possis. THUCYD. lib. IV. cap. 2.

ALE

ALEXANDER M. suum imperium non aliunde firmare potuisse credidit, quam hac contra leges naturæ suscepta rapiendi libidine. Neque pirata adeo ei inepte respondit, interroganti, quo iure tam impane prædas ageret in mare? Eodem, inquit, quo Tu in orbem terræ. Sed quia id exiguo navigio facio, latro vocor, quia tu magna classe, imperator. Sed reuera ita finis rerumpublicarum proprius negligitur, & vinculum ciuile magis laxatur, quam firmatur, (1.) dum subditi nimis premuntur oneribus belli ferendis. *Ali armis quidem magna, sed brevis potentia: a pacis vero studio paruum, sed diuturnum imperium est, TACIT. lib. IV. Annal. cap. 4. in f.* Tale itaque imperium ius publicum vniuersale iubet, præscribit. (2.) Similiter omnia ex genio principis ad ambitionem in republica disponuntur, ex hoc vero infinita mala contra pacem & tranquillitatem promanant. *Principes plus exemplo quam peccato nocent, ait CICERO lib. III. de LL. cap. 14.* Nam vt Rex Gothorum Theodoricus ait, *facilius est errare naturam, quam dissimilem sui princeps possit rempublicam formare, CASSIODORVS lib. III. Var. epist. 12.* Vnde enim tot rebelliones, quam quod vel populus nimis prematur, vel ambitio eius nimis fuerit aucta? (3.) Cum belli fortuna sit inconstans, ciues non maiorem securitatem in republica habent, quam haberent in statu naturali, cum semper variam belli fortunam timere debeant. Agesilaus certe tam eximiam ciuium curam habebat, referente XENOPH. in Orat. de eod. p. 668, vt seruari omnes pro lucro duxerit, e contrario pro iactura, si quis etiam non magni pretii homo periisset. (4.) Si nulli sunt metuendi extranei hostes, ipsa respublica sæpe sua mole laborat, vt quod violenter acquisitum, per violentiam & turbas perpetuas plerumque sit retinendum. De imperii Romani magnitudine plerique scriptores hoc obseruant. Ita enim FLORVS

lib. IV. cap. 2. iam pene, ait, toto orbe pacato, maius erat imperium Romanum, quam ut illis externis viribus extinguere posset. Itaque invidens fortuna principi gentium populo, ipsum illam in exitium suum armanit. Expressius rem depingit TACITVS lib. II. histor. ubi ita: Vetus ac iam pridem insita mortalibus potentiae cupido cum imperii (Romani) magnitudine adoleuit erupitque. Nam rebus modicis aequalitas facile habebatur. Sed ubi subacto orbe & a mulis urbibus regibusque excisis securos opes concupiscere vacuum fuit, prima inter patres plebemque certamina exarsere: modo turbulenti tribuni, modo consules praevalidi, & in urbe ac foro tentamenta ciuiliū bellorum. Mox e plebe infima C. Marius & nobilium seuissimus L. Sulla victam armis libertatem in dominationem verterunt. Post quos Cn. Pompeius occultior, non melior. Et nunquam posleu nisi de principatu quaesitum. Similiter legati Scytharum satis grauiter Alexandro hoc venenum obiciunt apud CVRTIVM lib. VIII. cap. 8. aientes: Si Dii habitum corporis tui euidentati animi parem esse voluissent, orbis te non caperet. Altera manu orientem, altera occidentem contingeres. Et hoc affecturus scire velles, ubi tanti numinis fulgor conderetur. Sic quoque concupiscis, quae non capis. Ab Europa petis Asiam, ab Asia transis in Europam. Deinde si humanum genus omne superaueris, cum Iulius & niuib. & fluminibus ferisque bestiis gesturus es bellum. Recte FLORVS lib. IV. cap. 12. n. 29: Difficilius est prouincias retinere, quam facere. Imo, ut ait SALLVSTIVS in Iugurth. cap. 31, maius dedecus, paria amittere, quam omnino non parauisse. Longe prudentius imo iustius egerunt Chauci, ut pro barbaris habiti, quos TACITVS de moribus German. cap. 35. in eo merito laudat, quod magnitudinem suam maluerint iustitia tueri, sine cupidita-

§. IX. (II.) Si felicitas summa quaeritur in *luxuria & molliie*, & subditi ad hanc adducuntur, quo eo magis in partes imperantis trahantur. Sed ita quiescit omnis vera cura reipublicae, & dum luxuria ingrauescit, vinculum ciuile valde laxatur, nec constans est illud obsequium, quod luxuria acquisitum. y)

§. X.

re, siue impotentia, quod quieti secretique nulla prouocauerint bella, nullis raptibus aut latrocinis populi, prompta tamen omnibus arma, ac, si res poscat, exercitus plurium virorum equorumque. Concludo hanc meditationem cum VALERIO MAXIMO lib. IV. cap. 1. in f. Ea denum potentia tanta est, quae viribus suis modum imponit.

- y) Prudenter admodum FLORVS lib. III. cap. 12: *Opes atque diuitiae affligere seculi mores, merisamque vitii suis quasi sentina rempublicam pessumdedere.* Monuit iam suo tempore PLVTARCHVS de gloria Athen. p. 348. afferens, non sapere ciuitatem, quae tantam in res ludicras impenderet studium; sicut etiam Cambyses apud XENOPHONT. in Cyropæd. lib. I. p. m. 27. lit. a. reprobat illud discrimen inter subditos & principem, quasi scilicet hic deberet sumtuosius viuere, demi plus auri habere, diutius dormire, omnino minore cum molestia laboreque degere, quam subditi. Ego autem, inquit, arbitror non desidis vitæ ratione præstare subditis debere principem, sed alacri studio rebus eorum prospiciendo ac laboribus tolerandis. Respice Heliogabali atque Caracallæ tempora, & mala infinita obuia deprehendes. Breuiter huc omnia redeunt: (1.) per luxuriam respublica ad paupertatem & perniciem redigitur. Qualis rex, talis grex. Refert IUSTIN. lib. XXX. c. 1, Ptolemaum Aegypti regem luxuriæ se tradidisse. Regis mores, pergit, omnis secuta regio est. Ira-

§. X. (III.) Si inter summum reipublicæ bonum referuntur *artes lucrandi, & auaritiæ* pro lubitu exercendi. 2)

§. XI.

que non amici tantum præfæctique, verum etiam omnis exercitus depositis militia studiis, otio ac desidia corrupti marcebant. Quibus rebus cognitis Antiochus Rex Syriæ, veteri inter se regnorum odio stimulante, repentino bello multas urbes eius oppressit. Sic cum Dionysius Platonis magistro philosophiæ operam daret, tota regia puluere fuit repleta præ turba Geometricas pingentium figuras. Sed eodem ad sua pocula & voluptates redeunte vitæ mollietates omnes occupauit. FLUTARCH. de adul. & am. discrep. cap. 11. (2.) Inhabilem se reddit imperans, ut possit sana admittere consilia, aut reipublicæ consulere, exemplo Neronis luxuriosissimi, sibi concessam distantis, nobilitatem, pulchritudinem, vota omnium & gaudia felicium, TACIT. lib. XIII. annal. Hinc (3.) ubique occasio omnia & quæcunque impune faciendi. Quin mutationes rerumpublicarum non raro inde oriuntur. Tandiu, ait FLO-
RUS lib. 1. cap. 7. in f. superbiam regis populus R. perpeffus est, donec aberat libido. Hac accedente, famosum illud regifugium ortum est. Huc pertinet graue monitum SALOMONIS Prou. XXXI, 3. seqq.

- 2) Auarum principem & omni iudicio carentem SALOMON coniungit, Prou. XXVIII, 16; id quod ex opposito ibi conspicuum est. Admodum scite CICERO lib. II. de offic. cap. 22. ait: Nullum vitium retrius quam auaritia, præsertim in principibus & rempublicam gubernantibus. Habere enim quæstui rempublicam non modo turpe, sed sceleratum etiam & nefarium. Itaque quod Apollo Pythius oraculo edidit, Spartam nulla re alia, nisi auaritia, esse perituram, id videtur non solum Lacedæmonis, sed & omnibus opulentis populis

§. XI. Et tamen non diffitendum est, ple-
rasque ciuitates ad huiusmodi corruptas & a
vero fine aberrantes vias delectere, imo in
plerisque hæc tria corruptelarum genera con-
currere, *) vt incidant fere in *statum rerum
publicarum irregularium*. a) Prout enim pes-
simus finis est, ita *leges* quoque huic respon-
dentes vnionem reipublicæ magis tollunt, quam
stabiliunt.

§. XII.

populis prædixisse. Certe vbi auaritia dominatur, vbi
auri vis atque opes principibus infense (TACIT. lib. XI.
annal. ab inis.) primario pro scopo habentur, infinita
monopolia & alia auaritiæ & iniustitiæ simulacra maxi-
me in ministris sequuntur, cum fides integra manere
non possit, vbi magnitudo quæstum spectatur. TACIT.
lib. XI. annal. Si princeps auarus est, miserissimi sunt
subditi, qui facultatibus præditi sunt; nam sub quouis
prætextu imperans bonis alienis inhiat, leges ad quæ-
stum exemplo Iustiniani accommodat, imo ipsa iustitia
venalis est, subditis extorquetur duris exactionibus
pecunia, neque vllus alius tyrannicis dominationibus
aptior est, quam auarus. Ipsi vero subditi, rupto vin-
culo, quæuis scelera & flagitia impune committunt, ad
quæ auaritia ipsis ansam suppeditat. Vnde CICERO
Philipp. III. tales imperantes remouet ab habenis rei-
publicæ. Quis, ait, rex vnquam fuit tam insigniter im-
pudens, vt haberet omnia commoda, beneficia, iura regni
venalia? Denique huc quoque pertinet, quod ait
SALLVSTIVS Orat. de ordin. rep. Scæpe iam audiui, qui
reges, quæ ciuitates & nationes per opulentiam magna im-
peria amiserint, quæ per virtutem inopes ceperant.

*) Notat hæc tria vitia in statu rei Romanæ FLORVS
lib. III.

lib. III. cap. 12. aïens: *opes atque diuitiæ affligere seculi mores, mersamque vitiiis suis quasi sentina rempublicam pessumdedere, & paucis interiectis ostendit, quod famem luxus fecerit, quod ex auaritia vectigalia reipublicæ atque ipsa iudicia in questu habita sint, quod abundantia familiarum bella seruilia produxerit, quod ab ambitu honorum Mariana & Syllana tempestas petenda sit, quod apparatus conuiuiorum & sumptuosa largitio Catilinæ farorem in rempublicam excitauit &c.*

a) *Respublica morbida seu irregularis est, quæ defleſcit a vera unione, ita vt ſimilis ſit ædificio ruinam minanti, ſicuti contra regularis, quæ adhuc coheret, & licet quædam vitia habeat, adhuc tamen quibusdam ſolidis nititur fulcris. Et quidem vitia ſtatus non confundenda ſunt cum vitiiis hominum. Vicia hominum ſolent plerumque anſam dare ad vitia ſtatus, ſcilicet vt ſtatus publica lege & more ita male coherere incipiat. Communiter regna absoluta ſolent ad respublicas regulares referre, vbi ſubditi vi terrentur, coercentur, & perpetuis deſatigationibus ita exercentur, vt vnio ſatis ſtabilis adelle videatur. Timent regem, quia tyrannus, quia malum inferit, quia alia grauiora metunt, & ita vel inuiti ſub ingo retinentur inſtar ferarum beſtiarum, qui domitoris ſub vinculis gemunt. Tale fuit regnum Tarquinii, qui conſcius male quærendi regni ab ſe ipſo aduerſus ſe exemplum capi poſſe, armatis corpus circumſepſit, neque enim ad ius regni quicquam præter vim habebat: vt qui neque populi iuſſu, neque autoribus patribus regnaret. Eo accedebat, vt in caritate ciuium nihil ſpei reponenti metu regnum tutandum eſſet. LIVIUS lib. I. c. 49. Verum enimvero hanc rempublicam eſſe, ſpecie tantum externa regularem & ſaniam, magis vero morbidam, vel inde arbitror, (1.) quia metus & terror infirma vincula caritatis, quæ vbi remo-*

remoueris, qui timere desierint, odisse incipient. TACITVS in Agric. cap. 32. (2.) quia cura pro subditorum salute est plane inanis, & eatenus tantum subditis imperans consulit, vt sibi & suæ potentia bene sit. (3.) Subditi nunquam tuti nec tranquilli, sed sub *prætextu iuris* quæuis patiuntur. Hinc T. Largius apud DION. HALICARNASS. lib. VI. optime censet, longe optimum & firmissimum id esse imperium, quod beneficiis, non suppliciis, subditos in officio continere solet. Illorum enim beneuolentiam, horum vero timorem esse comitem. Quicquid autem est formidabile, id necessitate naturali omnibus maxime est exosum. E contrario qui dominationem exercent exemplo Tarquini, occidunt, in exilium agunt, bonis multant, non modo quos suspectos & inuisos habent, sed unde nihil aliud, quam prædam sperare possunt. LIVIUS lib. I. cap. 49. Proinde talis respublica turbis & perpetuis dissidiis luctatur, vi vel regnum Galliæ tristissima eius rei exempla suggerit. Expressius adhuc veritatem huius asserti confirmat status rei Romanæ post Galbæ occisi tempora, postquam in Orbones, Virellios & Domitianos aliosque flagitiosissimos principes incidit. Nihil foedius illo tempore. Non iure, sed vi, cædibus, seditionibus omnia acta sunt, imo ipsis flagitiis certatum fuisse videtur. Locupletissimus quisque in prædam corveptus, vires luxu corrumpebantur contra veterem disciplinam & instituta maiorum, apud quos virtute quam pecunia res Romana melius stetit. Epularum fœda & inexplicabilis libido, ex urbe atque Italia irritamenta gula gestabantur, exhausti conuiuiorum apparatus principes ciuitatum. Degenerabat a labore ac virtute miles assuerudine voluptatum, & contemptu ducis. Nemo in illa aula probitate aut industria certauit: unum ad potentiam iter prodigis epulis & sumptu ganeaue satiare inexplēbiles principis libi-

§. XII. Vnde concludo, ciuitatem quo magis simplicitati *b)* studer, tranquillitatemque ciuium quærit, eo beatior em esse, & secundum

libidines. Mutato imperatore, non mores mutati. Magis alii homines, quam alii mores. Multæ oblique & atroces inter se militum cades. Irrepentibus dominationis magistris principes superbiores & acerbiores facti. Apud paucos tacito voto quies pro discordia, bonus & innocens princeps pro pessimis & flagitiosissimis expetitur. Hæc & similia TACITVS lib. II. histor. passim ingeminat. Præterea vrbes haustæ & obrutæ, Roma incendiis vastata, pollutæ ceremoniæ, magna adulteria: plenum exiliis mare, infecti cadibus scopuli, atrocius in vrbe seuitum. Nobilitas, opes, omissi gestique honores pro crimine, & ob virtutes certissimum exitium. Nec minus præmia delatorum inuisa quam scelera. Corrupti in dominos serui, in patronos liberi, & quibus deerat inimicus, per amicos oppressi. Qui occiderant certatim ostentantibus cruentas manus, ut pulcrum & memorabile facinus iactabant. TACITVS lib. I. Histor. ab init. Stultissimus quisque pecuniis merebatur, & quod in perditis rebus accidit, omnes præcipiebant, nemo exsequebatur. IDEM lib. III. Histor. Discordia inter patres, ira apud victos, nulla in victoribus autoritas, non leges, non princeps in ciuitate erant. IDEM lib. IV. histor. Et infinitum foret, omnes calamitates publicas & scelera nefanda recensere, quibus non tantum fœdus ciuile, sed humani generis ruptum est.

b) Simplicem voco, quæ vano caret luxu, quem agræ ciuitatis indicium SENECA epist. 114. vocat, & se intra suos

dum leges naturæ institutam, licet forsân pro *barbara* habeatur ab imperitis rerum æstimatoribus.

§. XIII.

suos fines continet, neque adeo diuitiis studet. Talis fuit *Iudaica*, primo intuitu satis *barbara* plerisque visa, & inculta, sed quæ non tentata fuit in suis primis initiis ab eiusmodi vitiis, quibus reliquæ respublicæ infectæ fuisse leguntur. Diuitiæ subditorum in pecoribus consistebant, amplissimæ domus deerant, nec magnis sumtibus indigebant. Leges a Deo eis latæ *avaritiæ* obiecem ponebant, potius amorem & humanitatis officia inculcabant. *Luxuria* rara, instrumentis luxuriæ ademtis, & commerciorum necessitate cessante. *Ambitioni* nullus locus dabatur: finibus assignatis contenti esse iuebantur. Atque hæc quidem tamdiu durabant; donec *reges* sibi expeterent. Hisce adsumtis, mox loco *simplicis* vitæ *luxuriosior* & *splendidior* invasit populum, vnde plura mala ipsam rempublicam sensim & pederentim corruerunt, & destruxerunt. Similiter quamdiu respública Romana in simplicitate persistebat, satis beata videbatur, domi militiaque boni mores colebantur: concordia maxima, minima avaritia erat; ius bonumque apud eos non legibus magis, quam natura valebat; iurgia, discordiæ, iras, simultates cum hostibus exercebant, ciues cum civibus de virtute certabant, &c. SALLVSTIVS de bell. Catil. cap. 9. vbi cap. 10. ostendit, qua ratione respública per ambitionem, avaritiam & luxuriam corrupta fuerit. Inprimis sub Numæ imperio ad eam culturam reductam fuisse, ait LIVIVS lib. I. cap. 21, ut finitimi populi in eam verecundiam adducti sint, ut civitatem totam in cultum Deorum versam violare ducerent nefas.

c) Mo-

§. XIII. Quoad caput secundum *circa formam* imperandi notandum, quod etsi prima imperia ex suo vitioso initio *penes unum* existisse videantur, tamen ex postfacto status rerum-publicarum variare cœperit. Inde primo orta videtur *Monarchia. c)*

§. XIV.

c) Monarchas primum tenuisse imperium, ex *historia* imperiorum satis constat, viut forsitan ab initio *potentia insignis*, quæ postea demum accessit, defuerit. Nam *urbes quoque ut cetera ex infimo nascuntur*, ut ait LIVIVS lib. I. cap. 8. Huc respiciunt tot testimonia historicorum & ipsius ARISTOTELIS 1. Polit. 1. iniquentis: initio a regibus gubernabantur ciuitates & nunc etiam gentes, quo & CICERO 3. de LL. respicit aïens, omnes antiquæ gentes regibus quondam paruerunt, & SALLVSTIVS in Catil. Regnum in terris nomen primum fuit. vid. HERT. in Elem. prud. civ. Part. 1. sect. 10. §. 5. Concedit id ipsum quoque AVTOR tr. du gouvernement civil, quod penes unum ab initio imperium fuerit, sed diuersam huius rei causam adducit. Contendit enim cap. VII. §. 13, liberos prima ætate paterni imperii assuetos facilius imperio unius se submisisse, quod a prima iuuentæ *florē tam gratum & securum illis visum fuerit*. Esse præterea Monarchiam eiusmodi rem, quæ simplicitate se commendat, & sua sponte hominum animis se insinuet, postquam experientia alias formas regiminis baud representasset, nec ambitio *dominium* eos induxisset, ut se munirent contra supremam potestatem & mala inde redundantia. Eos non cogitasse de mediis reprimendi conatus & excessus imperantium, nunquam quippe dominationem tyrannicam perpeffos, vitam simplicem, ab auaritia & ambitione

§. XIV. Regia hæc *potestas*, vti ab initio fuit *violenta*, ita per *violentiam*, modo *apertam*, modo magis *occultam*, plerumque fuit exercita, d) vt hoc modo subditi parum a *seruis* distarent, quod & indicat *ius regium* descriptum i *Sam. VIII.*

§. XV. Cum itaque in iis, quæ ad *finem* ciuitatum spectant, populus imperantis voluntati se subiecerit, voluntas omnium in huius *volun-*

rione alienam, dominatum non adeo metuisse, sed sicuti sponte in societatem civilem abiissent, mutuo amore & affectione inter se certasse, magis vim externam metuisse, & hoc intra nihil facilius fuisse, quam Monarchiam tam optime moderatam inter se stabilire. Platonis reipublicam descriptam crederes, quæ sicuti in *idea* tantum fuit, ita vereor, ne idem de viro doctissimi sententia dicendum sit. Hæc omnia supponunt, ciuitates inter pios conditas fuisse, cuius contrarium *cap. 1.* fufius demonstratum est. In rebus, quæ ad historiam spectant, nihil supponendum est ex *nudis coniecturis*, quæ nullis indiciis probari possunt, imo cuius contrarium in oculos incurrit.

- d) Hoc illustrari potest ex iis, quæ dicta sunt ad §. III. Tales imperantes magis *usu*, quam voluntate populi regna possident, vt de Seruio dicit *LIVIVS lib. I. cap. 46.* Si tamen postea voluntas populi expressa accedat, imperium magis firmatur. Ita fecit Seruius, qui postea ad populum tulit: *vellent, iuberentne se regnare? tantoque consensu*, quanto haud quisquam alius ante, *rex est declaratus*, *LIVIVS ibid.* optime cognitum habens, *vim omnem imperii in consensu obediendum esse*, *IDEM lib. I. cap. 59.*

Bæhmæ I. P. viii.

O

e) Hic

luntate concentratur, vt ita, quod imperans summus in hisce negotiis vult, omnes velle *moraliter* censeantur. e)

§. XVI. Quo magis itaque voluntas imperantis cum voluntate subditorum constanter in causis

e) Hic effectus *unionis* constitutæ est, cum ante conditas ciuitates omnium erat *diuersa & discordans* voluntas, quæ per *imperium* in voluntate imperantis vnita est, vt finis h. e. *securitas & pax* eo rectius possit promoueri; & sic toti imputatur ciuitati, quod imperans fecit *nomine ciuitatis*. Videlicet princeps agit vel *extra ciuitatem*, vel *in ciuitate*. Si *extra ciuitatem* agit cum alia gente, tunc quod princeps vult, vti haftenus dictum, omnes voluisse censentur, & hinc vulgatum:

Quicquid delirant reges, plectuntur Achini.

Quodeunque absque voluntate eius factum a *singulis* vel *pluribus*, id effectum iuris hunc inter gentes non habere, nec pro *actione ciuitatis* vel *reipublicæ* haberi potest. Genti tamen, quibus iniuria facta est, eos ab imperante dedit, postulandi ius est, qualia exempla passim occurrunt. *Iudic. XIX. & XX.* *Supplicio noxio paucorum, quam innoxio omnium sanguine iniuriam expiare præstat*, vti *Samnites* iudicantur apud *LIVIVM lib. VIII. cap. 39.* *Conf. IDEM lib. XXXVII. cap. 45. lib. XXI. cap. 10. lib. XXXVIII. c. 31. & 33.* Si *intra ciuitatem* agit, *in idem omnium voluntate* fieri, quod facit, censendum est, v. e. *leges ferendo, iudicando &c.* Verum hoc generale quidem, non tamen est in infinitum extendendum, sed in iis saltem verum est, *quæ ad finem ciuitatum spectant*: in eis enim tantum *sej voluntati alterius* subiecerunt.

f) Id

causis publicis conspirat, eo firmior est nexus, eoque facilius *finis* a iure naturæ imperatus obtinetur. f)

§. XVII. Deficiente hac voluntatum conspiratione, facile contingere potest status publici *mutatio*, vt ciuitas nouum statum induat, & vel penes *paucos*, vel *maiorē partem populi* imperium esse incipiat. g)

§. XVIII.

f) Id naturale est, vbi omnes idem volunt, ibi maior est amor, & sic societas quoque eo firmior. Contra vbi solo meru & potentia omnia diriguntur, *inuidia regni etiam inter domesticos infida omnia atque infesta facit*, vt ait LIVIVS lib. I. cap. 42; & licet hætenus moraliter subditi idem velle videantur, quod princeps vult, in effectu tamen a voluntate eius abalienati sunt, & coacte volunt, quod princeps vult. *Arduum est*, inquit TACITVS lib. 4. annal., eodem loci potentiam & concordiam esse. Seruius primus iniussu populi regnavit, inde omnia eidem infesta fuerunt, LIVIVS cit. l. donec postea populus libere consentiret. Ast Salomonis regnum populo gratum acceptumque erat. Omnes videbant, per sapientiam DEI cuncta dirigi ab eo, & iudicia quoque exerceri, hinc eo maiori reuerentia & amore omnes eum prosequabantur, vt felicitate eius temporis nihil illustrius excogitari potuerit. Erat potens diuesque, potentia tamen & diuitiis non utebatur, vt *unico medio imperandi, sola Dei sapientia* omnia dirigente. Cum hætenus Respublica Romana variis discordiarum procellis esset agitata, & tandem communi consilio pro commodis eius laborarent, omnes publicam lætitiā significabant, *beatam urbem Romanam & inuictam & æternam illa concordia* dicentes. LIVIVS l. V. cap. 7.

g) His verbis ostendere conoi, *Democratiam & Ari-*

§. XVIII. Sic itaque eadem ratione, qua regna sunt constituta, potest *Aristocratia* enasci, quatenus ceterus suam voluntatem subiicit *concilio* ex paucis *optimis* constanti.

§. XIX. Non singulis autem optimatibus se committit populus, sed omnibus coniunctim consideratis, *b)* & ita plures in concilio congre-

stocratiam apud plerosque populos ex *Monarchia* natas fuisse. *PVERNORFFIUS* quidem *lib. VIII. c. 5. §. 4.* putat, ab initio *Democratias* vsu obtinuisse, a quo non videtur abhorre *HUBERVS de iure ciuitatis*. Verum iam supra §. XIII. ostendi, antiquissima fuisse regna, & ex temporum iniuria nata, ubi tamen forsitan negari nequit, populos, quo magis libertatis amantes fuere, citius Regum iugum excussisse. Roma ab initio reges habuit; verum excussit hoc iugum, postquam reges effrenata libidine ius fasque euerterent, & solo timore subditos continere studerent, unde non poterant non odium & auersatio, & ex hac seditiones oriri. Male vim suam, ait *PLINIUS lib. 8. epist. 24. n. 6.* potestas aliorum contumeliis experitur, male terrore veneratio acquiritur. Longeque valentior amor ad obtinendum, quod velis, quam timor. Nam timor abit, si recedas; manet amor: ac sicut ille in odium, hic in reverentiam vertitur.

b) Singuli seorsim non imperant, sed omnes coniunctim, qui omnia collegialiter & per vota maiora expedire debent. Et quidem omnia decernenda sunt independentem & proprio iure. Nam solet haud raro contingere in *Democratia*, ut collegio alicui demandetur a populi maiore parte cura reipublicae, ut vice populi administrarent. Sed ita collegium dependet a populo, quod vel ex prouocatione ad populum liquidum est, uti in regnis a rege, & ita ab externis hisce schematibus

gregati vnam personam sustinere videntur, ac consequenter *voluntas illius concilii* circa negotia reipublicæ est voluntas omnium.

§. XX. Quod si tandem populus in plenam euadit libertatem, excussio iugo regio, vel electis optimatibus, *democraticus* inde status oritur, quatenus summam potestatem coniunctim populus retinet.

§. XXI. Quod itaque *maior pars populi* integri decernit, pro omnium voluntate i) habetur,

bus nullum ducendum argumentum. Hoc casu omnis populus a se imperium non abdicauit, sicuti priori. Simile quid, quod in *Aristocratia* obtinet, quoqueprehenditur in *Dyarchiis*, si imperium apud duos *induisum* & *in solidum*, æqualiterque sit, qualia exempla in Romano imperio orientali plura facere, quæ ratio imperii tamen magis vilitatem reipublicæ impedit, quam promouet. Interim tamen non tantum *externo schemate* a se inuicem differunt, quod soleat singulis Dyarchis plus honoris & cultus tribui, quam singulis optimatibus in republica; adeoque Dyarchis quidem prædictum *Maiestatis* non denegetur, quod tamen nequidem integro concilio optimatum dari solet; sed etiam in eo, quod singuli ex Dyarchis aliquando *in solidum* imparent, adeoque quod *vnus* fecit, effectum iuris sortiatur, aliquando vero non nisi *coniunctim*, quo casu proxime ad Aristocratiam reipublica accedit.

- i) Noui, hanc populi voluntatem plerumque *inordinatam* esse, & publicæ rei non consulere: interim quoad effectus publicos pro iure legitimo habetur. Non enim comitiis semper iudicat populus, sed mouetur plerumque gratia, cedit precibus, facit eos, a quibus est maxime ambitus. Denique si iudicat, non delectu

betur, & huic decreto se singuli subicere debent, adeoque licet imperium sit penes omnes *coniunctim*, quatenus summam rerum tangit, conclusum tamen maioris partis necessario *vim iuris & imperii* ex postfacto consequitur. k)

§. XXII. Omnes ciuitates interim, qualiscunque forma regiminis in eis obtineat, manent in-

aliquo, aut sapientia ducitur ad iudicandum, sed imperu nonnunquam & quadam etiam temeritate. Non est consilium in vulgo, non ratio, non discrimen, non diligentia: semperque sapientes ea, quae populus fecisset, ferenda, non semper laudanda duxerunt, ait CICERO Orat. pro Cn. Plancio.

k) Quae contra democraticum statum obicij solent, plenius refellit PVFENDORFF. lib. VII. c. 1. §. 5. Res tota huc redit, non posse simul populum imperare & parere. Sed nulla est absurditas, quando dico, populum in concilio h. e. *coniunctim* consideratum exercere summum imperium, singulos vero extra concilium positos parere. Si dicis, quod singuli tantum per modum *pacti* obligentur; id quidem non nego, sed ita tamen, ut singuli ad id efficaciter quasi per modum *imperii ex postfacto* cogi possint: quod si enim parere recusant, nomine totius reipublicae tanquam inobedientes & rebelles recte puniuntur? Quia vero tale concilium perpetuo durare nequit, adeoque eo finito administratio imperii expirare videatur, constitui debent, quibus *executio & imperium* interim nomine huius concilii demandetur, donec necessitas cogat, de summis rerum rursus in comitiis deliberandi. Praeterea populus in hoc statu gentes alias deuictas sub sua potestate habere potest, quibus eodem modo imperat, ut princeps in Monarchia, quales populi deuicti plures sub imperio Romano fuere. vid. НОВЫЕ *Leuiarb. P. I. c. 19.*

l) Hac

inter se libera & æquales, adeoque de iure altera præ altera aliquam prærogatiuam præterdere nequit, ¹⁾ nisi quam *communis consensus* per tacita pacta approbavit; tunc enim lege naturæ ciuitates inter se obligantur ad illum ordinem, qui simul pacem communem & harmoniam inter gentes promouet, obseruandum.

§. XXIII.

- 1) Hac de re PVFENDORFF. lib. 8. c. 4. §. 15. & Ill. DN. THOMAS. ad Monzamb. cap. 1. p. 65. plenius egerunt. Tota res eo reedit: Ciuitates inter se viuunt in statu libertatis, adeoque omnimoda inter eas, quatenus personam moralem repræsentant, est æqualitas: neque enim vlla hætenus potest afferri ratio iuris genuina, propter quam altera obligata sit, vt alteri cederet. Quæ tamen ordinis rationes in ciuitatibus habentur, ex determinatione summi imperantis fluunt, qualis *positiua determinatio* inter gentes cessat. Imo quamuis status rerumpublicarum inter se diuersi sint, hæc tamen diuersitas magis respicit ipsam reipublicam intra se, eiusque gubernationem, non vero respectum ad externos inuoluit, adeoque nullum potest argumentum afferri, quare respublica popularis cedere debeat statui monarchico, cum utrobique adsit summum imperium. Quæ argumenta extra pacta afferuntur, sunt vana. Potentia non tollit æqualitatem, nec ius potius tribuit. Nec antiquitas reipublicæ ceteras gentes obligat, vt cedere antiquiori genti debeant. Præterea nec absolutum imperium, quam *soueranitatem* vocant, quoque sufficiens videtur, cum tamen toti corpori alterius ciuitatis nihilominus sua maneat potestas, & hæc tantum intra fines reipublicæ concludatur. Si mores gentium consideramus, admitto eosdem, inter quos tales vigent; sed ex moribus harum vel illarum gentium alia non

§. XXIII. Quo grauiores autem solent de *proëdria* esse lites, eo inaniore sunt, *m*) quia licet altera alteri ciuitati cedere debeat, quando conueniunt; nihil tamen eo ipso neque de *iure libertatis*, neque *summi imperii*, amittitur, neque adeo vllum aliud metuendum est præiudicium, nisi *ambitionis*.

§. XXIV. Quemadmodum autem *ordo* inter ipsas ciuitates *arbitrarius* est, ita quoque dignitas externa eorum, qui reipublicæ præfunt, intra ciuitatem arbitraria est, & dependet itidem

ex

obligantur. Mores enim sunt producti vel ex *pactis expressis*, vel, quod plerumque fit, *tacitis*, dum scilicet alter populus sua *patientia* consentit in prærogatiuam alterius gentis. Et ita fere factum, vt prout populus alterius ope indiguerit, alteri ex regulis prudentiæ cesserit. Sic fere olim primum dabant locum omnes Reges reipublicæ Romanæ, vbi adhuc libera & popularis erat, quæ prærogatiua ad Imperatores transit, & ex *communi consensu gentium* durauit in nostris Imperatoribus. Ergo euident est, reipublicam *democraticam* nullo iure posse inferiorem ceteri aliis ciuitatibus, si abstrahamus a *pactis* vel *expressis* vel *tacitis*. Ex postfacto vero obtinuit, vt prærogatiuam reges ad se traherent, ex *potentia*, qua pollebant, cui cum se aliæ reipublicæ opponere non poterant, potius cedere quam hostem alterum habere voluere. Vnde factum, vt *pactis* fere *tacitis* prærogatiua illa sit determinata.

m) Pertinet huc dictum LACTANTI: *contentione de dignitate nihil fedius, nihil arrogantiùs, nihil a sapientia ratione remotius esse*. Inter gentes quidem ex *prærogatiua ordinis* non leue momentum dependere volunt, sed quale illud sit, hæcenus non euictum est.

n) Sic

ex institutione prima, *n*) quæ vim cuiusdam *taciti pacti* habet, vt tamen propterea summo imperio & statui reipublicæ nihil nec addatur, nec detrahatur.

§. XXV. Ceterum ex hoc vario ciuitatum statu

n) Sic reges vtuntur splendidissimis titulis: minoribus *optimatibus* gaudent, imo integræ reipublicæ, licet liberæ sint, *minimis* sane titulis superbiunt, quod tam de rebus publicis *inter se* verum est, quam de ipsis imperantibus *respectu ciuitatum*. Sic enim augustior reuerentia & autoritas eximior solet regibus præberi, longe minor optimatibus, & tamen optimates idem habent imperium eandemque maiestatem, quam reges. In populo iudaico Moses summam fere potestatem exercebat, & post eum Iosua, & Iudices, sed absque *externo splendore*. Si tamen in originem inquirimus, vix alia ratio suppetit, quam hæc, quod reges plerique ab initio violentia fundauerint imperium ex sola libidine imperandi, ergo simul quæsiuerint *præminentiam* quandam singularem, & cum conditio subditorum fere defecit in statum seruorum, hinc eximior cultus inde ortus est. At optimates cum ex pluribus constent, singuli singulis impedimento fuisse videntur, quo minus illis tam splendidus cultus præberetur. Sic & inter eos, qui reipublicæ præsunt, diuersæ sunt denominationes. Dantur *Imperatores, Reges, Domini, Archiduces, Duces, Principes, Comites &c.* Sed hæc nomina minorem non inferunt potestatem, nec minuunt libertatem. Hæc omnia & similia ab initio *arbitraria* fuere, & sunt tantum externa schemata, quæ statui reipublicæ nihil nec addant nec detrahunt. Manet Ciuitas in sua libertate & iure, siue dicatur *supremus Ducatus*, siue *regnum*, siue *imperium*, siue etiam *Comitatus*, si nemini obnoxius sit.

O 5

e) Mul-

statu posse nouam adhuc conciliari rerumpu-
blicarum speciem tradunt, quam *mixtam* vo-
cant, ita vt in vna republica partim *monarchia*,
partim *aristocratia* simul obtineat, & quædam
iura summi imperii vnus independenter, quæ-
dam autem optimates independenter & solita-
rie exercent. o)

§. XXVI.

o) Multæ sunt lites de *existentia huius reipublicæ*. Eam
negarunt IOH. BODINVS de *republica* lib. 2. c. 1. &
PETRVS GASSENDVS *phil. moral.* p. 1466. THOMAS
HOBBES in *Leuiathan.* c. 18. & 24. de *Cine* c. 8. §. 6.
Eam adstruxere HUGO GROTIUS de *I. B. & P.* l. 1. c. 3.
n. 17. KVLPIUS ad *Mouzamb.* c. 2. p. 225. Qui existen-
tiam eius asserunt, imperium tanquam *totum aliquod* in
se concipiunt, quod tamen in varias distinctas partes
diuidi possit, adeoque exinde inferunt, manere quidem
penes *integram ciuitatem* totum imperium, sed ita partes
imperii posse distingui, vt penes vnum possint esse *diui-
sum & independenter* quædam iura maiestatica, penes po-
pulum vel optimates reliqua iura, & sicuti in populi ar-
bitrio fuit, vni vel paucis totum imperium conferre,
ita quoque idem potuit ita diuidere imperium, vt quæ-
dam partes sint penes vnum collegium, quædam penes
alterum. Vbi tamen cauendum monent, ne statim
mixturam hanc fingamus, si *administratio reipublicæ*
externa aliquid trahat ex forma alterius reipublicæ, vbi
tamen status ipse reipublicæ ex *legibus & potestate* asti-
mandus maneat simplex. Sic potest accidere, vt status
Reipublicæ sit *popularis*, pleraque tamen externe admini-
strentur vel ab aliquo principe in populo, vel a colle-
gio quodam; nam *modus externus administrandi non va-
riat ipsum statum.*

p) Di-

§. XXVI. Sed si vel maxime talis reipublicæ forma mente concipi queat, tamen adhuc dubium remanet, an talis *mixtura* existere possit in rerum natura, & si existat, vtrum tale *monstrum reipublicæ* recte cohæreat, p) & annon potius lon-

p) Diximus, ciuitatis animam esse *unionem*. Ergo vbi illa in totum non potest non deficere, adest *anarchia*, mors & *interitus* reipublicæ. Iam ponamus, principem habere ius fœderum, senatum ius belli, populum ius tributorum, princeps sane non habet maiestatem, quia non habet ius belli nec tributorum: nec *Senatus*, quia non habet ius fœderum & tributorum: nec *populus*, quia non habet ius belli & fœderum, nec *omnes coniunctim*, si dissentiunt, quia alter alterum non potest cogere, nec hic vota maiora valent, cum singuli iura sua independenter exerceant, & si alter alterum posset cogere, adesset dependentia. Reuera itaque omnis vnio deficit, si talis status reipublicæ fingitur, qui perpetua bella alit. Quamcunque enim mixturam tibiingas, statim apparet, illam ita esse comparatam, vt omnia, quæ ad securitatem publicam & salutem reipublicæ pertineant, impediuntur, dum alter alterum impedit, ne possit ius suum exercere. Ita si princeps habet ius belli, si populus nolit bellum, denegat tributa, & senatus fœdera, & ita porro. Neque obstat, quod tamen possint quandoque vnanimi consilio agere; nam si vel maxime id vna vel altera vice fiat, hi casus tamen erunt rarissimi, cum potius cogitandum erat, homines, præsertim potentia gaudentes, & sibi inuicem ob diuersa studia inuidentes, magis aptos esse ad interna dissidia & bella ciuilia, quam ad reipublicam gubernandam. Arduum semper habitum fuit, *eodem loci potentiam & concordiam esse*, vt ait TACITVS lib. IV. *annal.* Non triumuiratus diu subsistit, vtut fœdere arctissimo con-

longissime aberret a fine reipublicæ a lege naturæ imperato.

§. XXVII. Nouum tamen adhuc exstruunt statum ex *systemate ciuitatum plurium*, q) quando plures vna ciuitates liberæ arctissimo inter se vinculo ita connectuntur, vt *unum corpus* videantur constituere, & tamen singulæ summum imperium retineant in proprios subditos.

§. XXVIII.

conglatinatus videretur. Semper tribunitia potestas consulare imperium impugnavit, & perpetuis seditionibus rempublicam afflixit, quæ tamen adhuc tolerabilior, quam *status mixtus*, videtur fuisse.

q) Proprie loquendo itaque huc spectant *ciuitates liberæ*, quæ etiam post *confederationem* inter se factam liberæ debent manere. Non itaque huc spectant plures respubiæ, postquam sub imperio vnius coalescunt, singulæ enim *liberæ* esse desinunt, vnius imperio subiectæ. Vtut vero plerumque huiusmodi ciuitates *compositæ*, vti etiam vocantur, coniunctim sibi eligere communem *ducem* soleant; ille tamen non *suo iure* agit, sed dependet a statu *systematico*, imo quædam pacto comprehendantur, quæ non nisi *coniunctim* exerceri possunt, qualia plerumque sunt, quæ ad communem securitatem, propter quam vtplurimum tale *systema* exstruitur, faciunt, qualia sunt *iura belli, pacis, fœderum, legatorum*, in quantum communi bello inseruiunt &c. Olim *Volsi* inter se tali nexu *systematico* confederati fuisse videntur. Si bellum imminebat, commune concilium conuocabant, in eo de summis rerum consultabant, duces belli eligebant, legatos communi nomine mittebant, &c. DION. HALICARN. lib. 8. pr. Sic etiam hodie eadem plerumque inter Belgas obtinent, sed in Heluetia singulæ ciuitates maiorem sibi retinere

§. XXVIII. Oriuntur autem plerumque talia systemata vel *expresso fœdere*, r.) quando plures ciuitates separatæ ita coalescunt: vel *absque præfinito consilio & pacto*, s.) vbi plures pro-

nucere potestatem, cum singulis cantonibus adhuc permixtum sit fœdus inire. Ex hoc iurum communi exercitio oritur necessitas alicuius *communis concilii*, qualia apud Belgas duo esse docet GROTIUS lib. V. *annal. Belg. c. ad A. 1588.*

r.) Prioris generis systemata sunt magis regularia, & ad pacem communem aptiora, cum *expresso fœdere* inter se connectantur, ac omnia certo ordine boni publici causa ita disposita sint, vt non facile renitentia locus relinqui possit. Huc pertinent confœderati Belgæ & Helvetii, qui perpetuo fœdere, eoque *expresso* inter se continentur. Tali nexu regulari olim constitisse videntur Latini, populi inter se confœderati, & hoc nomen commune assumentes, vt tradit DION HALICARN. lib. i. vbi addit, *quod pactis adeo constanter manserint, vt nullum tempus alteros ab alteris separarint.* Antiquos Francos, antequam sibi reges eligerent, fœdere huiusmodi copulatos fuisse, probabile est, vnde etiam facilius regnum condere potuerunt.

s.) In hoc nexu irregulari plerumque species externa reipublicæ antiqua, veluti *monarchiæ*, manere, vt & externe omnia monarchice administrari solent; interim tamen reuera singulis provinciis sua est libertas, eaque quandoque ab initio *usurpatione*, postea *legitimo pacto* & sic *lege publica*, contingit. Incipit itaque occulte latitare & se exferere nexus systematicus sub *schemate externo monarchiæ*, dum manent solennia externa, ex quibus tamen amplius æstimari nequit, vt ex facie imperii nostri constat, quemadmodum post Augusti tempora facies externa reipublicæ in plerisque manebat, statu interim in totum mutato.

r) Ne-

prouinciæ sub vno capite coalitæ paulatim ita in libertatem sese vindicant, vt *autonomiam* quidem singuli recipiant, sed tamen adhuc inter se quodammodo cohæreant *nexu* quodam *systematico*.

§. XXIX. Interim *nexus systematicus* magis cohæret, si *expresso fœdere* conglutinetur, (1) quam si *occulte* absque præfinito consilio in re publica quadam inualescere incipit. Vnde status talis irregularis fieri incipit, postquam a vera vnione *u*) desciscit.

§. XXX.

- z) *Nexus systematicus* prioris generis vel ideo firmior & ad communem tranquillitatem aptior videtur, (1.) quod confœderatorum maior æqualitas, (2.) quod alter alteri controuersiam de *libertate* non faciat, (3.) quod nexus ipse pactis & legibus satis determinatus sit, (4.) quod nulla externa rerum figura hic sese immisceat.
- u) Nam (1.) plerumque in tali nexu est summa *inequalitas* eorum, qui in tali nexu sunt, dum alii aliis potentia dignitateque præpollent, adeoque alter alterius potentiam meruit, dignitatemque dolet. (2.) Manet renitentia inter *status* & *imperantem*, cui adhuc forsitan quædam reliquæ iuris antiqui ex *monarchia* supersunt; dum hic *monarchiam* affectat, illi *libertatem* tuentur; in mutua autem renitentia nulla vnio, nullus nexus firmus adest. (3.) Neque nexus huius iura satis circumscripta sunt, & cum magis *inciderint* in eum, quam ex *condicto* instituerint, sæpe euenire potest, vt ipsæ leges magis discordiam foueant, quam tollant, quin quod (4.) maneat veteris *monarchiæ* figura externa, ex quo fit, vt nexus hic sit magis occultus & non appareat, adeoque sæpe incautos fallat.

z) нов.

§. XXX. Accedo ad *terzium caput*, vbi expeditum est, variis circumscribi posse nexum ciuilem *pactis expressis*, qualiscunque demum sit reipublicæ status. Quamuis enim imperia inprimis ob publicam tranquillitatem & securitatem sint constituta: accidere tamen potest, vt plus x) pacto imperanti concedatur, quam ad hunc finem requiritur, scilicet vt populus plene se eidem in seruitutem dederit, ex quo respublica *herilis* oritur.

§. XXXI.

x) HOBBSIVS *de ciue cap. X. §. 2. & 5.* & alibi passim imperium *herile* tanquam speciem separatam a reliquis regnis non agnoscit, quia potestatem principis ita extendit, vt non possint non omnia imperia esse *herilia*. Non quidem nego, posse regna degenerare in *heriles* respublicas, vbi princeps suam potestatem nimis extendit; sed quodsi iustum & æquum principem supponimus, tunc quidem secundum leges naturæ hanc potestatem *herilem* sibi arrogare nequit absque *pactis*. Illud tantum ex hæcenus dictis apparet, imperia omnia *ex natura status ciuilis non esse herilia*, quia talis potestas ad finem propositum non requiritur, qualis est heri in seruos, imo plus nocet quam prodest. Quod autem *ex natura imperiorum non fluit*, id non potest credi in principem esse translatum. Pacto interim quin talis potestas principi concedi possit, per quod Imperantes domini corporum & bonorum constituantur, non dubito, postquam singulis permissum est, se in seruitutem alteri addicere, siue *pactum expressum* supponas, siue tacitum, si scilicet subditi videant, victorem aliter eos in fidem recepturum non esse, & sic iugum hoc subierint.

y) Id

§. XXXI. Præterea quoque *ex pactis* determinandum, utrum imperia sint *electiva* an *successiva*? Quando populus ab initio in imperium consentire debuit, h. e. quando per vim occupatum est, oritur inde ut plurimum *regnum successivum*, y) dum plerumque exuuntur subditi omni libertate; quamvis & pactis expressis firmari successio possit.

§. XXXII. Quæ vero *mere voluntaria* sunt imperia, & libera voluntate populi orta, magis manent *electiva*, z) & in dubio pro talibus æstimanda sunt, nisi pactis aliud prouisum.

§. XXXIII.

y) Id experientia testatur, quia enim per vim imperium acquiritur, imprimis bello, habetur pro imperio *patrimoniali*, & sic ad liberos tanquam heredes transmittitur, eodem iure, quo privati illa, quæ in patrimonio habent, & decessi non potuerunt non in talem successionem consentire. Si quis absque bello per potentiam se obtulit imperio, & dominatum plenum & absolutum exercet, inde successio plerumque obtinet, quia nullis certis & perspicuis firmatum est imperium pactis, adeoque imperantes omnia huc dirigere solent, ut in sua familia imperium stabiliant. *Non legiones, non classes, perinde firma imperii munimenta, quam numerus liberorum*, ut ait ex vero Titus apud TACITVM lib. IV. hist. Inde est, quod ab initio fere omnia imperia fuerint *successiva*. Sed & *electiva* ex eadem ratione possunt degenerare in *successiva*, quando vel imperium in *dominatum absolutum* paulatim mutatur, status regni electioni renunciant, quod in Hungaria factum, vel etiam renunciare aliquando per *potentiam* principis coguntur.

z) Id quidem negat ex principiis suis HOBBSIVS de clue cap. VII.

cap. VII. §. 15. *segg.* adeo, vt imperanti integrum esse dicat, successorem pro arbitrio suo constituere; licet vel maxime populus sibi imperantem ad tempus vel vitam eius elegerit. Rationes eius sunt: (1.) quod populus ita indefinite se exuat imperio, & omne ius in se transferat in imperantem, & dum nihil exceperit, ius quoque de imperio in imperantem transulisse videatur. (2.) Hoc quoque colligendum esse ait ex *presumpta voluntate populi*, qui semel eligendo monarchiam, potius hanc continuare, quam, mortuo principe, ad statum popularem redire voluisse videtur, finis enim testatur de intentione, imo & (3.) plerisque populo successio placuisse videtur. Verum cum imperium sit eiusmodi ius, quod singularem personæ *industriam, mores, & qualitates* requirat, quæ deesse possunt in successore, potius credendum est, voluisse populum, vt in posterum quoque eo modo imperium in successores deferatur, quo in primum collatum est. Romani proinde agre tulerunt obtrusionem Seruii Tullii, qui regnum tanquam *tutor regii sanguinis* magis occupabat, quod per electionem conferri debebat, prout ab initio constitutum erat. DION. HALICARN. lib. IV. Accedit, quod regna *successiva* sint duriora, in quibus *libertas* *subditorum* magis magisque supprimitur; in talem autem conditionem non facile populus, præsertim libertati assuetus, consensisse videtur. Agre id maxime tulerunt Romani, quod Tarquinii regnum iure hereditario ad se traxerint. Aiebant: Tarquinius regno assuesse, initium a Prisco factum, regnasse deinde Seruium Tullium, ne intervallo quidam facto oblitum tanquam alieni regni superbum Tarquinium velut hereditatem gentis scelere ac vi repperisse. LIVIUS lib. II. cap. 2. Et quamvis omne ius imperii in electum transferatur, hoc tamen ad ius imperandi vnice restringendum est. Alioquin enim, si ius imperandi in eius absoluta esset potestate; dicendum foret, illum posse imperium pro lubitu alienare.

Bæhmeri I. P. vniu.

P

&

§. XXXIII. Potest etiam *mixtum genus* esse imperii, quod partim *successuum*, partim *electiuum*, scilicet, ubi successio semper præcedente electione firmatur, non *dicis gratia*, sed ut integrum populo sit, ex iustis causis consanguineos regios præterire. a)

§. XXXIV.

& quocunque modo de eo disponere, quod tamen admitti nequit. Dn. THOMAS. ad Huber. ius ciuit. lib. 1. sect. 3. cap. 2. §. 19. Non inepte censuit Galba apud TACITVM lib. I. histor. libertatem reipublicæ ab electione, quam populus conseruare voluisse credendus est, dependere. Sub Tiberio, ait, Caio & Claudio vnus familiæ quasi hereditas fuimus: loco libertatis erit, quod eligi cepimus.

a) Talis aliquandiu obtinuisse videtur in Germania tempore Ottonum; sed ut tamen electoribus integrum manserit a familia regia recedere. In Anglia idem ius obtinere certum est, ubi rarius a sanguine regio receditur. Hinc accidere potest, ut, ubi femina succedit per electionem, etiam maritus ei adiungatur, vti exempla Ferdinandi Arragonii & Elisabethæ Castellanz, ut & Mariæ & Wilhelmi in Anglia docent. Non reprobanda, meo iudicio, hæc ratio succedendi est: sic enim evitantur incommoda, quæ (a) ex electioe ut plurimum eueniunt, cum ita plerumque certus soleat esse successor; (b) quæ successioni cohærent, quia si indignus est proximior, dignior eligitur, si antecessor nimis potestate abusus est, successor libertas restringitur per pacta, quoniam cui per electionem deferatur imperium, eidem etiam limites certi, quos excedere nequit, poni possunt.

b) Suc.

§. XXXIV. Status *imperii successui* ab *electione* in eo differt, quod quoad facta antecessoris utrobique eadem non sit obligatio. *b)*

§. XXXV. Porro quaedam imperia sunt *patrimonialia* *c)* ex pacto populi, ubi ita omne ius in imperantem transtulit, ut etiam de eo libere disponere, & illud in alium transferre possit: quaedam autem sunt *non patrimonialia*, ubi talis potestas non est concessa.

§. XXXVI.

b) Successor ex electione non semper obligatur ex factis antecessoris, uti successor hereditarius: neque enim *beneficio defuncti*, sed *iure speciali* per electionem obtinuit imperium, v. c. quoad revocationem privilegiorum, ac alienum solvendum &c. Hic enim ex *iure proprio* succedit, neque defuncti personam repraesentat, sicuti is, qui ut heres succedit, &c. Illustratur hoc egregie ex literis Francisci II. Regis Gallorum ad Helvetios patris debita reposcentes, quas refert BODIN. de republica lib. I. cap. 8. Tamen, scribit Rex, debita paterna solvere non tenemur, cum haec sceptrum hereditario iure non habeamus, sed regia lege, quae iam inde usque a primis Francorum regibus lata ad mares proximios imperium detulit, quae non aliter nos obligari patitur, quam ad ea foedera pactaque, quae cum exteris principibus ac populis ad huius imperii utilitates & commoda a maioribus nostris contracta fuerunt, &c.

c) Quod quaedam *patrimonialia* regna dicantur, non illo accipiendum sensu, quod aequae sint in patrimonio, uti quidem reliquae res; sed tantum respectu alienationis & dispositionis hanc denominationem sortiuntur. A reliquis rebus patrimonialibus adhuc in eo

§. XXXVI. *Non patrimonialia d)*. dicuntur, ubi alienatio imperanti haud est concessa, quod in dubio dicendum est.

CAP.

differunt, quod earum natura admittat plenum arbitrium, illas consumendi, & perdendi, id quod ad regna patrimonialia applicari nequit, quæ propter conservationem generis humani sunt constituta, & sic conservanda, non perdenda aut consumenda. Eatenus itaque patrimonio accensetur imperium, quatenus natura & iudoles imperiorum hoc admittit. Iuxta HOBBSIVM quidem omnia imperia sunt patrimonialia, quia potestatem absolutam imperantibus disponendi de imperio pro lubitu concedit. Sed fundamento omni destituitur. Vix credibile est, aliter patrimoniale imperium quam pactis subditorum constitui posse, quocunque modo deum acquiratur, cum naturæ imperiorum haud insit facultas illa disponendi de ipso imperio, vti quidem proprietati rerum, adeoque extra pacta imperanti competere nequit. Neque vero hic exemplis iudicandum est, sed legibus ex natura status civilis desumptis.

d) Aliqui talia regna *usufructuaria* vocant, satis incommo- modo vocabulo, vti annotat HUBERVS, cum ita proprietas deberet manere penes populum. GROTIUS lib. 1. cap. 3. §. 12. talia non pleno iure haberi æque incongrue ait, cum ad plenitudinem imperii potestas alienandi non pertineat, sed vnice ex pacto & speciali concessione dependeat, & ita extra imperium imperanti competat. Cum itaque talis concessio in facto consistat; hoc autem non possit præsumi, nisi probe- tur: merito omnia imperia in dubio non patrimonialia dicenda sunt.

e) Fun-

CAP. IV.
DE SVMMA IMPERANTIS
POTESTATE.

§. I.

Cum ciuitates, vt hactenus dictum, sint institutæ, vt *imperio* vnius vel *certi concilii* nexus inter plures dirigatur ad tranquillitatem & pacem communem, hinc *potestas suprema* e) inde statim nascitur.

§. II. Obseruandum autem est, populum eo ipso, quo se imperanti subiicit, e statu *naturali* & *equali* discedere, adeoque imperantem duntaxat retinere *iura libertatis*, & simul *iura imperii* acquirere ; f) quæ, quamuis coniuncta sint in imperante, tamen *diuerso modo* exercentur.

§. III.

e) Fundamentum itaque rursus est arcessendum ex pactis, vel *tacitis*, vel *expressis*, per quæ consensere in regimen vnius, vel concilii alicuius, vnde ius ad illum finem faciens exsurgere debuit. Deinde cum idem ius sit lege diuina firmatum, vt ita ordinatio diuina etiam audiat, eo sanctius hoc colendum est, cum *autoritate diuina & humana* firmatum sit.

f) ADRIANVS HOETIYNS in *Polit. Gen.* §. 17. hæc duo statim videtur commiscere. Putat imperantem a populo *summum imperium* seu *regimen* non consequi, propterea, quod singulis in statu naturali ius regendi & de actionibus suis disponendi competierit, adeoque nullius arbitrio subiecti fuerint.

„Huic iuri autem renunciare singulos in fauorem
 „vnius vel concilii, ex qua renunciatione per se sub-
 „missio nasci deberet. Cum itaque is, in cuius fauo-
 „rem renunciatio facta, iam solus superior sit, oriri
 „per se exinde ius supremum, adeoque retinere im-
 „perantem ius illud, quod ex statu naturali habuit;
 „non vero acquirere ius aliquod nouum, quod ante
 „non habuit, arbitratur. Neque vero renuncia-
 „tionem iuris translationem esse, pergit, cum sibi ipsis
 „singuli magis adimant liberam voluntatem, quam
 „in alteram transferant, & consequenter ius ei nul-
 „lum de nouo dari, sed relinqui illud ipsum, quod
 „ex statu naturali habuit, illud vnicui tantum acce-
 „dere, quod iure suo non ad priuatam, sed publicam
 „etiam possit & debeat salutem vii., In eundem fe-
 „re sensum philosophatur autor tr. de Gouvernement
 civil, cap. 14. §. 3. aiens: le pouvoir politique est ce
 pouvoir, que chaque homme a dans l'estat de
 nature & qu'on a remis entre les mains d'une so-
 ciété & dans cette société à ces Conducteurs, qui
 ont este choisis. Quot verba, tot fere contradic-
 tiones. Hoc certum est, renunciare singulos suo iuri,
 sed ad quem effectum? Non alium, quam vt alteri
 potestatem in se conferant. Nam renunciare suæ li-
 bertati in fauorem alicuius, est nihil aliud, quam
 transferre summam potestatem in alium, vel consen-
 tire, vt alter imperium aliquod, quod alias in renun-
 ciantes non habebat, in se exerceat. Falsum est, nul-
 lum ius de nouo consequi imperantem, nisi quod ab
 initio in statu naturali habuit. Nam quis diceret,
 singulos in statu naturali habuisse ius in alterum? quod
 nouum ipse neget. Illud omnino consequitur,
 quod antea non habebat; imo dum concedit, hoc iure
 viendum esse in publicam salutem, fateri quoque de-
 ber, hoc ius plane nouum esse. Interim hoc certum est,
 eo ipso, quo populus se vni submittit, eum solum re-
 tinere iura libertatis, & manere in statu naturali, sed
 præterea in populum recipit nouam potestatem, quæ
 nun-

§. III. IURA LIBERTATIS sunt illa ipsa, quæ singuli habuerunt in *statu naturali*, quatenus inter se æquales erant; & quia imperans nemini subiectus est, sine dubio illa retinet, ut respectum magis habeant ad alias gentes, g) quibuscum in statu naturali agere & viuere debet.

§. IV. Cum tamen illa ipsa in imperante *curam reipublicæ* adiunctam habeant, aliquem simul respectum ad eandem inferunt, quatenus ad summum, cui præest, reipublicæ commodum atque salutem exercenda sunt. h)

§. V.

nunquam in *statu naturali* locum habuit, & ex qua plura noua iura sunt orta.

g) Exinde indicatur *summitas potestatis*, ut ego existimo, quod nemini princeps subiectus sit, sed quod simpliciter maneat in *statu naturali*, & *iura libertatis* retineat, h. e. ut Romani de Samnitibus asserunt, quod *liberum belli pacisque arbitrium habeant*. LIVIUS lib. VIII. cap. 2. Cum autem eadem exerceantur inter *æquales*, facile apparet, hæc inter eos tantum exerceri, qui adhuc sunt in *statu æquali*, neutrquam vero respectum inferre ad *subditos*, sed alias *liberas gentes*. Patet hinc, quanta adsit utilitas in pernoscendo *statu naturali* & eius iuribus, quippe qui per introductas ciuitates non in totum definit, sed tantum inter paucos concluditur, ut singuli non amplius in illo uiuant, sed unus vel plures. Hic itaque unus, qui mansit in *statu naturali*, instar omnium est, ita nomine omnium agit, & totum corpus repræsentat.

h) Hoc fluit ex natura rei: sicut enim quilibet paterfamilias *iura libertatis* in *statu naturali* ad *utilitatem familie*

§. V. IUS SVMMI IMPERII respectum habet ad *subditos & populum*, qui se imperanti subiecit, & comprehendit in se omnem potestatem, i) vel per *imperium* vel alias *ordinationes* omnia

milia dirigit, ita princeps quoque in exercendis iuribus *libertatis* non potest separare finem reipublicæ propositum ab hoc exercitio; illius enim demum magnitudo stabilis fundataque est, (vt ait *SENECA lib. I. de clement. cap. 3.*) quam omnes tam supra se esse, quam pro se sciunt: cuius curam excubare pro salute singulorum atque vniuersorum quotidie experiuntur. Hoc intuitu forsan hæc iura inter *maiestatica* vulgo referri solent, vtut rectius ab eisdem separentur. Non enim includantur territorio imperantis, vti quidem iura *maiestatica* strictè dicta, sed extra illud exercentur: ad minimum cauendum est, ne *diuersi respectus* confundantur, quatenus exercentur intuitu alterius gentis *liberæ & intuitu reipublicæ*. Neque enim aliter salus reipublicæ potest obtineri, nisi iura *libertatis* exercentur ad publicum bonum. Cogitare quippe debet imperans, non rempublicam suam esse, sed se reipublicæ, vt ait *SENECA lib. I. de clement. c. 19.* Ex hoc duplici respectu imperans duplicem quodammodo personam sustinet: vel enim consideratur vt imperans respectu *subditorum*: vel vt constitutus in statu naturali intuitu gentium *liberarum*, quæ duplex consideratio diuersam quoque iudicium de exercendis iuribus suggerit.

- i) Hoc ius est illud ipsum, quod strictè *maiestaticum* dicitur, & soli imperanti competit, adeoque hoc sensu est ius dirigendi actiones ciuium ad salutem reipublicæ seu pacem & tranquillitatem. Et cum sub eo plura iura comprehendantur, hoc sensu totum potestati-

omnia illa agendi, quæ ad finem reipublicæ præfixum spectant. k)

§. VI.

statuum dicitur, quod se in varias scindit partes, cuius quædam sunt necessariae, sine quibus iuribus non potest subsistere regimen: quædam arbitrariae, quæ imperans non quidem necessario sibi vindicare debet, sed tamen potest, & postquam eadem sibi soli vindicauit, cum exclusione subditorum, huc quoque spectant.

- k) Cum salus reipublicæ variis remediis indigeat, hinc insignis iniurium cumulus nascitur, ad quæ exercenda necessitas finis imperanti ius supremum & perfectissimum tribuit, vti ex seqq. apparebit. Hoc posito facile iudicari potest de hyporbesi Autoris du Gouvernement civil, cap. VII. §. 14. & 15. afferentis, reges & imperantes potissimum belli causa, ut essent belli duces, fuisse institutos, adeoque in bello summam & absolutam obtinuisse antiquitus potestatem, in pace vero admodum moderatam & fere precariam, ut fere olim apud Germanos reges maiorem in bello, quam pace potestatem habuisse leguntur. Illustrat hanc suam sententiam exemplo reipublicæ iudaicæ, contenditque, in populo iudaico primarium iudicium & regum officium constituisse in obeundo munere belli ducis. Cetera, ait, paroît clairement non seulement par cette expression si fréquente de l'écriture: sortir & revenir devant le peuple, ce qui étoit, se mettre en marche pour la guerre & revenir ensuite à la tête des Troupes, mais aussi particulièrement par l'histoire de Jephthé. Les Ammonites faisant la guerre à Israël, les Galaadites, soûs, de crainte envoyèrent, des députés à Jephthé, qu'ils avoient chassé comme un bastard de leur famille & convinrent avec luy, qu'il seroit leur Gouverneur, à con-

§. VI. Ex hoc principio nunc fluunt sequentia:

dition, qu'il les secourit contre les Ammonites. Le peuple l'establist sur soy pour chef & pour capitaine, ce qui estoit, comme il semble la mesme chose, que Juge, & Jephthé jugea Israël, c'est à dire, fust son General six ans. Declarat hoc in sequentibus aliis exemplis, utpote Gideonis, de quo dixit Iothan ad Sichemitas *Iud. IX, 17*: *Pater meus pugnavit pro vobis & animam suam periculis obiecit, ut liberaret vos a manibus Midianitarum; ex quo concludit, quod Gideon ex more consueo tantum dux belli fuerit. Addit, Abimelechum Regem dictum fuisse, utrum tantum ducis belli inunus obiisset, imo dum regem a Deo expetiissent, non alium desiderasse, quam qui eos iudicaret, & bella eorum gereret, sicuti etiam a Deo dux belli constitutus fuisse legatur, 1 Reg. IX, 16. X, 1. &c. Ast vero valde incongruum videtur, e specialissimo reipublicæ iudaicæ statu argumenta ad omnem reipublicam iuraque suprema deducere velle. Fuit respublica Theocratica. Deus ipse supremum exercebat imperium, & inde iudices & principes in delegatorum & ministrorum sortem sunt consiliendi, quemadmodum THEODORETUS in 1 Sam. XIV. ait: Dominus Deus & Dei & regis implebat munus. Propheta vero (Samuel) erat administrator & veluti quidam præfectus aut magister militum aut tribunus. Moses, Iosua & omnes iudices nihil agere poterant sine Dei indicio, &c. vid. 10. SPENCER. de LL. Hebr. rit. lib. 1. cap. 1. Deinde constat, officium eorum, qui reipublicæ iudaicæ præfuerunt, in iudicando & bellum gerendo constitui, ad quas duas classes fere omnia summa iura imperii referri possunt: ut adeoque doctissimo Autori hæc hypothesis nihil profit, ad iurium supremorum cumulum diminuendum.*

h) Cum

tia: (I) Iura illa imperii tantum exercentur *intra limites regni* seu territorii; (I) ultra limites vero effectum tantum habent ex beneplacito alterius gentis. Secus est in *iuribus libertatis*.

§. VII.

1) Cum hodie civitates sint certis inclusa territorii, & potestas imperandi necessarium respectum inferat ad subditos intra territorium viuentes: fuit quoque hoc ex indole *summi imperii*, quod se contineat intra territorii limites, nec ultra progrediatur, adeoque etiam effectus ex iuris necessitate se ulterius non extendat. Sic res iudicata & decisa habet effectum in territorio iudicantis; verum utrum in alterius imperantis territorio eandem effectum habere debeat, id non dependet ex *iuris necessitate*, sed *libera voluntate*, nisi forsan territoria plura *federe systematico* inter se cohæreant, quo casu ex *nexu systematico peculiari* ultra territorium effectus sese exerere possunt, de quo post. Hinc quod principibus nostris attribuant *superioritatem*, cum addito, *territorialem*, id non minuit eorum potestatem, sed ex superabundanti ostendit, quod potestatem suam exerceant intra fines territorii. Cum tamen hæc principum territoria *nexu* quodam *systematico* cohæreant, vi huius nexus merito effectus eorum, quæ intra territorium geruntur, aliquam efficaciam habere deberent in aliis territoriis, secus ac publici iuris Doctores communiter asserunt, veluti quod v. c. legitimatio principum, & si veniam dederint *etatis*, non valeat ulterius, quam intra fines territorii, quasi hæc potestas inclusa sit territorio, quales conclusiones ex minus recte perpenso statu imperii nostri fluunt, quia ita territoria considerantur, ac si nullum inuicem inter se respectum amplius haberent. Aliud in imperatore est respectu aliarum rerum publicarum

extra

§. VII. Ex accidenti quoque euenire potest, vt effectus iuris imperandi se vltcrius extendat, pura per specialia pacta cum vicinis gentibus inita, *m*) quæ tunc ad admittendum hunc effectum obligantur *iure pacti*, saluo de cetero illi genti imperio summo & libertate. *n*)

§. VIII.

extra imperium, cuius potestas extra imperium se non extendit. Quod itaque aliquando alii imperantes effectum iuris quoque admittant in suis territoriis, id vel ex mutuis pactis, vel ex statu peculiari, vel ex meritis regulis humanitatis dependet, vt eo rectius inmutua harmonia inter gentes stabiliatur, cum alias, *iure reversionis*, effectus iuris aliorum subditorum quoque in suis denegent territoriis.

m) Illustrat hoc plenius variis exemplis ill. Dn. STRYKIVS vol. 2. *diff. de iure princ. extra territor.*

n) Nullo modo diminuitur suprema potestas, cum tale pactum nullam inducat dependentiam, quod fieret, si *iure imperii* hæc alter exerceret. Aliquando vel *taciturnum pactum* sufficit, longissima alterius imperantis patientia & taciturnitate firmatum, seu præscriptione immemorialis temporis, qualis inter gentes utique obtinere potest, vti solide contra Gallos demonstrauit Dn. WERLHOFF in *diff. de præscript. liberarum gentium*. Sic relegatio ex pacto mutuo potest aliquando quoque effectum habere in alterius territorio, imo ipsa iurisdicctio ex conuentione potest aliquando exerceri in non subditos ex speciali ratione, vti olim ex Pomerania & Polonia appellationes ad iudicia Lubecensia & Magdeburgensia fiebant. Pertinet huc ius Wildfangiatum, quod elector Palatinus non tantum in propriis, sed etiam in proxime adiacentibus exercet prouinciis: quod

§. VIII. Præterea in *nexu systematico expresso* hoc itidem contingere potest, si fecere hoc comprehensum est, vel etiam in *occulto nexu, o)* quoniam plura ibi adhuc vestigia ex pristino Reipublicæ Monarchicæ iure supersunt.

§. IX. (II.) Iura hæc, quatenus ad exercendum summum imperium necessario faciunt, non possunt, salva supremi imperantis potestate, ei denegari, aut quædam extra territorium *privatine p)* alteri concedi, ut tamen maneat liberum imperium.

§. X.

quod multa in se capita continet, strictim exhibita in Dn. STRYKII *disp. cir. c. 1. in f.*

o) De *expresso nexu* hoc nullum dubium. In *occulto* id inde evenit, quod antea plures provinciæ sub eodem imperante fuerint, qui lege publica *effectus imperii* vnius provinciæ extendere potuit ad aliam, vel Præfidi perpetuo huius provinciæ ius concedere in proxime adiacentem, quod postea haud mutari solet, licet occulte provinciæ sint sui iuris factæ, & autonomiam acceperint, qualia exempla passim in nostro imperio deprehenduntur, & adhuc hodie supersunt, v. c. quod quibusdam principibus competat conductus in territorio alterius, cuius intuitu adhuc exigere possit certum *vestigial* & alia iura similia, quæ ex antiquo statu reipublicæ adhuc dependent, sed superioritatem nequitquam tollunt.

p) Aut enim quædam alias in tali territorio exercet, *iure imperii*, quo casu princeps illius territorii supremam in omnibus & plene habere potestatem dici nequit. Aut vero *iure pacti*, & sic quidem libertas in ceteris salva est, sed ius imperandi valde restringitur, ut
summa

§. X. (III.) Imperans ex *iure imperii* potest restringere libertatem subditorum, adeoque quousque eandem non restrinxit, manet illa subditis salva, q) quatenus eandem subditis ademit, sibi que soli vindicauit, eatenus iura impe-

summa potestas exerceri perfecte non possit. Aut vero coniunctim cum aliis *iura libertatis & imperii* exercet, & sic itidem quidem libertas seu independentia salva manet, sed iura imperii, aliquando etiam libertatis agendi cum gentibus exteris, restricta sunt, ut quamuis iura omnia salva habeat, exercitio tamen libero destituitur. Prioris exemplum est in regnis sub iugo papali sitis, quibus potissima summi imperii portio, *iuxta circa sacra*, denegatur, imo ipsi imperantes eatenus imperio Pontificis sat rigido subsunt, ab eo dependent, & *obedientia ecclesiae debita* praetextu subiectio durissima absconditur. Id quidem olim tot Caesares & reges experti sunt, quos fulmen brutum pontificis tetigit. Quamdiu tale iugum agnoscunt, vix est, ut *plene imperium & libertatem* iis adiudicare possim. Secundi exempla passim occurrunt in iis provinciis, ubi *vogteie antiquae* obtinent, ubi cuius iurisdictio quaedam in subditos alterius territorii exercetur, quae tamen potissima portio summi imperii in republica est. Ultimi exemplum est in nostro imperio, ubi imperator omnia iura *libertatis & imperii* habet, sed pauca *privative*; cum pleraque cum consensu vel electorum, vel omnium statuum exercenda sunt, ex quo statu non quidem aliqua imperatoris *dependentia* inducitur, hoc tamen sequitur, ut imperium ei *absolutum* tribuere non possimus, quod valde *limitatum & restrictum* est.

- q) Quando subditi in ciuitatem coeunt, non omnem *libertatem* agendi amittunt, sed omnia retinent, quae illis in specie non prohibentur. *Experientia docet, remiss-*

imperantis augentur, r) & ad classem iurium summorum referri debent, quæ antea ad *libertatem singulorum* pertinebant.

§. XI.

remissus imperanti melius pareri, ut ait SENECA lib. I. de clement. cap. 24. quod potissimum tunc fit, si libertate innoxia subditi fruuntur. Interim principem libertatem eisdem quoad certos actus & negotia posse adimere, vel inde constat, quod semel principi se subiecerint, & sic arbitrio circa actiones & iuribus inde dependentibus renunciauerint, quousque imperans proficuum reipublicæ iudicauerit, libertatem subditorum restringere,

r) Inde vera causa tot *singularium regaliū* petenda, & quod in aliquo territorio aliquid ad *ius summum principis* referatur, quod in aliis *permisum* est singulis. Quoties enim princeps *libertatem agendi* in quibusdam negotiis subditis adimit, eandem in illa causa solus retinet, solus exercet, solus de illa facultate disponit, & ita ad *ius summi imperii* refertur. Sic in Saxonia *ius molendini extruendi*, non est ius imperanti proprium, sed in libertate singulorum nobilium adhuc positum: in plerisque aliis prouinciis hoc singulis ademptum, & eo ipso imperanti proprium factum. Idem iudicium ferendum de aliis iuribus, ut venandi, acqui-
rendi res nullius, insulas, utilitates fluminum percipiendi, & quæ huc spectant. Neque enim subditis ius contra principem, sicuti contra concives, quæsitum est, sed *libertatem tantum naturalem* exercent, quousque a principe ex suprema potestate hæc non adimatur. Facile tamen largior, posse imperantem *expresso pacto* se subditis obstringere, quod in quibusdam rebus libertatem eorum restringere nolit, veluti in iure venandi, aliarumque utilitatum prouinciæ, quo casu ius
restrin-

§. XI. (IV.) Debetur imperanti vi summæ potestatis *veneratio & sanctitas* quædam s) *singu-*

restringendi libertatem subditorum pacto proprio a se abdicavit. Hoc tamen non statim exinde colligendum est, quod forsitan imperans per longum tractum temporis libertatem in hac vel illa re non restrinxerit, sed subditi promiscuum usum reliquerit, veluti dum hactenus subditi promiscue molendina extruxerint &c. nam *deficiente pacto* ius hoc imperanti saluum manet, quamdiu supremam potestatem retinet.

s) *Sanctitas* inuiolabilitatem singularem, *veneratio* auctoritatem supremam eidem conciliat. Vtrumque oritur ex potestate *suprema imperandi*, quæ hoc intuitu maiestatis nomine venit. *Veneratio* ipsa est iuris naturalis: sed *modus* venerationem exhibendi cuique reipublicæ proprius, quia *arbitrarius*. Notæ sunt *adorationes* regum antiquæ, quæ nec hodie ubique cessant: notæ sunt *consecrationes* & alia signa venerationis externa. Artabanus Persa hæc ad Themistoclem: *apud nos cum multæ & pulchræ leges sint, ex omnibus præstantissima est, quæ honorare regem adorareque eum, tanquam Dei omnia conservantis effigiem, iubet. PLUTARCH. in vit. Themist. cap. 46.* Vtut vero *sanctitas* primario personæ imperantis debeatur, nec illa ex forma & decore corporis, ex quo imperatores comparare mos vulgi est, iudice TACITO lib. I. hist. æstimari debeat; secundario tamen recte etiam loco, ubi imperans residet, tribuitur, ut hic quoque omnis violationis expers esse debeat. Et hoc intuitu *residentiis imperantium* quædam tribuitur *sanctitas* apud omnes gentes, vi cuius omnis vis ibi cuicunque illata gravissime coercetur, cum non possit non lædi reuerentia imperanti debita, si ne quidem *residentiæ* eius ab omni violentia tutæ sint. vid. dissert. Dn. IOH. SAM. STRYCKII de *sanctitate residentiæ*.

r) Cum

lingularis, sed *intra fines territorii*, non extra territorium. 1)

§. XII. Quam sanctitatem Principes extra territorium intra fines alterius imperantis ob-
tinent, etiam respectu non subditorum, illa
dependet *ex voluntate & humanitatis officio* u)
eius,

1) Cum hæc sanctitas ex *potestate summa* fluat, intra limi-
tes cuiusvis territorii se continet. Nam si princeps al-
terius territorium ingreditur, omnis eius potestas qui-
esceat, & sic iura inde dependentia; adeoque de iure
nullam potestatem regiam, ne quidem in suos exerce-
re potest, nisi ex *concessione tacita vel expressa* eius im-
perantis, in cuius territorio princeps extraneus mora-
tur. Ut ut vero hæc *veneratio* imperantibus optimo iu-
re debita, mox tamen, ut alia omnia, in abutum mu-
tari cœpit, accedente apud gentes *Apotheosis*, cuius
exempla varia in Romana historia occurrunt. vid. D O
lib. 56. & 74. HERODIAN. lib. 4. cap. 3. Imperanti-
bus diuini honores decernebantur ex S Cto, SPAR-
TIAN. in *vita Adriani* §. 6. quia & nomina mutaban-
tur. Hinc tot Deorum numerus.

2) Idem quoque dicendum de aliis prærogatiuis & exter-
næ dignitatis signis, ad quæ præstanda exhibendaque
nemo extra principatum cogi iure potest, quia hæc di-
gnitas dependet a summa potestate, adeoque intra fines
reipublicæ concluditur, nec alios, qui in statu *liber-
tatis & æqualitatis* cum altero viuunt, obligat. Per-
tinent huiusmodi *ritus reuerentiales* ad regulas *deco-
ri*, quæ quidem *obligationem* quandoque *internam* inter
æquales produciunt, sed non *externam*, præsertim cum
omnes quoad dignitatem pro *æqualibus* in statu natu-
rali habeantur. Mutuis tamen fœderibus & pactis id
comprehendi solet, ut comiter maiestas alterius Prin-
cipis apud alterum conferuetur, quod & PROCVLVs in
Bœhmeri I. P. viii. Q. non

eius, qui imperio ibi præest, & communiter ideo eius ratio alibi haberi solet, vt communis harmonia inter gentes eo firmiori gaudeat nexu.

§. XIII. (V.) Potestas hæc, quia summa est, debet esse *independens* x) & exerceri *iure proprio*.

§. XIV.

Non dubito 7. D. de captiv. fatetur. Certe extra hæc pacta non posset imperans conqueri de iniuria, si ei in alterius regno prerogativa honoris non præstatur, quia inter æquales honor externus, quem quis sibi tribui vult, dependet ex regulis humanitatis, non vero iusti.

x) Si esset *dependens* ab alio, non esset *summa*, nec *absoluta*; sed eius iure exerceretur, a quo dependeret, & ille demum supremam potestatem haberet, hic vero nudus esset *officialis* vel *minister*; imo subditus summi imperantis. Hinc, monente GROTIUS lib. 1. c. 3. §. 20. sedulo cauendum, ne decipiamur rerum externarum specie aut schemate. Plures regis aut ducis titulum gerunt, & nihil minus quam reges in effectum sunt, prout constat de regibus antiquorum Germanorum, quod magis suadendi quam iubendi auctoritate polluerint. Tales quoque erant reges Græciæ. Lacedæmonii constituebant sibi Ephoros, hi vero reges, sed ita, vt fere hi ab iis dependerent, ceu indicium præbet rex Agésilæus, qui medio in cursu victoriarum suarum domum vocabatur. PLUTARCH. in Apophthegm. Lacon. p. 211. lit. b. Plurimi olim reges fuerunt sub imperio Romano, quos independentes iure nemo dixerit, licet titulum regum gesserint. Simile quid in duce Venetorum aliisue apparet. Sane non possunt non maxime iniurii esse in summam imperantium potestatem, qui eandem dependere a pontifice statuunt, adeo, vt quidam non vereantur asserere, regum honorem neminem

§. XIV. Ex quo concludunt, *tutoribus regis* hoc sensu summam non posse tribui potestatem, cum *proprio iure* haud exerceant iura imperii. Sed tamen nec *dependentem* summam tenent potestatem, adeoque *in effectu* summum imperium illis eo tempore, quo administrant, competit. y)

§. XV.

minem sibi sumere posse, nisi ex eius concessione, quale quid quoque ausus CLEMENS XI. occasione coronationis potentissimi Regis Borussiae. Plura exempla huc pertinentia de *ambinosis* praefulis Romani *praetensionibus* adducit Dn. a LUDWIG in *rr. de auspicio regio*, & 10. FRANCISCUS ALEANVS in *Naniis Pontificis de iure reges appellandi*. Graviter admodum hoc ipsum exprobrat Hadriano Carolus Calvus in *epist. apud HINCMAVVM*, scribens: *Reges Francorum ex regio genere nati, non Episcoporum vice-domini, sed terrae domini hactenus fuimus computati. Et ut Leo & Romana Synodus scripsit: Reges & imperatores, quos terris divina potentia praesse praecipit, ius distringendorum negotiorum episcopis sanctis iuxta diuina constituta permiserunt, non autem episcoporum villici exstiterunt. Et sanctus Augustinus dicit: per iura Regum possidentur possessiones, non autem per episcopale imperium reges villici fiunt actoresque episcoporum: Christus enim censum regi reddidit. Et Apostolus voluit serui regi; voluit honorari, & non conculcari reges.*

- y) Eruditi varie de hac questione disputant. HUBER. *I.I. sect. VII. c. 8. §. 2.* rem ita definit: Tutor regens aut protector, cum habeat facultatem iuris, cuius acta nemo infirmare queat, summam quoque potestatem habere dicendus est, sed exercitio tantum, proprietate penes pupillum manente: in quam sententiam etiam incli-

nat H. GRÖTIVS lib. 1. de Iure B. & P. c. 3. §. 11. n. 2. in f. nec adeo dissentire videtur Dn. HERTIVS de tutela regia sect. 2. §. 10. Contrariam sententiam elegit ZIEGLERVS de iuribus Maiest. lib. 1. c. 1. §. 42. Negari nequit, pupillo regio ius imperii summi competere, sed impeditur exercitium eius propter aetatem, in quo tamen potissima imperii virtus imo anima ipsa consistit. Hoc plenissime transfertur in tutorem, non eo modo, ut in nudos magistratus, qui mere *dependent* potestatem demandatam exercent, & adhuc summus imperans adest, a cuius nutu dependent, & cui quouis momento rationem reddere debent. In tutore constituto non est superior, a quo tutor dependeat: non *populus*, qui summum imperium non habet: non *pupillus*, qui ipse exercitium summi imperii non habet, & sic tutoris sui actus irritos reddere, aut infringere nequit, sed omnia agit & administrat ut ipse imperans. Quin præstant exempla, tutoribus interim etiam cetera decoris regii signa tributa fuisse, ut ostendit HERTIVS c. l. Servius Tullius ut tutor filiorum regii sanguinis & privatum eorum patrimonium & rempublicam summa cura & diligentia curavit & custodiuit, DION. HALICARNASS. lib. IV. & ita tanquam rex omnia administravit, quin hoc modo ipse regnum post proprio nomine gubernavit. Neque huc argumentum a subditorum tutela trahi potest, quæ subiacet magistratus imperio, ut cuius omni momento tutores adstringi possunt ad rationes reddendas. Sed in tutore regio deficit superior, a quo tutor dependeat: deficit, cui ita rationes reddendæ: deficit, qui eius administrationem possit sub examen revocare. Neque obstat, quod tutores non suo sed pupilli nomine agant; hoc enim tantum ostendit, quod non perpetuum obtineant imperium, nec ordinario modo; summitatem autem imperii, quæ potissimum in *independentia* consistit, eo ipso, quo administrant, non tollit. Hoc tamen facillime largior, tutoribus non eo modo summum imperium competere, uti quidem ipsis imperantibus, qui proprio iure admj.

§. XV. Verum circa *dependentiam* quoque considerandum, (1.) an sit *vere talis*, h. e. ita comparata, ut contra voluntatem superioris nihil agi possit, sed omnia eius arbitrio adhuc subiecta sint; an vero *apparens*), quæ summæ summitati non nocet.

§. XVI.

adminiſtrant, unde tantum dixi, in effectu summum inter imperium iis competere, cum tutela finita adhuc rationibus reddendis obſtricti ſint.

2) Quæmadmodum circa *adminiſtrationem externam* ſæpe decipimur, dum ab *externo regimine* incaute ad ipſam poteſtatem ſtatim concludimus: ita quoque circa *dependentiam* idem nãuus contingere poteſt. In *monarchia*, quæ ſub ſe plures provinciæ ſeparatas habet, certum eſt, illas eſſe dependentes, nec præſides ſingularum provinciarum, licet hereditarios, quos antiquitus Germania etiam novit, habere ſummam poteſtatem, cum actus eorum adhuc a monarcha irriti poſſint reddi, imo tales præſides provinciarum de actibus ſuis rationes imperanti ſupremo reddere debeant. Vbi vero *vinculum* illud *dependentiæ* laxatur, ubi ſinguli provinciarum duces *ſuo iure* incipiunt adminiſtrare provinciæ, paulatim emergit in eis ſummitas imperii, quæ tandem ad plenam progreditur *æκμῆν*. Hinc *ſumma poteſtas* poſtmodum ſingulis ducibus tribuenda reſpectu ſuorum ſubditorum, licet *ſchema externum antiquæ dependentiæ* adhuc ſuperſit, id quod tamen *ſummirati* nihil detrahit, quippe quæ non ex externis rerum figuris æſtimanda, ſed ex eo, an duces, qui antea magis *iure alieno* ſummam poteſtatem exercuerunt, iam *iure ſuo* omnia ſumma iura imperii exercent. Auguſtus, ut ſummam poteſtatem indubitanter teneret, ſchemata externa priſtinæ rei publicæ non abolevit. Poſt huius mortem *Tiberius cuncta per conſules incipiebat*,

§. XVI. Deinde (2) causa dependentiæ eruenda, vtrum ex *simplici subiectione a)* ortum trahat, an vero tantum ex *pacto inter æquales b)* inito, quod

tanquam vetere republica, ut ait TACITVS lib. 1. annal. & ambiguus imperandi, ne edictum quidem, quo Patres in curiam vocabat, nisi Tribunitia potestatis præscriptione posuit sub Augusto acceptæ.

- a) *Dependentia, quatenus summam tollit potestatem, primario in subiectione quaerenda, licet de cetero quoad externum solum aliquam potestatem & honorem retineat. Nonnunquam victores erga deuictos hac uti solent modestia, ut sub lege subiectionis antiquam regiminis formam non mutant, adeo, ut & duces & reges pristinum recipiant honorem externum. Talis regiminis ratio in Germania olim fuit; quædam provinciæ enim immediate fisco regis adscriptæ sunt & immediate paruere sub comitibus vel præfectis; quædam mediae regno paruere, scilicet ut populus sub ducibus esset, duces vero sub Franciæ regibus. Sic de Polonis, Bohemis aliisque scribit AENEAS SYLVIVS hist. Boh. c. 13. Hungari, Bohemi, Russi, Polonique Moravorum principi paruerunt, princeps ipse Romano imperio. Tartari Europæi post mortem Tamerlani anno 1404. Chanum sibi elegerunt; sed ab Amuratho III. Turcarum domitore anno 1584. fere subacti sunt, quia eorum Chanum ex causis iustis imperio priuare potest, quemadmodum etiam ad fidelitatis iuramentum præstandum obstrictus est. Et hæc est vera dependentia, licet contingere possit, ut plus libertatis regi vel duci relinquatur, quale quid de ducibus Bauariæ & antiquis regibus imperio Romano subiectis legimus; quo ipso fit, ut eorum sit diuersa ratio, ac quidem horum, qui vulgo proreges appellantur, in quibus strictior dependentia occurrit, cum pro lubitu possint reuocari.*

- b) *Sic quando priuati compromittunt in arbitrium priuati, non*

quod tantum *obligationem personalem* in altero operetur? Illa tantum summam tollit, non vero hæc.

§. XVII. Proinde concludo, *nexum feudalem* summæ potestati non nocere, c) si illum nulla comite-

non statim se ei subiiciunt, ut eius subditi fiant. Potest ipse imperans se subditis obligare, veluti quod coram tribunali suo vel alio dicasterio in causis, quibus subditi eum compellere volunt, stare velit; quale quid obfero in Electore Saxonie, qui coram summo tribunali Lipsiensi conveniri potest, licet de cetero maneat superior, nec eo ipso subditis, quibus hoc promittit, se subiecerit. Sic etiam nihil obstat, quo minus possit causam suam alterius imperantis decisioni, salva maiestate, submittere, ut de Philippi Francorum Regis lite circa dissolutionem matrimonii ratiocinatur INNOCENTIVS III. in c. 13. X. qui filii sunt legitimi, aiens: *Insuper cum rex ipse superiorem in temporalibus minime recognoscat, sine iuris alterius lesione in eo se iurisdictioni nostræ subicere potuit & subiecit.* Quidni itaque posset imperans promittere, & se obligare alteri imperanti, quod appellationem suorum subditorum ad sua summa tribunalia concedere velit? ut olim Poloni & Pomerani Magdeburgum & Lubecam appellationes suas dirigebant. Quis vero diceret, ex hoc pacto simplici, cum nulla subiectionis lege munito, dependentiam talem oriari, quæ summitati imperii noceret?

c) Observationem hanc iam suam fecit GROTIUS lib. 3. cap. 3. §. 23. Quemadmodum enim differunt *vasallus & subditus*, *homagium & iuramentum fidelitatis*: ita quoque dependentia ex subiectione ab hac *fide vasallrica* differt. Subditus simpliciter obligatur ex imperio imperantis, cui se suamque voluntatem subiecit, & sic

comiterur alia *subiectio*, cum præstatio *fidelitatis vasallitice* d) non procedat *ex cogente imperio domini directi*, sed *contractu feudali*.

§. XVIII. Imo summæ potestati nihil detrachitur,

iurat *den Gehorsam*. Vassallus non aliter domino obligatur quam respectu feudi, neque imperio alterius se submitit, sed mediante contractu feudali se obligavit. Contingere potest, ut potentissimus princeps alteri minus potenti iure feudi obstringatur, ceu constat de Rege Daniæ quardam feuda a ducibus Brunsvicensibus tenente, & de electoribus, qui recognoscunt per modum feudi ab Episcopo Bambergensi *archiofficia*. Plura huc pertinentia exempla habet BODINVS de republica lib. 1. cap. 9.

d) Abiudicat quidem summam regnis hisce feudatariis ARNISAËVS de iure maiest. P. 1. c. 5. n. 20. propterea, quod iurare debeant fidelitatem, quod se subiciant iurisdictioni domini feudali, quod ob feloniam possint priuari feudo &c. Verum confundit ARNISAËVS illum nexum feudalem, quem simul *subiectionis* vinculum comitatur, cum *simplici feudali*. Hoc certum est, ubi quis iure victoriæ sub iugum redigitur, & ita iure feudi simul adstringitur, utrumque concurrere nexum. At quid dicemus de eo, qui simpliciter feudum obtulit alterius imperio, ut plurimi duces & principes Germaniæ? an propterea in classem subditorum reijciendi? *Jurisdictionis conventionalis* non inducit *superioritatem & subiectionem*. Quod vero de *priuatione feudi* adicitur, id pro substracta materia est intelligendum, ut scilicet hæc non obtineat in regnis feudatariis, si deficiat vinculum subiectionis; neque enim *nexus feudaltivus* ubique idem est, sed nunc *laxior*, nunc *adstrictior* pro qualitate & conditione vassalli & domini.

e) Ius

hitur, si vel maxime minus potens se potentioris *clientelæ* e) subiicit, modo præter casum defensionis plenam retineat potestatem in subditos.

§. XIX. Neque aliud dicendum esse existimo, si vel maxime *pacto* sit comprehensum, ut alter teneatur alterius maiestatem comiter conseruare, eique reuerentiam quandam exhibere f).

§. XX.

e) *Ius clientelare* nullam inducere subiectionem, vel inde patet, quod *pacto* simplici constituitur, solumque casum defensionis, & quæ præterea in pacto clientelari sunt promissa, respiciat, conf. GALL. 2. obs. 54. unde vulgatum: *Schirm-Gerechtigkeit giebt keine Obrigkeit*. BESOLD voce: *Schutz- und Schirms-Verwandte*. Neque exinde *subiectio* induci potest, quod quotannis aliquid pro iure clientelari seu defensione præstetur, sicuti olim ciuitatem Erfurtensem aliquid præstitisse BESOLD. cit. loc. refert. Sed rursus diuersa sunt, utrum aliquid præstetur ut tributum & in signum subiectionis, an vero tantummodo ex præcedente simplici pacto, quia etiam in statu naturali potuere ante conditas ciuitates plures pactum hoc mutuae defensionis inire. Imperator Romanus dicitur supremus aduocatus Ecclesiæ, & tamen sibi ipsi non tribuit imperium in ecclesiam. Reuera in *usu clientelari* subest confederationis inæqualis species, quæ iure libertatis singulis gentibus concessa. In imperio nostro exempla huc pertinentia sunt frequentissima, adeo ut etiam *ius clientelare hereditarium* detur. vid. MYLER AB EHRENBACH de Princip. & Stat. Imp. cap. 18. §. 3. seqq. Facile tamen degenerare potest tale ius in *subiectionem*, unde vulgatum dictum: *Schirm-Herren werden Sturm-Herren*.

f) Illustratur hoc egregio effato PROCVLI in l. 7. §. 1. de capr.

§. XX. Idem dicendum erit, si imperans alteri quotannis certum stipendium ex *pacto simplici g)* promiserit, non vero hoc eidem *iure*

cap. & postl. reu. ibi: sine fœdere comprehensum est, ut alter alterius maiestatem comiter conseruaret: hoc enim adicitur, ut intelligatur, alterum esse superiorem, ut non intelligatur, alterum non esse liberum. Nam inter gentes quidem omnes sunt æquales, sed nihil verat, quominus per pactum quis alteri potentiiori prerogatiuam dare possit, eique certam speciem reuerentiæ promittere, ut tamen de cetero ab eius imperio non dependeat. Neque omnis reuerentia est effectus subiectionis, sed ex variis aliis potest oriri causis, veluti quod alterius auxilio quis indigeat; quod beneficiis ab eo affectus sit: quod auctoritate magna polleat, multis meritis illustis sit &c. quæ tamen causæ subiectionem non operantur, licet alteri venerationem concilient. Imo licet Proculus addat, quod ex ciuitatibus fœderatis subditi rei apud Romanos fiant, & animaduertatur in eos damnatos, illud tamen per se nullam subiectionem constituit; nam hoc itidem ex pacto est, & supra iam dictum iurisdictionem pactitiam, quæ exercetur in alterius imperantis subditos, non inducere statim subiectionem seu dependentiam ipsius imperantis. Conf. GROTI. L. 1. cap. 3. §. 21. ARNIS. de iure Maiest. cap. 4.

g) Vidimus exempla in *clientelari obligatione*. Idem de *nexu feudali* dici potest, ubi aliquando loco seruitutorum aliqua *stipendia* præstanda sunt. Potest idem contingere ex aliis causis, v. c. ut pax sub hac conditione fiat, & libertas alteri relinquatur, victor autem nulla alia lege pacem velit inire. De Commodo, Imperatore Romano, refert HERODIANVS lib. 1. hist. c. 6. *inf.* quod multos barbaros magnis præmiis in amicitiam sibi adiunxerit. Quod quidem, ait, haud difficile factu fuit

fuit, quippe barbari suapte natura pecuniæ avidi, periculorum despicientes aut incursum populacionibusque victum parant, aut, proposita mercede, venalem pacem habent. Quod intelligens Commodus, ut pecunia, qua maxime abundabat, securitatem redimeret, nihil videlicet potentibus denegabat. Similiter Saracenis a Romanis soluta munera aut pensiones esse, constat ex AMMIANI MARCELLINI lib. XXV. cap. 20. ubi ait: Hos Saracenos ideo patiebamur infestos, quod salaria muneraque plurima a Iuliano ad similitudinem præteriti temporis accipere veriti, questique apud eum, solum audierant Imperatorem bellicosum & vigilantem ferrum habere, non aurum. Hadrianus Imperator similiter a multis regibus pacem redemit, ut inquit SPARTIAN. in Hadrian. Olim Romani Philippo Macedonum regi has leges pacis dederunt: Bellum extra Macedoniæ fines ne iniussu senatus gereret, mille talentum daret populo Romano, dimidium præsens, dimidium pensionibus decem annorum. LIVIUS l. XXXIII. c. 16. Similiter Scipio Africanus has condiciones pacis Carthaginensibus dedit, ut liberi legibus suis viverent &c. præstarent decem millia talentum argenti, descripta pensionibus, quas in annos quinquaginta soluerent. LIV. l. XXX. c. 37. Id ipsum verò haud ex imperii maiestate fuisse, censet PLINIUS SECVNDVS panegy. c. 12. aiens: Accipimus obsides ergo, non emimus: nec ingentibus damnis immensisque muneribus paciscimur, ut vicerimus: rogant, supplicant; largimur, negamus, vtrumque ex imperii maiestate. Potest vero & ob alias causas pensio ab imperante alii populo solui, uti constat de rege Galliarum. Primus Ludovicus XI. annua stipendia Helvetiarum soluit ex fœdere, quem postea successores eius secuti sunt. BESOLD. de fœderib. c. V. §. 19. Olim Romani quoque pensiones soluebant Persis ob custodiam finium, de quibus in histor. miscell. l. XVI. ita: Impendebat Romanorum imperator per singulos annos quingentas libras auri, ut castra, quæ loco proximo erant, Persæ custodirent, ne ingressæ gentes utramque rempublicam destruerent: communibusque sumptibus castella muniabantur, &c.

(gg)

iure imperii gg) ab altero impositum sit.

§. XXI. Denique nec *vera dependentia* inde oritur, si vel maxime imperans aliquid subditis in legibus fundamentalibus promiserit *sub lege nullitatis*, h) cum non inconueniens sit,

gg) Hoc casu *subiectionem* inuoluit. Quinque reges Cananæ per duodecim annos Elymæorum Regi *seruierant*, seu, ut Clariss. CLERICVS exponit, *vectigales fuerant*, quæ præstatio subiectionem inuoluisset videtur, Ex. XIII, 4. & inde dicuntur *rebelles facti*. Dux Romanorum ad Gallos subactos dicit apud TACIT. lib. IV. *hist. Iure victoria id solum vobis addidimus, quo pacem tuemur. Nam neque quies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi possunt.*

h) Equidem *potestas* principis vel maxime ideo *summa* dicitur, quod actus alterius voluntatis humano arbitrio irriti reddi non possint, iudice GROTIUS de I. B. & P. lib. 1. cap. 3. §. 7. n. 1. atque adeo cum *clausulam nullitatis* princeps in suis promissionibus admittat, *summa potestas* eidem deneganda videtur. Verum rursus videndum, quomodo tales actus irriti fieri possint. Aut enim actus ideo irritantur, quia alterius arbitrio & imperio subsunt, & ab eo dependent, & sic utique *subiectio* præsupponenda, non quod actus irritentur, sed quia *per modum imperii* pro irritis declarantur: aut vero *ex pacto simplici* solummodo effectus nullitatis promissus, & hæc promissio etiam inter æquales absque subiectione fieri potest, imo etiam inter inæquales absque præiudicio imperii. Neque enim inde subditi *iuranciscuntur*, imperanti se opponendi, aut eius actus *ex clausula nullitatis* rescindendi, vel pro irritis declarandi, quia reuera ita imperans a subditis dependeret:

ex

fit, *clausulam nullitatis* etiam pactis æqualium addere, vt tamen eo ipso nulla *superioritas* vel *dependentia* inde oriatur.

§. XXII. (VI.) Potestas hæc debet esse *vna* i) in republica; contradictionem enim inuoluit, duas

ex quo fit, vt reuera *clausula nullitatis* huiusmodi promissionibus adiecta effectu destituatur, si imperans pactis stare nolit, quia subditi, qui iuri resistendi semel in vniuersum renunciarunt, *coactiuis remediis* contra imperantem procedere nequeunt. Haberet saltem hæc clausula effectum in successore, qui actum ab antecessore contra pacta gestum pro inutiles declarare posset, veluti si de bonis mensæ eius destinatis aliquid alienasset, cum tamen contrarium sub lege nullitatis promississet.

- i) Quod *summum* est, in eadem societate aliud æque summum admittere regulariter nequit. Aut enim dependeret ab altero, aut non. Priori casu non esset summum, posteriori impediretur alterum per alterum, si quilibet summam potestatem eodem modo, eodem tempore, circa eandem rem seorsim haberet. Hinc reuera absurda est distinctio inter maiestatem *realem* & *personalem*, quasi hæc *regi*, illa vero *populo* regi contradistincto competat, adeoque vi huius maiestatis realis populus ius in regem retineat, si forsan officio desit. Imo eatenus darentur duæ summæ potestates sibi oppositæ, quo ipso finis reipublicæ a iure naturæ intentus obtineri haud posset. Optime SENECA *Agamemn. act. 2. v. 151*: *Nec regna socium ferre, nec rædæ sciunt*, id quod respublica Romana magno suo damno experta est. Idem confirmat Asinius Gallus ad Tiberium apud TACIT. *lib. 1. cap. 12.* asserens, *unum esse reipublicæ corpus atque vnus animo regendum.*

k) Pote.

duas summas potestates separatas in vno corpore ciuili esse posse.

§. XXIII. (VII.) Dirigitur hæc summa potestas in *personas*, *k*) territorio imperantis comprehensas, prout finis reipublicæ hoc exigit.

§. XXIV. Nemo itaque, cuiuscunque conditionis sit, se a potestate summi imperantis de iure exemptum *l*) profiteri potest, quatenus
in

k) Potestas enim summa seu imperium requirit parentes, ergo necessario in personas dirigendas competere debet. Cum autem omnis summa potestas hodie fere certo districtu terminetur, inde est, quod in omnes indistincte personas sese extendat, quæ in illo territorio deprehenduntur, siue sint *perpetui* subditi, siue *temporarii*. Nam & peregrini interim potestatem hanc agnoscere, & se accommodare ad loci leges debent, quatenus in illo loco versantur, & leges eis quoque applicari possunt. Hinc est, quod ob delictum in extraneos statui posset, & quod, si actus sit expediendus, in primis impediri debeat secundum loci statuta.

l) Hac regula hodie sæpe vtuntur in imperio nostro, scilicet, quicquid est in territorio, hoc præsumitur esse de territorio, donec contrarium, scilicet exemptio, probetur, quod vrgeri communiter solet in causis exemptionum. Hæc regula nititur ratione naturali, cum quilibet imperans habeat fundatam intentionem in toto suo districtu clauso, per quem ordinarie summa potestas se extendit. Quid ergo dicendum, si princeps alterius imperantis territorium intret? an adhuc iure se fundare in libertate potest, & quod nemini subfit, adeoque ne quidem imperanti, si vel maxime in eius territorio

in territorio imperantis reperitur, nisi ob *indulgentiam* imperantis, vel *pactum*, diuersum dicendum sit.

§. XXV.

torio versetur? Non loquor de *casu hostilitatis*, quia sic status belli est, sed si alia de causa, vel ignorante vel sciente domino territorii, in alterius territorium se recipiat. Hoc casu pleno iure libertatis frui nequit, si abstrahamus ab omni *concessione* dominii territorii, adeo, ut ne quidem actus imperii in suos exercere possit, si imperans illius territorii resistat, quia huius potestas in omnes illius territorii aduenas, inter quos etiam rex advena reperitur, est fundata; & sic, si homicidium committeret, statui in eum delinquentem posset. Nec aliud dicendum arbitror de *legatis*, quatenus hostilia machinantur in territorio alterius imperantis, ad quem missi sunt, cum hostilitatis machinatio omnem iis sanctitatem adimat. Nihilominus tamen apud veteres saepe *ius gentium* vel *prætextus* eius prævaluit. Cum legati Tarquinii varia consilia cum proditoribus iniissent, & re detecta, proditores in vincula coniecti essent, de *legatis* paulum addubitatum est, ait LIVIUS lib. I. c. 4, & *quanquam visi sunt commississe, ut hostium loco essent, ius tamen gentium valuit.* Sed *ius gentium* hic nullum adfuit, quod hostibus sanctitatem tribueret. Nec obstat, quod imperans nemini subiectus sit: hoc enim certum est, quousque in proprio versatur territorio: eo usque enim potestas eius circumscripta est; sed si in alterius territorio constitutus, actus imperii *iure suo* exercere vellet, sine dubio iura alterius imperantis laderet. Equidem imperantes inter se sunt *æquales*; ad tempus tamen cessat illa æqualitas, si dominus territorii suo iure uti velit, saltem hoc intuitu, quod intra territorium alterius se accommodare teneatur ad leges territorii. Quod autem regulæ prudentiæ & decori hic iubent,

§. XXV. (VIII.) Præterea quoque potestas hæc dirigitur in *bona subditorum, m)* & sic omnia *iura* subditorum *privata* subordinanda sunt

iubent, id ad rationes *iuris*, de quibus sollicitus sum, non pertinet.

m) Si ius in *personas* imperanti competit, multo magis in *bona*: qui enim in ciuitates coierunt, eo ipso, quo se imperio alicuius submisere ad salutem publicam, simul quoque promississe videntur ad omnia illa conferenda, quæ necessitatibus reipublicæ sufficiunt. Ceterum hic imprimis *seruilia* a ceteris regnis sunt distinguenda, cum in illis imperanti plenum ius in *bona subditorum* competat, sicuti in proprium patrimonium, & quicquid inde percipiunt, hoc ex indulgentia imperantis seu heri percipiunt, atque ita semper hic ad *pacta* respiciendum, quibus talis seruorum conditio circumferibi solet. Neque enim repugnat, seruos habere posse proprietatem quandam, quam dominus eisdem auferre de iure non potest, sicuti de seruis Germanis testatur TACITVS *tr. de morib. German.* Imo credendum est, ordinariæ tacite subditis hæc seruilibus relictam esse proprietatem quandam rerum acquisitarum, cum *serui priuati* pro operis alimenta a domino accipiant, quæ subditi sibi ipsi parare debent, adeoque argumentum ab iis ad *seruos subditos* haud procedat. Quodsi tamen ita *herile imperium* esset constitutum, ut seruatis alimentis vitæ necessariis cetera domino redderent, aliud vitæ esset dicendum. In ceteris regnis, ubi populus sibi ipsi constituit regem, proprietatem suam bonorum singuli retinent, sed tamen subordinatam fini reipublicæ. Coaluere enim vel ideo in reipublicas, ut non tantum securitatem quoad *corpus*, sed etiam quoad *bona* haberent, ut tuto suis frui possent.

n) Sic

sunt *necessitatibus & utilitatibus* reipublicæ.

§. XXVI. Imo non tantum hic comprehenduntur bona *subditorum*, sed etiam *extraneorum*, n) quatenus finibus eius territorii sunt inclusa; nam his quoque potest legem dicere.

§. XXVII. Hoc intuitu recte defendi potest, *dominium eminens* o) principi competere in

n) Sic itaque *per indirectum* quis imperantis potestatem summam agnoscere debet, licet proprie *quoad personam* non sit subditus, dum imperans bonis illis tributum imponere, vel leges eisdem scribere potest, quibus is morem gerere debet, ad quem spectant, licet non sit huius imperantis subditus. Hinc in Electoratu Saxonico & fere per Germaniam totam ratione honorum a possessoribus quibuscumque *homagium* recte petitur, cum hæc lex bonis scripta sit; forum quoque ibi sortiantur, quatenus de illis bonis iis movetur; illis privari possunt, si delinquant contra territorii dominum; possunt vestigalibus onerari, si vel maxime tantum per territorium transeant. Imo & res mobiles, quamdiu sunt in territorio principis, arresto detineri & ita dominus cogi potest ad aliquid præstandum, & quæ sunt alia, quæ etiam in iure privato passim traduntur, ex natura tamen summi imperii naturaliter fluunt.

o) Multæ fuere lites *de dominio eminente* inter Wittebergenses & HORNIVM, hoc illud adstruente, illis negantibus. Scripta huc spectantia coniunctim edita sunt a LYSERO sub titulo WILHELMI LYSERI *pro imperio contra dominium eminens*. Potissimæ rationes contra dominium eminens sunt, quod principes omnino agant *iure imperii*, dominium eminens vero det causam tyrannidi. Sed ita de termino lis est. *Dominium eminens* est ipsum ius summum imperantis; siue hoc

Bæbmeri I. P. viii.

R

domi-

in omnia subditorum bona; vel si quis offendatur termino *dominii*, dici potest, ius principi competere in omnia bona subditorum pro necessitate cogente reipublicæ exercendum.

§. XXVIII. (IX.) Ulterius summa potestas se exferit in ipsum *territorium*, seu *districtum*, p)

vi

dominium dixeris, siue alio termino utaris, perinde est, modo ipsum ius in saluo sit. Scilicet omne ius subditorum reipublicæ necessitatibus subordinatum est, prout necessitas & utilitas reipublicæ hoc exigit. Ergo imminente hac necessitate, ius quoque imperanti concessum, disponendi de bonis subditorum, eademque adhibendi ad vsus publicos.

p) Amplissima ex hoc principio iura imperanti competunt. Fundamentum eorum est, quod, quia certo territorio seu districtui singulorum imperantium potestas includitur, necessario quoque in ipsum totum districtum, *salua singulorum proprietate*, imperanti ius competere debeat. Itaque imperanti competit 1.) *ius exstruendi ciuitates intra territorium, easque muniendi*: 2.) *fortalitia in finibus territorii erigendi*: 3.) *vias publicas constituendi*: 4.) *ius summum in vias publicas & omnia alia emolumenta inde dependentia*: 5.) *ius in flumina, & de iis disponendi, aliorum deriuandi, cataractas ædificandi &c.* 6.) *emolumenta fluminum sibi vindicandi*: 7.) *loca inculta & alia nondum occupata suo adscribendi fisco*: 8.) *iura montium, circa lapicidas & fodinas*: 9.) *quin & subterranea alia iura recte inde principi adscribuntur*: 10.) *ius excludendi alios ab accessu seu transitu, qui tamen ex regulis humanitatis aliis gentibus debetur*. 11.) *Inde quoque dependent ius postas erigendi & cursus publicos instituendi.* conf. Dn. HERTIVS de seruit. natural. constit. inter populos liber.

q) Huc

vi cuius ipsum *territorium* munire, fines præsidio idoneo firmare, aduersus hostium insultus defendere, alios ab accessu prohibere, vias publicas determinare, & alia *intra* ipsum *territorium* iura sibi vindicare potest.

§. XXIX. (X.) Potestas non augetur vel minuitur ex *territorii amplitudine* vel *paruitate*, q) cum & in paruo territorio eadem summa potestas vigere possit quoad omnia iura, quæ
in

q) Hæc prouocat BODINVS *de rep. lib. I. cap. 9. p. 224.* aiens: *Iura maiestatica locorum spatii aut regionum amplitudine non definiuntur.* Fabulæ sunt, quod ad regni constitutionem requiratur certus numerus provinciarum. Olim etiam regiones minutissimæ regna dicebantur, ut vel Reguli in sacra Historia celebres testantur, cum antiquitus fines magis rueri, quam proferre mos esset, ut IUSTINVS de primis regibus ait *lib. 1. c. 1.*; quod an probitati regum adscribi debeat, ego subdubito, postquam, ut in *c. 1. part. huius* euictum, regna ex malo principio originem traxerunt. Porior ergo causa tot regulorum in eo quærenda est, quod, nondum satis aucto genere humano, neque terris satis habitatis, tot amplissima territoria in regnum erigi nequiverint, vti quidem deinceps factum, vbi potentiores absorpserunt minus potentes. Sicut enim nobilis non æstimatur ex diuitiarum magnitudine, nec ex latifundiis, ita nec rex ex territorii potentia; nam eandem potestatem quilibet regulus in paruo territorio exerceat, quam summus imperans in amplissimo, & uterque eadem fruitur libertate. Quod vero postea imperantibus in territoriis exiguis titulus regis sit denegatus, inde factum, quod potentiores hunc sibi soli vindicauerint, quibus eum resistere non possent minus

in amplissimo: vnde nec olim paruis territoriis regni decus denegatum.

§. XXX. (XI.) Multo minus illa æstimanda est ab *externis titulis, r*) aut aliis figuris, cum
vnum

potentes, potentiorum maiestatem comiter conseruare eisque cedere debuerunt, idque ex regulis prudentiæ.

r) *Titulis* hodie pleraque imperia distinguuntur; ex iis tamen nulla inducitur *iurium varietas*, idque exinde constat, quod dentur ciuitates, vbi imperantibus denegatur titulus *Maiestatis*, saluis omnibus iuribus maiestaticis, & contra in quibusdam prouinciis ille eis tribuatur, qui non habent potestatem, vel saltem non liberam, sed valde restrictam. Sic quoque idem iudicium ferendum de reliquis titulis, quibus imperantes vulgo superbiunt. Quo potentiores imperantes fuerunt, eo superiores titulos sibi tribui voluere. Reges Aegypti iam olim se *Reges regum* dixere, BECMAN. in *syn. dign. illustr. diss. 1. c. 1. §. 12.* Nemo tamen inde hisce regibus maiorem potestatem attribuet. Monarchæ Babylonii idem affectarunt, quod de Nebuchodonosore constat, Dan. II, 36. vt & Persarum regibus, Efr. VII, 12. De Aethiopiæ regibus idem testatur BECMAN. *cit. l. §. 13.* E contrario ex rationibus politicis quandoque tituli inanes negliguntur, vtut summa potestas satis euidenter adsit. De Augusto TACITVS l. 3. *annal.* hæc refert: *Id summi fastigii vocabulum (potestatis tribunitiæ) Augustus repperit, ne Regis aut Dictatoris nomen adsumeret, ac tamen appellatione aliqua cetera imperia præemineret.* Idem confirmat APPIANVS in *præfat. aienis*: *Post hæc C. Caesar, ceteris ætatis suæ potentior, vbi principatum suum constabiliuit, speciem quidem reipublicæ nomenque reliquit, sibi tamen imperium in omnes usurpauit, & sic in hodiernum vni parent omnia*

vnum omnibus commune sit nomen *imperantis*, ex re ipsa desumptum, ceteri vero tituli sint
arbi-

omnia, quem non regem dicunt, propter religionem opinor irrisurandi veteris, sed imperatorem nominant, quæ appellatio communis est eorum etiam, qui ad certum tempus præsumt exercitibus, sed reuera omnino reges sunt. Hodie tituli plerumque desumuntur ex provinciarum multitudine, quod tamen itidem haud perpetuum esse, reges Gallia suis titulis produnt, ut inde satis certum sit, hæc omnia esse arbitraria. Nec etiam antiquorum imperatorum & regum Germania semper constans fuit titulus, sed variavit, ut de ipso Carolo M. constat. Idem iudicandum de titulo Imperatoris, qui hactenus quidem solum regibus Germania tribuitur est, ex consensu gentium seu imperantium; inde tamen maius imperium non accepit, multo minus in reliquos imperantes, cum constet, & alios imperantes sibi eundem titulum attribuisse, ut de regibus Hispania & Anglia docet BECMAN. c. l. c. 2. §. 6. De antiquorum Imperatorum, stupiditate dicam an ineptia? parum hodie dicere attinet, qui Imperatori supremam potestatem in uniuersum orbem vindicare voluerunt. Nec desuerunt in Gallia, qui sub temporibus Philippi IV. magnum discrimen inter reges Francorum & Imperatorem intercedere inepte existimarent, ut constat ex disputatione clerici & militis, quam ex MS. adducit PETRVS DE MARCA de concord. sacerdot. & imper. lib. II. c. 2. §. 6. Clericus dicebat: Imperatores ista sanxerunt, non reges. Et ideo per vos etiam, o milites, imperator debet legum gubernacula moderari. Milites: Sacrilege est responsum hoc & blasphemum. Et quoniam, ut videtur, aut originem ignoratis regni, aut quod videtur verius, illius altitudinem invidetis, si Caroli M. regnum inspiciatis, & historias probatissimas reuoluantis, inuenietis, quod regnum Francorum dignis-

R 3

fina

arbitrarii, vel longæuo vsu introducti, & pro lubitu assumpti.

§. XXXI. Pertinent itaque tales tituli aliaque solennia ad iura *libertatis*, *rr*) & mutua inter imperantes commercia, vimque suam ex *recepto* seu *iacito* sortiuntur *pacto*. *s*)

§. XXXII.

suma imperii portio est, pari diuisione discreta, & æquali dignitate & autoritate a quingentis annis circiter insignita &c. Et ideo sicuti omnia, quæ infra terminos imperii sunt, subiecta esse noscuntur imperio, sic quæ infra terminos regni, regno. Et sicuti imperator supra totum imperium suum habet leges condere, addere eis, vel demerere; sic Rex Francorum aut leges Imperatoris repellere, aut quamlibet, cum placuerit, permutare, aut illis a toto regno suo proscriptis & abolitis nouas, si placet, promulgare. Tanta ruditate tempora illa obnubilata erant, ut clerici priuilegia sua inde defenderent, quod ab imperatoribus eisdem essent concessa, & ita a regibus nulla ratione lædi posse existimarent, quod imperatoris potestas augustior ceterorum imperantium esset.

rr) Quo potentiores sunt homines, eo magis libertate sua abutuntur. Id ipsum quoque in titulis factum esse, praxis omnium seculorum docet. Domitianus se *Dominum & Deum nostrum* vocari voluit. SVETON. in *Domit.* c. 13. Rex Persarum Sapor scribens Constantino Imp. his superbis titulis vsus legitur: *Rex regum Sapor, Syderum frater, solis & luna*, AMMIANVS MARCELL. lib. XVII. Constantinus a iustitia declinauit ita intemperanter, ut dictando scribendoque propria manu orbis totius se *dominium* appellaret, teste eodem lib. XV. princ. Plura huiusmodi vanitatis documenta collegit FELTMANNVS de *titulis honorum*, lib. I. c. 11.

s) Hoc iam supra c. antec. plenius expositum. Neque enim alio-

§. XXXII. (XII.) Præterea quoque & hoc ex natura summæ potestatis fluit, quod non augeatur nec mutetur ex *forma imperandi*, cum rursus eadem summa potestas sit in statu populari & Aristocratico, quæ est in Monarchico. *t)*

§. XXXIII.

aliorum interest; quoniam cultu externo imperans in sua regione se a subditis affici velit, adeoque imperator regibus Hispaniæ & Angliæ olim vitio vertere, vel propterea iis quæstionem mouere non potuit, quod titulo imperatorio vii voluerint. Sed cum res ad *mutua gentium commercia* dilabatur, non possunt eundem *ex debito* ab aliis exigere titulum, quin quod praxis ostendat, magis per *preces* a singulis gentibus obtineri, ut in posterum pro talibus inter gentes habeantur, ubi *mutua commercia* cum aliis subire volunt. Interim si regibus prædictis a quibusdam hic titulus *Imperatoris* datus fuisset, ne sic quidem potuisset imperator Romanus de præiudicio sibi facto conqueri, cum ei adhuc integrum fuerit, talem titulum eisdem vel denegare vel tribuere, quoties cum eis agere contigisset. Neque credendum est, communem omnium gentium consensum hic esse necessarium, cum in eiusmodi ceremoniis singulis sua libertas sit relicta, & quod vni tributam, non imponat aliis necessitatem, aliis quoque idem tribuendi.

- *) Id bene observatum est ab ADRIANO HOOTVYN in *Polit. Gen.* §. 22. & HUBERO de *iure ciuit. lib. I. sect. 3. cap. 2.* Vtrobique scil. est eadem summa potestas intra ciuitatem, & omne illud est penes optimates in aristocratia, quod penes regem est in regno. Vtrobique eadem ratio, quia populus per subiectionem voluit, ut in imperantis voluntate omnium esset vna voluntas. Præterea hic tantum de *summitate imperii* quæstio est, quæ ubique eadem est, licet forsan eiusdem in his vel

§. XXXIII. (XIII.) Multo minus exinde diversitas inducitur, virum regnum sit *electivum* an *successivum*, *u)* *patrimoniale* an *non patrimoniale*, *x)* *temporarium* an *perpetuum*, *y)* quæ quidem in aliis differentiam iurium inducunt,

illis civibus nunc maior nunc minor sit efficacia: ubique enim actus imperantium manent independentes seu irretractabiles.

u) Obstat, quod maior videatur esse potestas imperantis in successione quam electio, prout legari a Ludouico rege ad Fridericum II. missi apud MATTH. PARIS. philosophantur, aientes: *Nec nos pulsat ambitio. Credimus enim dominum nostrum Regem Gallia, quem linea regii sanguinis prouexit ad sceptrum Francorum regendum, excellentiorem esse aliquo imperatore, quem sola electio prorebit voluntarii.* Sed nulla constat hæc sententia ratione solida. *Electio & successio* sunt modi imperium continuandi, sed non maior alteri præ altero competit potestas: saltem hoc certum est, quod summum imperium ubique idem, h. e. non dependens sit ab alio.

x) Equidem in *non-patrimoniali* denegatur potestas alienandi, sed inde imperium non desinit esse summum, cum nihilominus adhuc actus imperantis inualidari ab aliis nequeat.

y) Ratio dubitandi hæc præcipue est, quod imperans cogi posse videatur ad imperium deponendum, tempore præterlapso. Sed tamen *a)* hæc coactio cessat, quamdiu summum habet imperium, & tunc deum incipit, ubi imperium eius expirauit, quo ipso in priuatorum fortem redigitur. Hoc Horatius Appio Claudio decemviratum ultra annum extendenti obiecit, aiens: *Nonne in annum reipublicæ administratio vobis commissa fuit? nonne vestri magistratus tempus est elapsum?* Nonne

et

cunt, nullo modo quoad summam imperii.

§. XXXIV. (XIV.) Denique hoc quoque ex natura summi imperii fluit, nihil addere vel detrudere summæ potestati imperantium *coronationes*, cum illæ quoque sint arbitrariæ, ac solenniores declarationes 2) tantum, & in rebus-

ex ipsa lege nunc estis privati? DION. HALICARNASS. lib. XI. 3) Sufficit, quod interim omnes actus summi imperii *independenter* exerceat, nec ad rationes reddendas populo vel alii obstrictus sit. 4) Temporis itaque diuturnitas vel duratio nec auget nec minuit imperium. Talem potestatem olim Dictatores Romani fere habuisse videntur, de quibus DIONYS. HALICARNASS. lib. V. hæc habet: *In hoc rerum statu Senatus dispiciens quo pacto effici possit, ne quas amplius res moliretur populus, decrevit, consulari potestate in præsens sublata, alium Magistratum creare, penes quem belli pacisque & omnium aliarum rerum plena potestas esset, & a quo consiliorum actorumque rationem reposcere non liceret.* Quamvis BODINVS de republ. lib. 1. cap. 8. ab init. existimet, dictatorem tantum nudum commissarium fuisse. conf. HOBBS de ciue cap. 7. §. 16.

2) Optime BECMAN. in *synr. dignit. ill. diff. 5. cap. 1. §. 1.* inaugurationes nihil aliud esse dicit, quam publicationes regie dignitatis, quibus reges non novum ius acquirunt, sed suscepam a se dignitatem, subditi promissum eis obsequium suum, publice declarant. Origo harum ceremoniarum quidem ex origine decori in genere petenda est, specialiter vero ex duplici causa derivanda esse videtur: 1) ut regie dignitatis eo efficacius existeret indicium, præsertim cum apud Ethnicos reges quandam diuinam venerationem a subditis postulasse videantur. 2) Ut subditis imperans eo venerabilior redderetur.

R 5

Inde

rebus publicis aristocraticis & democraticis eadem occurrat vis imperandi, licet tales externi ritus inaugurationum deficient.

§. XXXV. Hæc potestas summa alias dici solet *Maiestas*, & iura inde dependentia, *maiestatica*, quæ nihil aliud sunt, quam *complexus* ^{zz)} *iurum variorum, quæ imperanti independent*
ter

Inde regibus solennia insignia ab antiquis temporibus attributa sunt, quæ apud quascunque gentes variant. vid. KNICHEN. in *Oper. polit. lib. 2. P. I. cap. 5. th. 4.* Plebis enim ea est indoles, ut sensibus & imaginatione plus valeat quam iudicio. Nihil autem magis plebem ad venerationem & obsequium incitat, nihil magis auctoritatem imperanti apud plebem conciliat, quam externa eiusmodi pompa. Ex hoc fonte quoque regina coronantur, quibus tamen nulla imperii potestas competit; imo etiam hi, quibus tantum destinata est futura successio, adeoque magis ad dignitatis regie splendorem pertinet, quam ut præcise summæ potestatis character sit. Ex quo fluit, electum regem omnia posse iura exercere, etiamsi nondum coronatus sit, imo etiamsi vel maxime nunquam coronaretur.

^{zz)} Quot & quænam sint iura maiestatica, seu summi imperii, vno catalogo hic referre non est necesse, cum singulorum naturam lib. II. penitus excutere animus sit. Illustrationis tamen gratia paucis adiiciam, quæ Romulus, conditor imperii Romani, sibi attribuerit. Ita vero DION. HALICARNASS. lib. 2. de eo ait: Regis quidem hæc munia eximia esse iussit, primum ut sacrorum & sacrificiorum principatum haberet, & omnes res diuinæ & piæ per eum agerentur. Deinde legum & morum patriorum custos esset, & omnes iuris naturalis & ex communi hominum consensu pacto-

*ter & proprio iure in ciuitate competunt ad ob-
tinendum finem reipublicæ præfixum.*

CAP. V.
DE LIMITIBVS SVMMÆ IN REPVBLCÆ
POTESTATIS.

§. I.

Iura imperantium duplici modo considerari
possunt: (I.) quoad *externum effectum*, a)
quem

*pactoque scripti curam gereret, & de grauissimis iniuriis
ipse cognosceret: leniorum vero causarum cognitionem se-
natoribus permetteret, (ita tamen, vt caueret, ne quid
interim in iudiciis peccaretur,) & senatum cogeret, po-
pulumque conuocaret, primusque sententiam diceret, &
quæ pluribus visa fuissent, ea faceret. Atque hos ho-
nores regi detulit: præterea vero, vt in bello summum
haberet imperium.*

- a) Hæc acceptio iuris frequens quoque est in iure priua-
to, vbi illa, quæ impunita sunt & licita, effectum iu-
ris externum consequuntur, adeoque eatenus iuris ef-
fe dicuntur, quod non a legibus approbentur, sed quod
impedimentum adsit, quo minus possint vindicari.
Optime CICERO Philipp. 13: Nec enim, quod quis-
que potest, id ei licet, nec si non obstat (ob impe-
dimentum aliquod iuris vel facti) statim permittitur
(vel iure fit optimo, & secundum leges naturæ). In-
terim solent potentiores communiter suam felicitatem
inde metiri, exemplo Syllæ, qui perpetuo felix iudica-
tus fuit; sed addit APPIANVS lib. 1. de bell. civ. p. 693:
si felicitas dicenda est, posse quicquid velis. Sunt
itaque magis iniusta quam iusta, sed tamen pro iustis
haben-

quem producant in republica, quo sensu omnia imperanti *licita* esse dicuntur, quatenus eidem resisti a subditis non potest.

§. II. Vel considerantur (II.) secundum propriam dictam dispositionem iuris naturæ, qua etiam adstringitur quilibet imperans, quo sensu *facultatem legitimam & legibus conformem* b) deno-

habentur, quod effectum quandam iuris habeant. Videlicet omnia facta regum & imperantium sunt *licita* & *impunita* hoc sensu, ut a nemine diiudicari possint, quo pertinet illam impudicæ Julæ Augustæ assertum ad Cæsarem: *Si liber, licet, an nescis te imperatorem esse, & leges dare, non accipere?* VELLEIVS lib. 2. cap. 100. SPARTIANVS in Caracalla cap. 10. Russorum imperator illimitatam potestatem exercet in omnibus, *libere & de voluntate sua de omnium & cetera & bonis, nemine obstrepen- te, constituit.* Consiliariorum enim nullus est, qui dissuadere aut sibi in aliqua re, quantumvis iniustissima, resistere audeat. Omnes denique tam procures quam consilarii & totus equestris & spiritalis ordo farentur publice, voluntatem Dei esse, & quicquid princeps, quamvis perperam, egerit, ex voluntate Dei agere, ut ait ALEX. GVAGNINVS in Sarmatia Europæa. Cum itaque omnia, quæ hoc modo imperans agit, publicum effectum habeant, iuris esse dicuntur, ab effectu externo iuris, quem habent, sicuti cum prætor iniqua decernit, ius dixisse intelligitur, ob effectum rei iudicatæ, quæ ius facit inter partes, licet prætor officio suo non bene functus sit.

b) Hic significatus etiam in iure primario primario attenditur. Nam quicquid secundum legem naturæ fit, id iuste fieri censendum est: quicquid autem contra obligationem iuris naturæ fit, id iniuste fit. Imo rarius prior

denotant, omne illud agendi, quod ad conseruationem & tranquillitatem reipublicae facit.

§. III. Si in priori consideratione iura imperantium intuemur, frustra eisdem limites ponimus, c) quippe limites omnes respicientibus, & sua potestate insigniter abutentibus.

§. IV.

prior acceptio in *subditorum foris* occurrit, cum inter subditos singula capita iuris naturae illibata sint seruanda, nec facile quid impunitum relinquendum, nisi corrupta reipublicae facies aliud aliquando postulauerit: inter imperantes est diuersa ratio, cum actus eorum ob *summitatem* a nemine rescindi possint. Huc forsan respexit antiquorum decantata doctrina *de plenitudine potestatis*, secundum quam imperantem omnia quaeque facere posse dixere, etiam durissima & iniquissima, quibus sterculis antiquorum *12* *13* *14* *15* *16* *17* *18* *19* *20* *21* *22* *23* *24* *25* *26* *27* *28* *29* *30* *31* *32* *33* *34* *35* *36* *37* *38* *39* *40* *41* *42* *43* *44* *45* *46* *47* *48* *49* *50* *51* *52* *53* *54* *55* *56* *57* *58* *59* *60* *61* *62* *63* *64* *65* *66* *67* *68* *69* *70* *71* *72* *73* *74* *75* *76* *77* *78* *79* *80* *81* *82* *83* *84* *85* *86* *87* *88* *89* *90* *91* *92* *93* *94* *95* *96* *97* *98* *99* *100* *101* *102* *103* *104* *105* *106* *107* *108* *109* *110* *111* *112* *113* *114* *115* *116* *117* *118* *119* *120* *121* *122* *123* *124* *125* *126* *127* *128* *129* *130* *131* *132* *133* *134* *135* *136* *137* *138* *139* *140* *141* *142* *143* *144* *145* *146* *147* *148* *149* *150* *151* *152* *153* *154* *155* *156* *157* *158* *159* *160* *161* *162* *163* *164* *165* *166* *167* *168* *169* *170* *171* *172* *173* *174* *175* *176* *177* *178* *179* *180* *181* *182* *183* *184* *185* *186* *187* *188* *189* *190* *191* *192* *193* *194* *195* *196* *197* *198* *199* *200* *201* *202* *203* *204* *205* *206* *207* *208* *209* *210* *211* *212* *213* *214* *215* *216* *217* *218* *219* *220* *221* *222* *223* *224* *225* *226* *227* *228* *229* *230* *231* *232* *233* *234* *235* *236* *237* *238* *239* *240* *241* *242* *243* *244* *245* *246* *247* *248* *249* *250* *251* *252* *253* *254* *255* *256* *257* *258* *259* *260* *261* *262* *263* *264* *265* *266* *267* *268* *269* *270* *271* *272* *273* *274* *275* *276* *277* *278* *279* *280* *281* *282* *283* *284* *285* *286* *287* *288* *289* *290* *291* *292* *293* *294* *295* *296* *297* *298* *299* *300* *301* *302* *303* *304* *305* *306* *307* *308* *309* *310* *311* *312* *313* *314* *315* *316* *317* *318* *319* *320* *321* *322* *323* *324* *325* *326* *327* *328* *329* *330* *331* *332* *333* *334* *335* *336* *337* *338* *339* *340* *341* *342* *343* *344* *345* *346* *347* *348* *349* *350* *351* *352* *353* *354* *355* *356* *357* *358* *359* *360* *361* *362* *363* *364* *365* *366* *367* *368* *369* *370* *371* *372* *373* *374* *375* *376* *377* *378* *379* *380* *381* *382* *383* *384* *385* *386* *387* *388* *389* *390* *391* *392* *393* *394* *395* *396* *397* *398* *399* *400* *401* *402* *403* *404* *405* *406* *407* *408* *409* *410* *411* *412* *413* *414* *415* *416* *417* *418* *419* *420* *421* *422* *423* *424* *425* *426* *427* *428* *429* *430* *431* *432* *433* *434* *435* *436* *437* *438* *439* *440* *441* *442* *443* *444* *445* *446* *447* *448* *449* *450* *451* *452* *453* *454* *455* *456* *457* *458* *459* *460* *461* *462* *463* *464* *465* *466* *467* *468* *469* *470* *471* *472* *473* *474* *475* *476* *477* *478* *479* *480* *481* *482* *483* *484* *485* *486* *487* *488* *489* *490* *491* *492* *493* *494* *495* *496* *497* *498* *499* *500* *501* *502* *503* *504* *505* *506* *507* *508* *509* *510* *511* *512* *513* *514* *515* *516* *517* *518* *519* *520* *521* *522* *523* *524* *525* *526* *527* *528* *529* *530* *531* *532* *533* *534* *535* *536* *537* *538* *539* *540* *541* *542* *543* *544* *545* *546* *547* *548* *549* *550* *551* *552* *553* *554* *555* *556* *557* *558* *559* *560* *561* *562* *563* *564* *565* *566* *567* *568* *569* *570* *571* *572* *573* *574* *575* *576* *577* *578* *579* *580* *581* *582* *583* *584* *585* *586* *587* *588* *589* *590* *591* *592* *593* *594* *595* *596* *597* *598* *599* *600* *601* *602* *603* *604* *605* *606* *607* *608* *609* *610* *611* *612* *613* *614* *615* *616* *617* *618* *619* *620* *621* *622* *623* *624* *625* *626* *627* *628* *629* *630* *631* *632* *633* *634* *635* *636* *637* *638* *639* *640* *641* *642* *643* *644* *645* *646* *647* *648* *649* *650* *651* *652* *653* *654* *655* *656* *657* *658* *659* *660* *661* *662* *663* *664* *665* *666* *667* *668* *669* *670* *671* *672* *673* *674* *675* *676* *677* *678* *679* *680* *681* *682* *683* *684* *685* *686* *687* *688* *689* *690* *691* *692* *693* *694* *695* *696* *697* *698* *699* *700* *701* *702* *703* *704* *705* *706* *707* *708* *709* *710* *711* *712* *713* *714* *715* *716* *717* *718* *719* *720* *721* *722* *723* *724* *725* *726* *727* *728* *729* *730* *731* *732* *733* *734* *735* *736* *737* *738* *739* *740* *741* *742* *743* *744* *745* *746* *747* *748* *749* *750* *751* *752* *753* *754* *755* *756* *757* *758* *759* *760* *761* *762* *763* *764* *765* *766* *767* *768* *769* *770* *771* *772* *773* *774* *775* *776* *777* *778* *779* *780* *781* *782* *783* *784* *785* *786* *787* *788* *789* *790* *791* *792* *793* *794* *795* *796* *797* *798* *799* *800* *801* *802* *803* *804* *805* *806* *807* *808* *809* *810* *811* *812* *813* *814* *815* *816* *817* *818* *819* *820* *821* *822* *823* *824* *825* *826* *827* *828* *829* *830* *831* *832* *833* *834* *835* *836* *837* *838* *839* *840* *841* *842* *843* *844* *845* *846* *847* *848* *849* *850* *851* *852* *853* *854* *855* *856* *857* *858* *859* *860* *861* *862* *863* *864* *865* *866* *867* *868* *869* *870* *871* *872* *873* *874* *875* *876* *877* *878* *879* *880* *881* *882* *883* *884* *885* *886* *887* *888* *889* *890* *891* *892* *893* *894* *895* *896* *897* *898* *899* *900* *901* *902* *903* *904* *905* *906* *907* *908* *909* *910* *911* *912* *913* *914* *915* *916* *917* *918* *919* *920* *921* *922* *923* *924* *925* *926* *927* *928* *929* *930* *931* *932* *933* *934* *935* *936* *937* *938* *939* *940* *941* *942* *943* *944* *945* *946* *947* *948* *949* *950* *951* *952* *953* *954* *955* *956* *957* *958* *959* *960* *961* *962* *963* *964* *965* *966* *967* *968* *969* *970* *971* *972* *973* *974* *975* *976* *977* *978* *979* *980* *981* *982* *983* *984* *985* *986* *987* *988* *989* *990* *991* *992* *993* *994* *995* *996* *997* *998* *999* *1000* *1001* *1002* *1003* *1004* *1005* *1006* *1007* *1008* *1009* *1010* *1011* *1012* *1013* *1014* *1015* *1016* *1017* *1018* *1019* *1020* *1021* *1022* *1023* *1024* *1025* *1026* *1027* *1028* *1029* *1030* *1031* *1032* *1033* *1034* *1035* *1036* *1037* *1038* *1039* *1040* *1041* *1042* *1043* *1044* *1045* *1046* *1047* *1048* *1049* *1050* *1051* *1052* *1053* *1054* *1055* *1056* *1057* *1058* *1059* *1060* *1061* *1062* *1063* *1064* *1065* *1066* *1067* *1068* *1069* *1070* *1071* *1072* *1073* *1074* *1075* *1076* *1077* *1078* *1079* *1080* *1081* *1082* *1083* *1084* *1085* *1086* *1087* *1088* *1089* *1090* *1091* *1092* *1093* *1094* *1095* *1096* *1097* *1098* *1099* *1100* *1101* *1102* *1103* *1104* *1105* *1106* *1107* *1108* *1109* *1110* *1111* *1112* *1113* *1114* *1115* *1116* *1117* *1118* *1119* *1120* *1121* *1122* *1123* *1124* *1125* *1126* *1127* *1128* *1129* *1130* *1131* *1132* *1133* *1134* *1135* *1136* *1137* *1138* *1139* *1140* *1141* *1142* *1143* *1144* *1145* *1146* *1147* *1148* *1149* *1150* *1151* *1152* *1153* *1154* *1155* *1156* *1157* *1158* *1159* *1160* *1161* *1162* *1163* *1164* *1165* *1166* *1167* *1168* *1169* *1170* *1171* *1172* *1173* *1174* *1175* *1176* *1177* *1178* *1179* *1180* *1181* *1182* *1183* *1184* *1185* *1186* *1187* *1188* *1189* *1190* *1191* *1192* *1193* *1194* *1195* *1196* *1197* *1198* *1199* *1200* *1201* *1202* *1203* *1204* *1205* *1206* *1207* *1208* *1209* *1210* *1211* *1212* *1213* *1214* *1215* *1216* *1217* *1218* *1219* *1220* *1221* *1222* *1223* *1224* *1225* *1226* *1227* *1228* *1229* *1230* *1231* *1232* *1233* *1234* *1235* *1236* *1237* *1238* *1239* *1240* *1241* *1242* *1243* *1244* *1245* *1246* *1247* *1248* *1249* *1250* *1251* *1252* *1253* *1254* *1255* *1256* *1257* *1258* *1259* *1260* *1261* *1262* *1263* *1264* *1265* *1266* *1267* *1268* *1269* *1270* *1271* *1272* *1273* *1274* *1275* *1276* *1277* *1278* *1279* *1280* *1281* *1282* *1283* *1284* *1285* *1286* *1287* *1288* *1289* *1290* *1291* *1292* *1293* *1294* *1295* *1296* *1297* *1298* *1299* *1300* *1301* *1302* *1303* *1304* *1305* *1306* *1307* *1308* *1309* *1310* *1311* *1312* *1313* *1314* *1315*

§. IV. Et hoc sensu commodam interpretationem accipiunt, quæ *1 Sam. VIII. de iure regio d*) Israelitis proponuntur, non quod exemplar *regii iuris* inde peti debeat, sed quod prædixerit Deus Israelitis, quales sint habituri reges, quæque pati ab illis debeant.

§. V. *Ius autem verum regium*, pro potestate legitime & secundum præcepta iuris naturæ

fuero, quoque affectabat Hieronymus Syracusanus rex, quam initio superbo admodum apparatu expressit. Nunc conuenientes sequebantur mores, contentus omnium hominum, superba aures, contumeliosa dicta, aditus non alienis modo, sed tutoribus etiam difficiles, libidines nouæ, inhumana crudelitas &c. LIVIVS lib. XXIV. c. 5. En genuinam imaginem imperantis, illimitata potestate videntis, quem potius pestem reipublicæ dixisses.

d) Sunt, qui putant, *ius verum regium*, adeoque omnium Regum hic describi, & hoc sensu subditos esse seruos, quod eo, quem dixi, sensu admitti potest. Alii *berile imperium* tantum describi arbitrantur, alii aliter. Si rem ipsam ex suis circumstantiis eruimus, res satis clara erit. Postulabant Israelitæ regem humanum, & Monarchiam terrestrem, quo ipso Deum, regem Israelitarum, imperantem mitissimum & sapientissimum, imo ipsam Theocratiam respuebant. In eo sine dubio stolidè agebant, uti ipse Deus Samueli contestabatur, dicendo: *Non te, sed me reiecere*. Deinde postulabant regem, sicuti vicini populi habebant: ergo ob oculos eis ponere Deus iussit statum futurum, ne possent de iniuria sibi facta conqueri, dicitque *hoc futurum esse ius* &c. adeoque non simpliciter asserit, *ita comparatum esse debere ius regium*, sed quale sit futurum secundum morem regum vicinorum, ostendit.

e) In

turæ aliquid faciendi acceptum, hic non describi, vel inde patet, quod Deus prædicat, se non exauditorium querelas, quas contra regem ad eum essent missuri. e)

§. VI. Hoc iure illimitato principem suum instruere voluisse videtur NICOLAVS MACHIAVELLVS, f) quod quidem tolerari potuisset, fi

e) In versu 18. dicitur: *Si vel maxime ad me clamabitis de rege vestro*, quæ verba supponunt, legitimas quidem tunc futuras querelas Israelitarum, aut se in penam nullo modo has exauditorium esse, cum mala hæc regimini regii sponte ambierint. Si itaque iustæ sunt querelæ, reuera rex inique egit, hoc iure vtens, & subditis inique opprimens. Deinde in versu 14. dicitur, quod agros & vineas rex subditis sit ademurus: quod si iure suo id facere potest, nec peccasset in Nabothum Acha- bus, quod ei agrum ademèrit, quod facinus tamen Deus grauiter vindicauit 1 Reg. XXI.

f) Fuit Reipublicæ Florentinæ Secretarius, multosque ad- versarios nactus est, inprimis BARLAEVUM in principe Machi- auelli, POSSEVINVM, GENTILLETVM, RIBADENEI- RA, aliosque. CONRINGIVS *animaduersiones* scripsit ad eundem, vbi in præfatione ostendit, illum tantum domi- natui leges dare, non iura imperantibus in genere præ- scribere, & hoc sensu honestatem principatum & domina- tum struendi non amplius sectandam, quam expedit domi- natui, huic autem sape illam nocere & inutilem esse, adeo- que iura talia principi suo attribuit Machiavelius, quæ iidem habent effectum externum, hoc est, obligantem subditos ad patientiam. Putat deinde non esse pec- catum a Machiavello, si inhonesta commendauerit, in- do commendauerit solis iis, quibus commendari debe- bant. Verum an illa Machiavelli intentio fuerit, & an- non potius plane crediderit, hæc omnia legitime simul fieri

si simpliciter talia iura enarrasset, ostendendo, Tyrannos hæc iura sibi vindicare, & non simul commendasset; quamvis CONRINGIVM defenforem acceperit, cuius doctrina fere vni- ce huc tendit, quod talia consilia Machiauellica vtilia sint illis principibus, qui ius fasque omne negligunt.

§. VII. Parum quoque ab hac doctrina recedere videntur HOBBSIVS g) & ADRIANVS HOV-

fieri posse, non certo constat. Interim negari nequit, MACHIAVELLI principia ubique, etiam in statu eccle- siastico, regnare.

g) HOBBSIVS doctrinam suam clare proponit, *de cive cap. VI. §. 12*; ubi illud supponit, quod hæctenus dictum est, *scilicet impune debere esse, quicquid ab eo factum erit*. Ex quo deinde §. seq. concludit, potestatem hanc esse absolutam, ut quilibet possit facere, idque *iure*; viri- bus & opibus omnium suo arbitrio uti, & cum hoc iure coniunctam esse *obedientiam simplicem*, adeoque ut, quicquid imperauerit, hoc *iure* faciat, quanquam non semper obliget ad obedientiam, v. c. si princeps subdi- tum se ipsum interficere iubeat. Porro exinde inferri, nemini in republica *proprium* esse quicquam contra illum, qui habet summum imperium, & quæ sunt alia, quæ eum in sensum utique admitti possunt, quod hæc iure fiant a Principe, quatenus nemo ei resistere possit; an vero ab hac doctrina iura imperantium sint æstimanda, postea videbimus. Addit quidem *cap. XIII.* quale debeat esse officium imperantis, quæ reuera omnia hæc destruunt, quæ antea dixerat, non quidem quod hæc doctrinæ contradictionem inter se inuoluant, sed quod videatur nimis seiunxisse *officium* principis a *iure*, de quo nunc agendum.

b) Si

HOVTVYNVS, b) iura maiestatica ex hac doctrina de *ilimitata potestate* vnice fere æstimantes.

§. VIII. Verum hic statim ab initio duæ quæstiones sunt separandæ: 1) an hæc, quæ *effectum iuris externum* habent, ad iura suo modo referri possint? quod eo, quo dixi, sensu, admitti potest. 2) An doctrina de *iuribus maiestaticis* ex his principiis primario ducenda, & princeps inde in regimine instruendus sit? quod simpliciter nego. i)

§. IX.

- b) Si doctrinam HOVTVYNI intuemur, primo intuitu sat blanda & optima esse videtur, præsertim si, quæ de officio *imperantium* adstrictio ad leges naturales §. 14. adferat, & quæ in calce libri ad *errores Hobbesianos* refert, paulo attentius consideremus. Vbi vero postea iura imperii explicat, ita eadem explicat, vt sui quasi immemor nullos imperanti limites ponat, & iura talia eidem indulgear, quæ non possunt non fini reipublicæ esse aduersa, vti in singulis capitibus, occasione ferente, annotabitur.
- i) Supra dictum, Prætorem inique decernentem, *ius fecisse* intelligi ob *autoritatem rei iudicatæ*. Quod si iam vellem iura magistratus ex legitimis principiis deducere, quis tam ieiunus foret, qui fundamenti loco iniquissima quæque poneret, sub hoc prætextu, quod hæc Prætoris iniquitas ius faceret, id quod tantum ex *accidenti* fit. Sic pater inique verberans liberos, *iure fecisse* dici potest, quoniam filius resistere non potest, sed pati iniuriam debet. Quis vero patriæ potestatis primarium fundamentum quæreret in *duritie* & *iniquitate*? Simili modo in *iure regio* indagando & docendo eiusmodi principia sunt
- S
- quæ-
- Bæhmeri I. P. viii.

§. IX. Nam (I.) ex hisce principiis iura imperantium primario velle determinare, est nihil aliud, quam cum SAMVELE populo publicas calamitates, miseriam & quævis mala annunciare, k) propter quæ tamen respublicæ

quærenda, quæ iuri naturæ & statui reipublicæ sunt conformia, non quæ ex accidenti forsan eueniunt, & magis ad mala reipublicæ pertinent. Hoc intuitu Claudius apud TACITVM l. 12. *annal.* Meherdati, quem legati Parthorum regem sibi expetebant, præcepta dabat, *ut non dominationem & seruos, sed rectorem & ciues cogitaret, clementiamque ac iustitiam, quanto ignara barbaris, tanto toleratiora capesseret.* Si cum HOBBSIO infers, hanc doctrinam de limitibus ad officium imperantis pertinere, non ad ius summum, responderem: aut doctrina de officio imperantis limites potestati eius præscribit, aut non. Priori casu salua est doctrina nostra; posteriori vero otiosa est doctrina de officio imperantium, omni effectu destituta, quem tunc demum consequitur, si potestatem eius restringit. Concludo hanc meditationem dicto AVGVSTINI l. 4. de ciuit. Dei c. 4: *Remota iustitia quid sunt regna, nisi magna latrocinia?*

k) Annunciabat Samuel iura regia, seu quæ reges, dominatum exercentes, sibi tribuere solent, non quæ iis secundum leges naturales competunt, h. e. publica mala, calamitates communes, quas sub regibus perpeti deberent, ut eo magis populus possit conuinci de stultitia commissa; hæc fuit mens, hæc intentio Dei & Samuelis, non quod voluerint reges instruere, quale ius esset seruandum in regno futuro Judaico, sed ut populo rebelli erga Deum potius indicarentur mala imminencia ex inordinato appetitu. Hoc intuitu auctor tr.
du

blicæ non introductæ, quæque sine dubio admodum vires sumerent, si per hanc doctrinam legitimarentur.

§. X. (II.) Fundamentum tale *absolutum* pugnat cum lege naturæ. 1) Enimvero iura regia
ex

du gouvernement civil cap. VI. §. 14. censet, huiusmodi potestatem absolutam pugnare cum societate civili. Subiungit HOBESIVS *tr. de ciue cap. 6. §. 13. in not.* hanc obiectionem, quod scilicet, si quisquam tale ius absolutum haberet, civium conditio miserrima foret, tamen ad felicitatem civilem in republica esset deducenda. Sed respondet, *est iure i. e. sine iniuria sibi illata, non tamen iuste i. e. sine violatione legum naturalium & iniuria in Deum faciet.* Verum fuit hæc responsio ex principio supra reiecto, quod imperans subditis non obligetur, & quod in genere inter homines nulla talis obligatio supponi debeat.

2) Lex naturæ obligat singulos ad pacem seruandam & tranquillitatem totius humani generis, vel vt eleganter dicit doctissimus CLERICVS ad *Pentateuch. Exod. XXI.* ius hominum suum est in generis humani societate, quorsum etiam collineat AVTOR *du gouvernement civil, c. I. §. 4.* aïens: *Le loi de la nature a pour but la tranquillité & la conservation du genre humain.* Hocposito, eadem lex quoque obligat quolibet imperantes, vt iura sua exerceant intra modum huius vinculi. Certe ius naturæ imperanti non potuit maiorem attribuere potestatem, quam quæ esset conclusa intra obligationem ad pacem civilem seruandam. Neque populus plus potestatis ei in se dedisse credendus est. Exprimam hoc verbis eruditissimi JCti NOODTII *Orat. de iure summi imperii* aientis: *Liberrum habet arbitrium, qui nullis includitur finibus,*

ex iure naturæ deducere velle, quæ essent contra *ius naturæ*, insigni haud careret absurditate.

§. XI. Imo (III.) cum iura *societatum* omnium, & sic etiam *ciuilium*, potissimum sint æstima-
 manda ex *fine* & *scopo societatis primario*, inconueniens videtur, fundamenti loco in
 iuri-

nec tamen patitur humani ratio consilii, ut *ius probri*,
sceleris, ac *flagitii princeps* acceperit eo existimetur, quod
 de eo bene sperauit populus, qui eum quasi virum bonum
 publicæ priuatæque utilitatis disceptatorem elegit, nec opus
 esse putauit, quem tanta tamque libera potestate ornabat,
 pactis adstringi ad id, quod ultro facturus videbatur.
 Magis populus cum non expressis ac disertis verbis ei in-
 frenatam dedit potestatem, tacite pactus videtur, ut, quam
 habet Princeps, non ad suam libidinem, sed ad naturæ le-
 gem componat.

¶ In omni societate formam ex *fine* desumendam esse
 recte asserunt eruditi, quia exinde totum negotium so-
 cietatis diiudicatur. Iam omnis societas consistit in
 vnione plurium ad certum finem; necessario itaque po-
 testas eius societatis debet conclusa esse intra terminos
fnis illius. Supra vero latius dictum est, finem imper-
 rorum esse satis bonum, nempe eundem, qui est iuris
 naturæ, scilicet, ut publica adsit tranquillitas & pax
 eo magis corroboretur, quæ satis lubrica erat in statu
 naturali. Quodsi imperanti absolutam potestatem tri-
 buis, etiam simul subditorum saluti, quæ suprema lex
 esse debebat, male consulis, & reuera tollis illam vnio-
 nem, quæ debebat esse inter imperantem & subditos,
 imo illud ipsum iis adimis, propter quod vnus imperio
 se subiecerunt. Nec vnquam satis fida potentia, ubi
 nimia est, ait TACITVS lib. II. histor. Aiant quidem,

per

iuribus imperantium asserendis illud ponere, quod finem omnem societatis ciuilis destruit & conculcat, & quod *ex accidenti* tantum pro iure habetur.

§. XII. Præterea (IV.) quæ de *iure absoluto* & *illimitato* vulgo asseruntur, ab hoc loco, vbi de fundamentis *legitimæ potestatis* quæritur, alienissima sunt, cum potius referri debeant ad caput *de obligatione & patientia subditorum*; hoc enim intuitu demum *iuris effectum* habent, quatenus subditi patienter omnia mala ferre debeant: *per se n)* itaque non

per contrariam doctrinam imperantes non reduci ad officium suum. Verum an propterea præcepta iuris naturæ sunt euertenda, & ad palatum Tyrannorum accommodanda, quod homines per *doctrinam iuris naturæ* non viuant secundum leges? An ius naturæ ex hominum deprauatis affectibus deducendum, quod iis indulgeant? Concedo *suadere Principi, quod oporteat, multi laboris esse, ut recte Galba apud TACITVM lib. I. hist., non tamen propterea veritas dissimulanda, vel ad palatum imperantis accommodanda. Imo, dicis, finis Reipublicæ magis euertitur, si imperanti leges ponimus.* Id vero falsum esse postea apparebit, cum per hanc doctrinam magis eleuetur. Aliud est, *quid subditi pati debeant, & aliud, quid imperans facere ex iure summo possit.* Finis dat mensuram mediis: media ad finem in Republica obtinendum sunt summum imperium, & inde deducta summa potestas, ergo huic quoque mensuram dare debet.

n) Quod *per se* & *primario* iura imperantis non sint æstimanda *ex illimitata potestate*, patet ex fundamen-

non pertinent ad iura imperantis, sed plane *per accidens*, quatenus imperanti resisti non potest.

§. XIII.

to eorundem, videlicet, *iure natura*, quod tantam imperantibus non tribuit potestatem. Quin quod *peissimi* imperantes tantum ita agant, secum cum Othone reputantes, non posse principum scelere *quasitum* subita modestia & *prisca gravitate* retineri. TACIT. lib. I. *histor.* Quod autem mala ab imperante Reipublica illata effectum iuris habeant, id reuera *per accidens* esse aliquoties dictum. Quando princeps *per se* & *primario* ius tale haberet, aut haberet illud ex *lege natura*, quod negant etiam dissentientes: aut ex *alia Dei concessione*, quod itidem falsum: aut ex *voluntate subditorum*; aut quis crederet, in hoc eos *primario* consensisse, cum ei imperium detulerint ad *securitatem* & *pacem* conservandam? An *presumendum* erat, ait clariss. NOODT Orat. de iure summi imp., homines mentis sane, qui in civitatem ac sub imperium coibant, ne per aliorum vim atque iniuriam *natura* beneficia amitterent, eo dementia venisse, ut constituta civitate atque imperio eius finem euerterent, ac *natura* bona in sui honorem magistratus proicerent, ita ut exemplo pecudum ratione carentium, deinde non in suum sed alterius usum fructus ferre, eiusque arbitrio pasci, api, mulgeri, tonderi, iugulari, deglubi ac deuorari vellent? Absit, non id ratio, non communis sensus, non *lex natura* patiatur. Equidem urgeri solet, necessario populum in hoc consensisse, quod, si vel maxime imperans etiam iniqua esset perpetraturus, tamen eidem resistere nollent. Esto: interim tamen eidem non dederunt facultatem, talia perpetrandi, sed se tantum obligarunt ad *patientiam* & *subiectionem*, quia viderunt, Reipublicam non posse esse sal-

viam

§. XIII. Denique (V.) si dicendum quod res est, ex mera *adulatione* o) erga imperantem

vam, si *resistendi ius* singulis maneat integrum. Vindictam interim & debitam pœnam Deo committentes, qui non negligit humana, & superbia crudelitatisque, etsi fera, non leues tamen venire solent pœna, uti de Appii crudelitate iudicavit plebs R. apud LIVIUM lib. III. c. 56. Quo ipso recedere cogor a sententia eruditissimi NOODTII, qui cit. l. ex hac limitata potestate concludit, omni iure diuino & humano puniri eum posse, quem liquet negligere legem, in quam pro tuenda omnium salute & libertate omnes naturali ratione i. e. diuina voluntate consensere. At quis de eo iudicabit? Non singuli, quia singulis non est in statu ciuili iudicium de eo permitendum, quod totam rempublicam concernit: nec totus populus, quia ita imperans a populo dependeret, eiusque tantum administer esset. Agnouit hoc GREGORIUS Turonensis, qui lib. V. c. 19. regem Chilpericum ita alloquitur: Si quis de nobis, o Rex, iustitiæ rramites transcendere voluerit, a te corripitur potest. Si vero tu excesseris, quis te corripiet? Loquimur enim tibi, sed si volueris, audis. Si autem nolueris, quis te damnabit, nisi is, qui se pronunciauit esse iustitiam.

o) Hoc adulationis cacoethes, vetus illud in republica malum, ut ait TACITUS lib. II. annal., aptissimum satis est ad hanc doctrinam inculcandam, eum omni adulationi fedum crimen feruituris insit, indice TACITO lib. I. histor. cap. 1. Egregie hoc ipsum depingit BARCLAYVS in Argenide lib. 3. c. 11. his verbis: „Quid miremur „Principes violenta adulationis procella inclinatos, quo „sponte iam volunt iis vocibus credere, quas solas accipiant? Præsertim nemine ruinam sustinente, ad „quam tanta vis impellit: Nam illi sapientes, quos negotiis adhibent, seu verentur frustra monere, seu medica-

tem hæc inuersa docendi ratio orra; quo ampliora enim iura imperantibus quis adscribere potest,

„dicamentum, quamuis infundat salubritatem, ramen
 „ingratum esse scient; his vulneribus non adhibent
 „manum, aut certe vitia distinguunt, quibus se ipsum
 „Rex maculat, ab iis quibus perdit Rempubicam. Et
 „contenti utrunque mederi publicis, non restituunt
 „Principi oculos, quibus ipse suam sortem & blandi-
 „entium fallaciam damnet. Quis familiarium sapienter
 „Reges admonuit, si auiditate æris infames sunt, si ni-
 „mio venationum studio amittunt reipublicæ curam,
 „aut cum libidinis exemplis inficiunt seculum, vel in-
 „consultis amicitiiis publicam inuidiam concitant? La-
 „boramus etiam virtutum nomina his cupiditatibus scæ-
 „dare. Cura futuri, laborum assuetudo, comitas, li-
 „beralitas appellantur. Nec vitia illa tantum, sed
 „etiam leuiores in his adolescunt mendaciis. Imo cum
 „recte quid sapiunt, adeo fidos inueniunt & nimios
 „plausus, ut sæpe (credite amici) pudore, qui ceteris
 „aberat, onerati oculi multum mihi tremuerint. Vi-
 „debam neque pudere istos effusissimæ fraudis, neque
 „Principes indignari, quod sibi tam procaciter illude-
 „retur. Quantum a comœdia distat hic ludus, cum
 „utrobique in os laudes, quos apud te proteruo contemtu
 „tanquam vanos aut pueriliter captos derides? Quod
 „nisi maiorem regibus genium, quam qui populum
 „informat, Dii dedissent, quotusquisque ex his pla-
 „gis euaderet, quæ vel ipsa consuetudine placent,
 „quia nascentium cunas circumdant, nec eas memi-
 „nerunt sibi poni? sed neque his periculis soli Reges
 „infesti sunt: plerique regiis malis in priuata fortuna
 „laboramus. Reges sumus supplicibus, rursusque
 „Rex nobis, in cuius est manu, quod petimus. Hunc
 „tentamus blanditiis, hunc illa vanitate conficimus,
 „utro amantem tela, quibus percelli Reges solent.,
 Qui

potest, eo gratiorem apud Principem se futurum credit, atque inde *omnia principum honesta & inhonesta laudat.*

§. XIV. Neque vero afferi potest, hanc doctrinam esse *periculosam* p) statui Reipublicae, nam & veritati suus dandus in Republica locus, nec eo ipso subditis abiudicamus *patientiam*, quod imperantium iura suis includimus cancellis.

§. XV. E contrario a fortiori defendi potest ver-

Qui vero hoc adulandi studium damnant, tales limites imperantibus suis praescribunt, quos ius natura postulat. Non possum facere, quin adulatoribus exemplum Heluidii Prisci opponam, de quo EPICETVS lib. I. diff. c. 2. ita: cum praemississet ad eum Vespasianus, ne ingrederetur senatum; respondit: penes te est, ne me senatorem patiaris; quamdiu vero sum, oportet me eo ingredi. Esto, sed cum ingressus fueris, ait Domitianus, taceas. H. ne me roga, & tacebo. D. sed me oportet rogare. H. & me dicere, quod videtur iustum. D. sed si dixeris, te occidam. H. quando ergo tibi dixi, me esse immortalem?

p) Concedo, hanc doctrinam inimicam esse *dominatui & tyrannidi*; ast huic non scribo leges, sed Reipublicae secundum leges naturae consideratae. Neque vero quis mihi hoc ipso imputabit, quod methodo Platonica mihi in idea fingam rempublicam, qualis non datur; id ipsum enim ex haecenus adductis concludi nequit. Explico iura naturae publica, non mala publica, neque tamen his, si eueniunt, suos denego effectus, interim in fundamentis ab his abstinendum duxi, simulque credidi, totum hoc caput potius referendum esse ad doctrinam *de obligatione subditorum.*

§ 5

q) Im-

vergere doctrinam contrariam in summum rei-publicæ præiudiciū. Si enim Principi talem *illimitatam* adscribimus *potestatem*, putant se omnia iuste agere, se plane nullis limitibus circumscriptam habere potestatem, *q*) ex qua doctrina tot publicæ calamitates oriuntur.

§. XVI.

q) Imperantes omnia sibi licere existimant, quæ suo palato grata esse sentiunt, quia eo magis affectibus indulgent, quo minus pœnam aliquam humanam vel reluctantiam timere debent, sed libere agunt & suarum actionum soli sunt iudices. Rarius hi, qui ferocius agunt, ad officium & sanam mentem redeunt, nisi forsitan Dei iudicio per calamitates & ægritudinem corporis in se descendere cogantur, exemplo Tulli Hostilii, de quo *LIVIVS lib. I. cap. 31.* ita: *Ipse (Tullus) longinquo morbo est implicatus, tunc adeo fracti simul cum corpore sunt spiritus illi feroces, ut qui nihil ante ratus esset minus regium, quam sacris dedere animum, repente omnibus magnis parvisque superstitionibus obnoxius degeret, religionibus etiam populum impleret; vulgo iam homines unam opem ægris corporibus relictam, si pax veniaque ab Diis imperata esset, credebant.* Privati ut plurimum affectus suos suppressimere debent, & quidem metu pœnæ, qui a Principe abest. Eo prouiores itaque sunt in omnia mala, quo magis hæc legitimantur sub specie iuris alicuius, quia, licet per se libere ad talia inclinent, tamen ambitionis ratio facit, ut eo citius talia agant, quando habent *prætextum iuris*, a quo abstinuissent, si iniquitas illis ob oculos posita fuisset. Si *ambitioni* indulget, iura sua exinde diiudicabit. Si *auaritiæ*, subditorum opes ad se rapiet, eos seruos esse crederet. Si *luxoriosus*, & tunc luxuriæ iura sua accommodabit. Quæ vero inde calamitates publicæ! *Germania in provinciam esset redacta, si barbari, inquit FLOVVS lib. 4.*

§. XVI. Et cum tam amplissimam potestatem non adscribant imperantibus in aliis reipublicae formis, r) inconueniens foret, soli-

Mo-

c. 12. n. 22. tam nostra vitia quam imperia ferre potuissent. Idem de Britannis asserit TACITVS in Agric. c. 13. Ipsi Britanni delectum & tributa & iniuncta imperii munera impigre obeunt, si iniuria absint; has ægre tolerant. Porro de Frisiis idem lib. 4. annal. c. 74. notanter ait: Frisii pacem exuere, nostra magis auaritia, quam obsequii impatientes. Denique quando Doctores tam illimitatam potestatem principi tribuunt, haud mentiores sunt, sibi cum eiusmodi personis rem esse, quæ hac doctrina abuti ordinarie solent. Depingam hoc verbis CAESARINI FURSTENBERG, qui de suprematu c. 11. inf. ita ait: „Imperia ergo Hobbesiana neque apud moratiores gentes, neque apud Barbaros extare arbitror, neque possibilia, neque optanda censeo, nisi illi, penes quos summa rerum esse debet, angelicis virtutibus polleant; tamdiu enim homines retinendam iudicabunt propriam voluntatem, suæque salutis, prout optimum videbitur, consulent, quamdiu de Rectorum summa sapientia & potentia persuasi non erunt, quod ad perfectam voluntatis resignationem necesse est. Locum ergo demonstrationes Hobbesianæ in ea tantum Republica habent, cuius Rex Deus est, cui soli tuto per omnia confidipotest. Idem confirmat AYTOR du gouvernement civil, aliens: la Monarchie absolue, qui semble estre considerée par quelques uns comme le seul gouvernement, qui doit avoir lieu dans le monde, est, à vray dire, incompatible avec la société civile, & ne peut nullement estre réputée une forme de gouvernement civil, quod de regulari & sana republica intelligendum esse credo.

r) Differentiæ rationem quidam exinde petunt, quod Regnum omne sit imperium herile, imperans dominus & subditi

subditi

Monarchiæ *illimitatam potestatem* adscribere velle.

§. XVII. Facile autem euitabimus obiectionem HOBBSII, quam habet *tr. de ciue c. VI. §. 18.* quod scilicet, si potestas imperantium limitaretur, s) necesse esset, vt id fieret a *maiori pote-*

subditi *serui*, quemadmodum hoc sensu Romani Porcennæ obiciebant, *non in regno populum Romanum, sed in libertate esse.* LIVIVS lib. II. c. 15. Verum hoc petit id, quod est in principio. Salomonis imperium certe non erat herile; quod autem regna degenerent in conditionem herilem, fit *ex accidenti*. Fatetur ipse HOBBS *tr. de ciue c. 10. §. 8.* libertatem singulorum non minorem esse sub Monarchia, quam sub populo, quæ si de eo, quod fieri debebat, capiuntur, bene sese habent, si vero de *praxi communi*, dubia sunt. Nam non raro idem vitium, quod in *illimitata potestate* vniusprehenditur, in populari quoqueprehendimus. Eleganter LIVIVS lib. XXIV. c. 25. plebis mores depingit. *Hæc natura*, inquit, *multitudinis est, aut seruis humiliter, aut superbe dominatur, libertatem, quæ media est, nec spernere modice, nec habere sciunt: & non ferme desunt irarum indulgentes ministri, qui auidos & intemperantes plebeiorum animos ad sanguinem & cædes irrent.* Sicuti vero hæc in multitudine indomita omnes reprobant, non pro iure vero habent, ita nefas foret, ad iura imperantium talia proprie referre.

s) Tota vis argumenti dependet ex illustratione eius, quid sit *limites ponere*. Scilicet denotat *potestatem alicuius ita circumscribere & restringere, ne nimium possit excedere*. Sic potestas dominorum in seruos constricta est ex constitutione ANTONINI PII in §. 2. *de his qui sui vel al. iur. sunt.* Restringitur autem potestas alicuius vel lege vel pacto, eoque vel ex-

presso

potestate: nam id vtrique negari nequit, cum legis naturæ autor eisdem limites ponat. Deinde

presso vel tacito; illa vel naturali vel civili seu humana. Vtroque modo limites recipit potestas regia: 1) *pactis* cum subditis inito, quo pertinent leges fundamentales, quibus sæpe imperans promittere debet, *quid facere non possit*, imo & huc pertinet ipsum *pactum primum*, per quod subditos in suam recepit subiectionem, & eis ipso facto tranquillitatem & securitatem promissit, quo ipso sibi ipsi limites posuit, imo ponere debuit. Quod pactum licet semper in ipsa imperii susceptione lateat, tamen quibusdam populis solenne fuit etiam imperantes suos iuramento ad hoc adstringere. De Tartarorum regum renunciatione solenni singularia adducit BODINVS *de republ. lib. 1. c. 8.* Antiqui reges Francorum iurare debebant hoc modo: *iuro ego per Deum omnipotentem, ac promitto, me iuste regnaturum, iudicium, æquitatem ac misericordiam facturum.* BODIN. *cit. l.* In hac formula illud ipsum promiserunt, quod tacite omnes imperantes in susceptione imperii promittunt. 2) *Lege* non quidem humana sed naturali. Argumentum Hobbessii tantum ostendit, quod non possit limites accipere ex lege humana *proprie dicta*, quod concedimus; sed superest *lex naturæ*, a qua limites accipit. Dicis, tales limites destituti sunt *obligatione coactiva*, ergo inutiles: hoc vero est quod nego. Nam licet illud, quoad subditos, hoc sensu verum sit, ut principis potestatem per resistentiam non possint reducere ad suos limites, tamen quando doctrinam de *potestate principis* secundum fundamenta iuris examinamus, omnino hi limites ostendunt, quid princeps facere possit, & sic in hac limites tales non sunt dissimulandi, ne principes plane exleges faciamus. Sic quando imperans consulit peritos, an hoc facere

inde vero ex *nuda promissione & pacto* possunt quoque huiusmodi limites oriri, licet pacificentes sint impares.

§. XVIII. Neque iuuant HOBBSIVM dicta S. Scripturæ) pro absoluto imperio adducta,
in

facere possit? iniquum foret, si ex principio de absoluta potestate quis vellet respondere, principem hoc facere posse, quod tamen ex Hobbesianismo fluit.

- 2) Adducit (1.) locum *Matth. XXIII, 2.* ubi caput verba: *Omnia itaque, quaecunque dixerint vobis, seruare.* Verum hic locus non agit de imperio civili, sed tantum de obsequio erga doctores, quales erant Scribæ & Pharisei. Deinde sub voce, *omnia*, comprehenduntur illa, quæ in lege *Mosaica* erant comprehensa, & ita hæc obedientia erat restricta ad terminos legis *Mosaicæ*. Neque obstat, quod dicatur, quia sedent *super Cathedram Moysis*, h. e. principis civilis, nam *cathedra Moysis* vel denotat officium Doctoris, qualis etiam fuit Moyses, vel principis seu legislatoris, qualem etiam representauit. Iam ex ipso contextu constat, Phariseos & Scribas *cathedram Moysis* tanquam doctores, non vero tanquam iudices civiles, obtinuisse. Posito vero, quod loquatur Christus de imperio civili, tamen ex voce *Omnia* non euincitur absolutum imperium, quia Saluator subiungit statim: *sed secundum opera eorum ne agatis.* Deinde allegat locum *Rom. XIII, 1,* ex quo infert, potestates, quæ erant tempore *PAULI*, fuisse approbatas a Deo, omnes autem imperantes eo tempore fuisse absolutos. Verum respondeo: (1.) *PAVLVS* vnice loquitur de obligatione subditorum, non de illimitata potestate imperantium: (2.) loquitur in thesi de potestate diuinitus ordinata, quæ non alia esse potest, quam quæ ordini Dei inseruit: (3.) non in genere de potestate summa agit, sed etiam de subalterna, quam

in c. XI. §. 6. quæ partim de obligatione subditorum ad iniqua etiam ferenda obstrictorum, partim de potestate legitime & intra terminos exercita intelligi possunt, partim etiam aliena sunt.

§. XIX. Neque denique doctrinam de *legitima potestate imperantium* euertere potest inductio tot exemplorum u) a Monarchiis absolutis

quam illimitatam fuisse, nemo asseret. Eundem in sensum acipit locum ad Tit. III, 1. Matth. XXII, 21. Illud vero sane ridiculum est, quod putet, CHRISTVM quoque talem absolutum Regem se gessisse, Matth. XXI, 2. dum præcepit discipulis, ut asinam ad se adducerent, quod iure dominii siue regis Iudeorum fecisse videre ur, cum tollere subditis bona sit regis absoluti. Quomodo vero in statu humilitatis agere potuit regem? deinde nequidem abstulit asinam domino inuito, sed commutato sine dubio habuit. Ex V. T. loca quæ allegat, itidem valde contorta sunt, vbi pleraque se resoluunt in obligationem subditorum, de qua hic non est quæstio. Huc pertinet locus Jos. I, 16. Deut. V, 27. vbi rursus quoque captat verba, *Omnia, cuncta*; quæ tamen iusta interpretatione adiuuanda sunt, ne ad iniqua trahantur, alioquin enim cum Apostolis potius Deo est obediendum quam hominibus. De iure regio i Sam. VIII. quod itidem pro se allegat, supra iam actum.

u) Video sæpe HOBBSIVM ad mores plerorumque regum prouocare: neque in eo errat, cum supra iam dictum, reges non raro magis afflixisse ipsam rempublicam, quam in alia forma fieri solet. Nemro inter imperantes ad mentem Hobbesii iura imperii sui illimitati tueri rectius videtur, quam Muscovitarum imperator. Ita enim REINOLD. HEIDENSTEIN lib. I. de bello Musco-

sco.

lutis peritorum, cum exempla factum non legitiment, sed tantum ostendant, miserrimam fuisse non raro subditorum conditionem sub

seconit. Muscouita, ait, leges, quibus vtuntur, paucas admodum habent, eamque fere solam, vt principis voluntatem pro lege obseruent; de eo ita illis persuasum est, per principem tanquam interpretem Deum secum coniungi, ac prout de Deo meriti sint, ita principem vel benignum vel asperum in se esse, itaque voluntati eius non secus ac diuinæ, seu turpia, seu honesta, seu mala, seu bona iubeat, omnibus in rebus parendum pro fidei decreto habent, illeque vitæ & necis omniumque rerum summam in suos potestatem obtinet, vnus omnibus rebus summa cum potestate præest, solus omnia imperia administrat &c. Huiusmodi imperanti non lex naturæ, sed voluntas pro lege est. Quid dicam de aliis imperiis? De rege Persarum PLVTARCHVS ad præfekt. indoct. refert, quod omnes pro seruis habuerit, excepta sua vxore, cuius maxime debuit esse dominus. Exempla probant mores, sed ius secundum leges naturæ consideratum non probant. Si excipias regnum DAVIDIS & SALOMONIS & nonnullorum aliorum, reliquorum potestas, præsertim orientalium, plerumque fuit Tyrannica, & inde forsan euenisse credo, quod quidam inanem crediderint differentiam inter Tyrannum & regem. Si causam quæris, quod plerique tam male regnauerint, recte respondent prudentiores, quod obedire & parere antea haud didicerint. Sic enim Solon apud LAERTIVM lib. 1. c. 60. Impera, vbi prius didiceris parere. Regi enim cum didiceris, scies regere. Et ISOCRATES in Nicoc. Vbi didicerint obedire, multo commodius poterunt imperare. Vnde PLVTARCHVS de Agesilao prædicat, hoc ei profuisse ad rem in republica bene gerendam, venisse ad imperium non indoctum sub imperio esse. Denique & CICERO lib. 3. de LL. hoc etiam confirmat, aiens: Qui bene impe-

rat

sub Monarchiis, nec tantam inesse regnis excellentiam præ aliis rerum publicarum formis, quam sibi suauiter fingere solent.

§. XX. Cum itaque illi ipsi, qui pro *illimitata potestate* pugnant, concedere necessum habeant, imperantem ligari *lege naturali* necessario quoque concedere debent, potestatem eius esse conclusam intra terminos *iuris naturalis*, x) adeoque illa omnia agere non posse, quæ iuri naturæ repugnant.

§. XXI.

rat, paruerit aliquando necesse est, & qui modeste paret, videtur, qui aliquando imperet, dignus esse. Qui nunquam paruit, nunquam sibi limites præscribi passus est, & ita instar indomiti equi postea agit, quod exempla tot tyrannorum docent.

x) Concedit id quoque HOBBS *de ciue c. 13. §. 2.* quod officii eorum sit, *legi naturæ obedire*, ex quo recte concludit, *salutem subditorum summam debere esse legem.* Verum ita illimitata potestas corrumpit, vel saltem ex iniquitate imperantium ortum trahit. Vespasianus inter initia imperii ad obtinendas iniquitates haud obstinatus erat, donec indulgentia fortunæ & prauis magistris didicit aususque est. TACITVS *lib. II. histor.* En effigiem genuinam illimitatæ potestatis a prauis magistris & iniquitate depictam! Equidem pergit HOBBS; aliud est *ius imperantis*, aliud *officium eius*; illud, quid facere possit, hoc, quid debeat, ostendit. Neque in hoc contradico, sicuti ab initio statim dictum. In eo tamen remanet cardo controuersiae, *utrum potestas imperantis in doctrina de iure publico sit attemperanda magis ad officium eius, h. e. obligationem, an vero absque obligatione consideranda?* Prius utique asserendum: cum enim maneat adhuc

Bæbmeri I. P. viii.

T

vin.

§. XXI. Atque in eo nunc concordant aperte sacrae litterae, quae *Deut. XVII, 14. seqq. ius regium*) plane diuersum describunt ab illo, quod habe-

vinculum humanitatis inter subditos & imperantem, potestas eius magis consideranda erit secundum obligationem *iuris naturae*. Rara quidem haec virtus imperantium, sed eo magis virgenda, ut non minus homines se, quam hominibus praesse meminerint, id quod in Traiano laudat *PLINIVS SECVNDVS in paneg. ab init.* Licet vero haec obligatio interna, & ita a ratione iusti separanda videatur; haec tamen est alius indolis, ex ipso iure naturae descendens, & ex accidenti tantum imperfecta. Bene *AUTOR tr. de gouvernement civil c. VI. §. 15.* philosophatur: *Un tel homme, quoy qu'il s'appelle César ou grand Seigneur, ou de quelque autre manière, qu'on voudra, est aussi bien dans l'estat de nature avec tous ceux, qui sont sous sa domination, qu'il y est avec tout le reste du genre humain.*

- 3) In alleg. textu Moyses, quasi e longinquo praevidens, quod sibi populus regem sit postulaturus, regulas praescribit, quomodo iura regia esse comparata debeant. (1.) Non alium esse eligendum, quam quem Deus electurus sit. Deus voluit salutem omnium, & inprimis populi Israelitici. Optimum ergo erat, ab eo petere regem, qui prodesse volebat populo. Ceteri reges plerumque per iniquissimas vias thronum occupauerant, & proinde magis tyranni, quam legitimi reges erant, adeoque hoc praecauere voluit Moyses. (2.) Praecipit, ne eligeretur extraneus, qui populum posset a Deo abducere, sed potius ex populo Israelitico, qui scita, populo Iudaico praescripta, sancte conseruaret & in praxin reduceret. Deinde v. 16. specialia praeccepta, tria vitia, per quae omnia regna corrumpuntur, respicientia suggeruntur, a) ne multos aleres equos ad nudam pompam: quo praecauere voluit nimiam

habetur i *Sam. VIII.*, cum hic limites potestatis exacte ponantur, ex quibus iudicari possit, an potestas *legitime* exerceatur, nec ne?

§. XXII. Hoc intuitu imperantes in sacris dicuntur *vicarii Dei*, *Sap. VI, 5. Ps. LXXXII, 6.* imo *Dei*, *Iob. X, 34. 2)*

§. XXIII.

miam potentiam ambitioni obnoxiam. β) Deinde voluptatem praecavere studuit eo praeccepto, *ne multas uxores duceret*: & denique γ) avarisiam obicem posuit eo ipso, dum vetuit, *ut argenti aurique copiam colligeret multam*, optime cognoscens, regum mores corrumpi hisce tribus vitiis, quibus & Salomoneum regnum tandem corruptum est. Subinde *v. 18. seqq.* limites eidem ponit, quae omnia simul ad officium regum Iudaeorum, & eorum potestatem limitatam recte referri possunt.

α) Inde etiam recte vocantur *patres patriae*, cum, iudice Cyro, *nihil inter principem bonum & patrem bonum interfuit*. XENOPH. *lib. 8. de instit. Cyr. ab init.* Notabile exemplum est in historia Theodorici Marchionis Brandenb. adducta *tom. VIII. obseru. Hall. obs. 16.*, qui cum a Vandalis, quibus imperitabat, tandem esset deiectus in miseriam, dixisse fertur: *Excitavi ego iram Dei adversus me, cum imposui nimium operis populo meo, cuius me curatorem, non afflictorem, Deus constituerat.* Longe aliter Dio, qui apud PLUTARCHVM in *Dione p. 962. lit. b.* tale voluit esse Dionysii regnum, in quo moderatione & iustitia velut paremi praestanda benevole illi subiecti praestarent. Idem PLUTARCHVS *tom. 2. Apothegm. p. 182. lit. c.* refert: dicente quodam, omnia honesta & iusta esse regibus, subiecisse Antigonom, omnino, barbarorum quidem regibus, nobis sola honesta pro honestis, sola iusta pro iustis habenda sunt. Tullius de se, prouocatione ad ipsum populum facta, apud

§. XXIII. Huc quoque redit intentio eorum, qui in ciuitatem coiuere, & obsequium promifere, quod non *illimitata*, sed ad salutem & tranquillitatem populi *attemperata* a) potestas esse debeat.

§. XXIV.

DIONYSIVM HALICARNASS. lib. IV. p. 239. profite-
tur, quod versetur in populo, non secus ac pater inter filios
fuert. HERODOTVS in Thalia refert, Persas dixisse,
Darium regem, quoniam res omnes quaestui habebat, &
constituit tributi ordinationem, fuisse instigorem: Camby-
sem dominum, quia asper & morosus erat: Cyrum vero
patrem, quoniam mitis erat, & omni ratione de iis me-
reri studebat. Vnde & ERASMVVS de instit. princ. huc
respexit, aiens: Bonus princeps non alio animo debet esse
in suos ciues, quam bonus paterfamilias in suos domesticos.
Quid enim aliud est regnum, quam magna familia? quid
rex, nisi plurimorum pater? & LIBANIVS Orat. 12.
idem confirmat, asserens: Oportet regem patri similem
esse. Expressius SENECA lib. I. de clement. c. 14, Hoc
quod parenti, ait, etiam principi faciendum est, quem ap-
pellamus patrem patriae, non adulatione vana adducti -
patrem quidem patriae appellauimus, vt sciret datam sibi
potestatem patriam, quae est temperatissima, liberis consu-
tens, suaeque post illos ponens &c. Hinc OVIDIVS Au-
gustum eleganter admonet lib. 2. Trist.

Tu quoque cum patriae rector dicare, paterque,
Vivere more Dei, nomen habentis idem.

Propterea huius appellationis honor apud Romanos in
magno pretio habitus fuit, vt non quibusuis imperato-
ribus, sed dignis tantum tribueretur, & quidem publico
decreto, vt absoluta virtutis testimonium, teste APPIANO
lib. II. de bello ciuil. p. 715.

a) Apprime SENECA lib. I. de Clement. c. 18: Ciuium non
seruitus, sed tutela principi tradita est. Seruitus illimi-
tatam; tutela bene moderatam potestatem supponit.

b) Opti-

§. XXIV. Generatim autem ex lege naturæ tantum illa imperans potest, quæ non aduersantur *saluti totius corporis ciuilis b)*, iuxta vulgatum: *Salus populi suprema lex esto*. Quæ autem huic aduersantur, ad illa agenda ius nullum habet.

§. XXV. In quo autem *salus reipublicæ* sita sit, de eo quidem naturaliter ipsi imperantes iudicant: interim tamen iudicium ita comparatum esse debet, vt non primario priuata commoda quærant, sed vt toti reipublicæ quoque bene sit, *c)* in cuius gratiam imperium exercent.

§. XXVI.

b) Optime CICERO lib. 8. epist. 11. ad Attic. vbi ita: vt gubernatori cursus secundus, medico salus, imperatori victoria: sic huic moderatori reipublica beata ciuium vita propofita est, vt opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honesta sit. Huius enim operis maximi inter homines atque optimi illum esse effectorem volo. Exprefsius vero IDEM lib. I. de Offic. hoc ex doctrina Platonis illusttrat, aiens: Omnino, qui reipublicæ præfuturi sunt, duo Platonis præcepta teneant, vt, quicquid agunt, ad eam referant oblii commodorum suorum; alterum, vt totum corpus reipublicæ curent, ne, dum partem aliquam tuentur, reliquas deferant.

c) Equidem omnes homines ita comparati sunt, vt priuatam quærant vtilitatem: quid ergo mirandum, si etiam in imperante valeat illud TACITI: *Priuata cuique stimulatio, vile decus publicum?* Ast hoc si admittimus, non potest non respublica pessime se habere. Nam, 1.) vt ait LIVIVS lib. 20, *priuata res semper offecere officientque publicis consiliis*, & proinde recte monet CLAVDIANVS in Honor.

T 3

Can.

§. XXVI. Cum autem *salus populi* in eo consistat, vt possit ducere vitam tranquillam & beatam, hinc (I.) imperanti commendata esse debet *cura circa disciplinam publicam, d) vt bonis*

Consule cunctis,

Non tibi: nec tua te moueant, sed publica vora.

PLUTARCHVS in Galba p. 1062. idem exemplo confirmat: At Galba prae se tulerat, semper rempublicam se priuatis anteferre rationibus suis. Non itaque exemplis, sed legibus iudicandum erit. 2.) Possunt homines, qui aliis speciatim in re perfecto non sunt obligati, interesse proprium sequi, vt aliis iniuriam non faciant; principes vero sunt peculiariter per pactum, & ita lege naturali obligati, vt communis vtilitatis rationem habeant, adeoque illam negligere nequeunt. Hoc intuitu Hadrianus saepe in senatu dixit: ita se rempublicam gesturum, vt sciret populi rem esse, non propriam. SPARTIANVS in Hadr. cap. 8. Denique 3.) licet nulla respublica sit, in qua priuata commoda cessent, ad minimum tamen hoc quoque curandum, ne cura salutis publicae plane abiciantur. Nam est non modo eius, qui sociis & ciuibus, sed etiam qui seruis, qui multis pecudibus praesit, eorum, quibus praesit, commodis vtilitatieque seruire, vt ait CICERO lib. I. ad Q. frat. I. Dum publico bene est, imperans quoque felix est: contra, si patitur publicum, imperans quoque patitur. Hoc optime praeuidit SALOMO, & hunc in finem in regni sui primordiis preces vnice ad Deum fudit, vt ipsius gratia populum sibi commissum regere posset sapientia & singulari cura, i Reg. III. 7. seqq.

d) Curam circa disciplinam eo magis sibi princeps vindicabit, quo ineptiores plerumque homines sunt ad vitam civilem. THEODOSIVS & VALENTINIANVS in epist. ad Cyrillum, ARICHERIO l. 1. hist. concil. gen. c. VII. 1. 2.

relata

bonis moribus imbuantur, & apti reddantur ad vitam civilem.

§. XXVII.

relata, hanc rem sibi curæ cordique esse restantur. In omnibus fere, aiunt, subditorum nostrorum commodo inrenti, unum hoc perpetuo urgemus, contendimusque sedulo, ut pie religioſeque priuatim uiuant omnes, & ut pios decet in republica verſentur vniuerſi. Hinc eſt cura circa Scholas, Eccleſias, inſpectio in eos, qui Eccleſiis præſunt, & ex hac cura ſeu obligatione iura plura naſcuntur, ſuo loco plenius tradenda. Quocirca prohibere & impedire illa debet, quibus mores corrumpi poſſunt; multum enim in bene formatis moribus ciuium ſitum eſſe conſtat. In hunc finem in pluribus rebus publicis cenſura morum introducta eſt, maxime in iis nãuis neceſſaria, qui pœnis nequeunt euelli, & tamen velut diutinis morbis ægra corpora ex ſeſe gignunt, ut ait LIVIUS lib. XXIV. c. 18. De Ageſilao refert XENOPHON in Orat. de illo p. m. 668, quod Graciam tunc demum potentem fore exiſtimauerit, ſi Graci frugi eſſent. PLUT. in Perſ. Act. IV. Sc. 4: Si incolæ bene morati ſunt, pulcre munitum (oppidum) arbitror. Eundem in ſenſum Mæcenæ ad Auguſtum apud DIONEM lib. 55. diſſeruit: Neque timueris, ne quis bene educatus inſtitutusque conſilium conuellendi ſtatus publici ſibi initurus, quinimo id a nulla diſciplinâ formatiſ & a flagitiſis timendum eſt. Hi enim facillime eo adducuntur, ut turpiſſima & peſſima quæque in ſe & alios ſtatuant. Cum itaque ab integra educatione puerorum ſalus reipublicæ dependeat, inuat inprimis exemplo integræ vitæ illos docere, quod Lacedæmonii obſeruaviſſe leguntur apud XENOPH. de republica Spartan. Lacedæmonii, ait, vitæ inculpatæ exemplo pueros ſuos docebant; quod inſeqq. declarat. Ab hac cura ſingulari circa diſciplinam & mores ſubditorum laudat XENOPHON lib. I. Cyropæd.

p. 3. lit. c. leges Perticas, aïens: „Legum Perticarum
 „principalis cura esse videtur, id efficere, quod bo-
 „no publico maxime conducat. Non enim inde fa-
 „ciunt initium, vnde quam plurimis in ciuitatibus le-
 „ges exordiantur. Nam pleraque ciuitates cuius
 „educandi liberos suos, qua ipsi visum ratione fuerit,
 „potestatem faciunt, atque ipsis etiam prouectiori-
 „bus viuere sui ex animi sententia permittunt. Dein-
 „de edicunt, ne quis clepat, ne rapiat, ne per vim
 „domum in aliquam irrumpat, ne quem per iniuriam
 „pulsset, adulterium ne committat, magistratus impe-
 „rio parere ne detrectet, atque his itidem alia con-
 „similia. Quodsi quis horum aliquid transgredia-
 „tur, pœnæ propositæ sunt. At vero Persicæ leges,
 „hoc anteuertentes, primum procurant, ne prorsus
 „eiusmodi ciues sint, qui prauî alicuius sædiue faci-
 „noris libidine ducantur. Atque hoc huiusmodi
 „quadam ratione procurant. Est apud eos forum,
 „quod liberum vocant, in quo cum regia, tum cu-
 „ria magistratuum ceteræ sunt extructæ. Hinc &
 „res venales, & nundinatores, & clamores horum
 „ac insolentia alium in locum reiectæ sunt, ne ho-
 „rum turbulenta confusio cum decore illorum ordi-
 „ne, qui sunt instituendi, permisceatur. Forum
 „hoc, ad curias situm, quatuor in partes est diuisum.
 „Earum prima pueris est attributa, puberibus altera,
 „tertia plenam adeptis ætatem viris, quarta militares
 „annos egressis. Et ex lege singuli suis in locis ad-
 „sunt, pueri quidem, & ætatis maturæ viri, primo
 „diluculo; seniores vero vbique commodum est ex-
 „tra statos dies, quibus oportet eos adesse. Puberes
 „etiam propter curias cum armis gymniciis exilibusue
 „dormiunt, maritis exceptis, quorum præsentia ne-
 „quidem requiritur, nisi denunciatum fuerit, vt ad-
 „sint; nec honestum, hos abesse sapius. Harum par-
 „tium cuique duodecim sunt præfides, quod Persarum
 „ratio totidem in tribus sit distincta. Præfunt autem
 „pueris delecti quidam ex senioribus, qui eos effe-
 „cturi

„Eturi quam optimos videantur. Ephebis item de vi-
 „rorum ætatis integræ numero lecti quidam, qui hos
 „redditori optimos existimentur. Viris etiam matu-
 „ræ iam ætatis præficiuntur, qui tales redditori pu-
 „tentur, vt potissimum sibi præscripta, & a magi-
 „stratu summo imperata præstent. Ne senioribus qui-
 „dem sui præfecti desunt, quippe quod his etiam qui
 „præstint, deligantur, vt & ipsi officium faciant. Ita
 „nos etiam illa commemorabimus, quæ cuilibet ætati
 „præstanda legum ex præscripto sunt, vt, qua cura
 „studioque efficiant, quo ciues optimi sint, magis
 „etiam pateat. Pueri ergo magistrorum domos fre-
 „quentando in discenda iustitia versantur, & aiunt,
 „ad hoc se non aliter itare, atque soleant apud nos,
 „qui literis operam daturi sunt. Horum autem præ-
 „stides maximam diei partem iure dicendo conterunt.
 „Nam & inter hos pueros nihilominus ac inter viros,
 „mutuæ criminum accusationes existunt furti, rapinæ,
 „vis illatæ, doli, conuitii & aliorum, quæ accusari
 „solent. In illos autem, quos intelligunt talis alicuius
 „iniuriæ reos, animaduertunt. Eos etiam ple-
 „stunt, quos per iniuriam accusare comperiunt, iu-
 „dicem vero dant de illo quoque crimine, propter
 „quod inter homines odia mutua potissimum existunt,
 „quum postulationes in iudiciis de eo minime fiant,
 „nempe de ingratitude. Itaque si quem intellexe-
 „rint gratiam non referre, quum possit, in eum
 „etiam valde animaduertunt. Nam ingratos homines
 „inprimis nulla Deorum cura, nulla parentum patriæ
 „amicorum adfici arbitrantur. Quia & impudentia
 „potissimum ingratitudinem comitari creditur, quod
 „hæc vna omnium esse maxima dux ad turpissima
 „quæque videatur. Præterea pueros ad temperan-
 „tiam condocerunt. Plurimum vero ad hanc discen-
 „dam confert, quod ipsos etiam seniores toto die
 „temperanter ac moderate vitam agere vident. Ad-
 „dunt præcepta de præstanda magistratibus obedientia,
 „quam ad rem multum confert, quod & seniores enixe
 T 5 vident

§. XXVII. (II.) Facultates ciuium magis promouendæ, e) quam diminuendæ, & omni studio curandum, vt semina odii & discordiarum tollantur. f)

§. XXVIII.

„vident magistratibus obtemperare. Docent eos &
 „ventris ac potus abstinentiam, nec parum ad hoc ad-
 „fert adiumenti, tum quod seniores quoque prius ven-
 „tris causa discedere vident, quam suis a præsidibus di-
 „mittantur, tum etiam, quod apud matrem pueri non
 „pascuntur, sed apud magistrum, postquam id præfides
 „eis significant. Adferunt autem domo panes qui-
 „dam ad cibum, nassurtium vero ad obsonium, item-
 „que ampullam, vt si quis sitiât, e præterfluente
 „hauriat. Ad hæc arcum tendere, sagittis & iaculis
 „ferire discunt. Exercent autem in his se pueri vsque
 „ad sextum septimumque ac decimum ætatis annum, a
 „quo iam tempore ad ephebos abeunt, qui hoc rursum
 „modo viuunt. Decem annis postquam e pueris ex-
 „cesserunt, ad curias somnum capiunt, vt dictum est,
 „quum ciuitatis custodiendæ, tum exercendæ temperati-
 „tæ gratia: nam hæc potissimum ætatis requirere cu-
 „ram viderur. Idem interdum quoque magistratibus
 „utendos se præbent, si qua in re ipsorum opera pu-
 „blica desideretur. &c.,

e) Recte DION. HALICARNASS. lib. 2. H. R. censet, omnem ciuitatem, quæ ex multis familiis constat, tunc florere, cum priuatorum res florent, & contra magnis tempestatibus agitari, cum res vniuscuiusque priuati se male habent.

f) Hoc imprimis in legibus attendendam. Tyrannorum est, nutrire odia ciuium, ne possint contra eos conspirare. De Juliano refert AMMIANVS MARCELLINVS l. 22. c. 7. quod studio dissensiones Christianorum aluerit,

§. XXVIII. (III.) Ab *externis hostium infultibus* legitime sunt defendendi: interim pax, quantum fieri potest, magis seruanda, quam tot subditorum sanguine paranda. g)

§. XXIX. (IV.) Permittendum, vt subditi *innoxia* vtantur & fruantur *libertate*, h) quantum salus publica hoc permittit.

§. XXX. (V.) Non est extendendum imperium ad illa, quæ imperium non recipiunt, quæ magis suadenda i), quam imperanda.

§. XXXI.

rit, quod ideo, ait, agebat obstinate, dissensiones augente licentia, ne timeret vniuersam postea plebem.

g) De hoc dicetur plenius capite seq.

h) Hoc etiam agnoscit NOBBS de ciue c. 13. §. 6. ne scilicet plane in seruilem detrudantur conditionem. Ducuntur & trahuntur homines ordinarie ad aliquam libertatem, quam si in totam amittunt per tot legum restrictiones, maximis obnoxia est periculis respublica. Nitimur omnes in vetitum. Malum ergo est habere principem, sub quo nihil vlli liceat, peius tamen eum, sub quo omnia omnibus. Dio in Nerua lib. 68. Miserima erat populi Iudaici conditio sub Aegyptiorum regibus, sub quibus durissime premebantur, qui proinde in reprobum sensum dati iustissimas dabant penas. Huc pertinet etiam ambitiosa responsio Ieroboami ad populum Iudaicum 1 Reg. XII, 4. seqq. ex qua sane insignis imprudentia elucescit. Optime SENECA lib. 1. de clement. cap. 24. remissius imperanti melius paretur. E contrario nulla vis imperii tanta est, quæ premente metu possit esse diuturna, vt ait CICERO lib. 2. Offic.

i) De hoc agetur cap. 10.

k) Aegre

§. XXXI. Præterea etiam restringi potest potestas imperantis per *pacta k)* inita cum subditis, tempore delati imperii, ad quæ seruanda obligantur ex lege naturæ. Hinc origo *legum fundamentalium l)*.

§. XXXII. Ex his pactis fundamentalibus oritur *obligatio*, vt secundum illa imperans regimen instituat, quamuis subditis exinde nulum ius nascatur, exigendi *perfecte m)* id a principe, si contra faciat.

§. XXXIII.

k) Aegre hæc admittit HOBBS, putans, principem non obligari posse, cum non adsit cui obligetur; populum enim, statim ac se potestati imperantis subiicit, desinere esse *personam moralem* ait. Verum, desinit quidem populus esse *libera persona inter gentes*, cum e statu *naturali* in *ciuilem* transeat, sed inde non sequitur, populum ita fieri *non ens*, vt serui apud Romanos: manet populus *persona moralis* intuitu imperantis, sed intuitu aliarum gentium princeps populum & totam rempublicam repræsentat. Sicuti vero in priuatis promissionibus, ita quoque huiusmodi pactis tacita semper subest conditio: *rebus sic stantibus*. *Omnia esse debent eadem*, inquit SENECA lib. IV. de benef. cap. 35, *quæ fuerant cum promitterem, vt promittentis fidem teneas*. conf. IDEM cir. l. n. 39.

l) Ex his pactis originem trahunt *leges rerumpublicarum fundamentales*, ex quibus deinceps construitur *ius publicum particulare*, quod proinde in eis quoque rebuspublicis eo magis excoli solet, vbi huiusmodi leges plurimæ occurrunt, vt Germani suo exemplo testantur. Hæc vbi deficiunt, solum *ius publicum vniuersale* negotia publica dirigit.

m) Non itaque cum nonnullis inferendum, ac si imperans
contra

§. XXXIII. Neque effectus *nullitatis* semper sequi potest, quia annullandi ius subditis non est relictum, *n*) quamvis successor illud recte pro nullo declarare possit, tanquam contra leges actum, siue clausula annullatoria sit adiecta, siue non.

§. XXXIV. Non tantum autem illa ad leges fundamentales referenda, quæ, *expresso pacto* stabilita, in scriptis conseruantur; sed etiam quæ antiquitus constituta per *traditionem constantem* o) ad posteros translata, & vsu con-

contra pacta agens suo imperio cadat, neque enim est, qui eum priuare possit imperio. Neque potest a subditis adigi, vt pactum seruet, sed si frangat fidem, præter tolerantiam subditis nihil superest.

n) Patet hoc per se ex defectu iuris resistendi. Aliud in *fœdere systematico*, vbi superest æqualitas inter confederatos, & ita quoque *ius resistendi*.

o) Sicuti lex quælibet, ita parum quoque ad sui naturam non præcise requirit *scripturam*. Sufficit, si aliter de eo constet, quamuis securior modus pacta seu leges fundamentales conseruandi *scriptura* sit, præsertim si pacta perpetuum sint habitura valorem, vti leges fundamentales. Inter illos modos *memoriam antiquorum institutorum conseruandi* est quoque *traditio* constans, si quasi de manu in manum illa a maioribus posteris tradita fuere, qualis modus tunc præsertim obtinere debuit, vbi nullus adhuc scripturæ vsus fuit, quem demum tempore Mosis cœpisse multi arbitrantur. Apud Germanos antiquos serius eundem inualuisse constat, atque adeo hi leges scriptas haud agnouerunt, sed ad exemplum Lacedæmoniorum magis ea, quæ pro legibus obseruabant, *memoriæ per carmina*

man-

constanti obseruata fuere, licet *certa scriptura* non constent.

§. XXXV. Quin etiam nonnulli sunt, qui putant, per *pacta tacita* cum subditis inita posse instituta quædam determinari in republica, quæ inde colligunt, si per *longam obseruantiam* aliquid diu *eodem* semper modo obtinuit, de quo tamen merito dubito. p)

mandabant, donec, cognito vsu scripturæ, leges quædam scriberentur, quo ipso tamen omnia vetera instituta in scripturam haud fuerunt redacta, tum quæ priuata, tum quæ publica negotia respexere. Inde RADEVICVS lib. I. de gest. Frider. c. 16. ait: *Duo sunt, quibus nostrum regi debet imperium: leges sanctæ imperatorum, & vsus prædecessorum & patrum nostrorum.* Atque huiusmodi leges publicas traditas adhuc hodie in nostro imperio deprehendere licet, & quamuis alii pactum tacitum hic supponere malint, tamen iuxta indolem rei-publicæ antiquæ Germaniæ convenientius videtur, *inflicitum expressum* ibid. supponere, licet de modo & auctore seu prima origine non semper constet; ipsa vero traditio antiqua non est modus leges eiusmodi publicas introducendi, sed medium tantum aliquod easdem conservandi. Vocari alias solet *das alte Herkommen*, vel etiam *das Reichsherkommen*. Vnde etiam vulgo *obseruantia* nomine venit. Rectius *traditionis* voce vitur CAROLVS IV. in A. B. c. 28. §. 5. his verbis: *Ex clarissimis relationibus & traditionibus antiquorum illud a tempore, cuius contrarii iam non habetur memoria, per eos qui præcesserunt feliciter, esse iugiter obseruatum.* vid. diss. de obseru. eccles. & dissert. prælimin. ad Petrum de Marca de Concord. Sacerd. & Imp.

p) Equidem illud non nego, posse etiam imperantem tacite

cite

cite suum consensum ipso facto declarare; an vero ex constanti obseruantia & exercitio se ipsum adstringere voluisse credendus sit, ad hæc vel illa negotia eodem modo in posterum exercenda, illud ipsum est, de quo merito dubito. Omnia, quæ imperans in republica respectu suorum subditorum agit, ex mera libertate vel iure imperii agit. Nec credendum est, quod se facile ad certa instituta proprio Marte alligare voluerit, id quod communiter inclinationi eorum, qui imperant, aduersatur. Prudentia regula quandoque a principe prudente postulant, vt se ad mores subditorum suorum accommodet, quo magis amorem populi, cui præficiuntur, sibi conciliet, atque adeo instituta ab antecessoribus recepta continuet. Animos Parthorum a se alienauit Vonones, quod, repudiatis patriis moribus, secundum Romanos viueret, diuersus a maiorum institutis, raro venatu, segni equorum cura; quoziens per urbem incederet, læticia gestamine, fastuque erga patrias epulas. Iridebantur & Græci comites ac vilissima utensilium anulo clausa, sed prompti aditus, obuia comitas, ignota Parthis virtutes, noua vitia, & quia ipsorum moribus aliena, perinde odium prauis & honestis. TACIT. lib. 2. annal. ab init. Neutiquam tamen ex iustitiæ regulis ad hoc ipsum obstrictus erit, nec statim ex hoc vel illo ordine, ex libertate mera recepto & instituto, imperans se subditis obligasse dici potest. Loquor vero de meris subditis: alias sicuti in aliis collectionibus hominum, ita quoque inter eos, qui nexu systematico vel expresso vel tacito continentur, ex diuturna & constanti obseruantia ius nasci posse, persuasissimum habeo.

PARTIS